

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

5 - 11 martie 2003
(Anul XXXVI)

9

■ meridiane

Ion Pop paginile
despre 26
Maurice 27
Nadeau

■ literatură

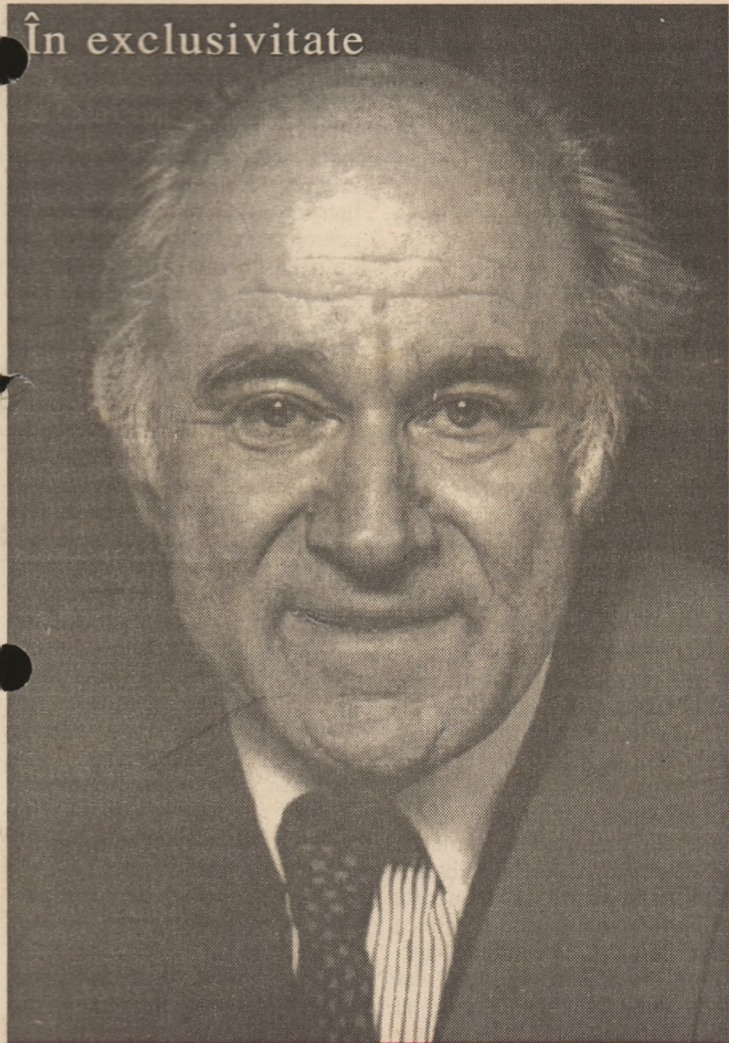
Convorbire inedită
cu pagina
Margareta 10
Panait Istrati

■ literatură

Petre paginile
Solomon 18
Din viața literară (1977) 19
- alte secvențe inedite -

În exclusivitate

Interviu

cu

Pierre Rosenberg

Directorul

Muzeului Luvru

A consemnat Marina Vazaca

(pag. 28-29)

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

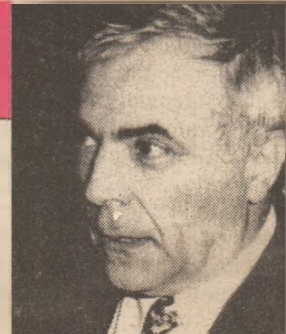

Foto: Ion Cucu

Polemică, pamflet

DISTINCȚIA din titlul editorialului meu, și pe care am propus-o drept temă *Întâlnirii "României literare"* din 26 februarie (v. pag. 3), aparține, se știe, lui E. Lovinescu. Spirit urban și moderat, Lovinescu a urmărit să împiedice confuzia, curentă ieri, ca și azi, între disputele literare serioase și cele izvorite din pure porniri emoționale. A definit așadar polemica o confruntare de idei și pamfletul, o ceartă de cuvinte. Prima ar fi fiind mai degrabă științifică, al doilea, mai degrabă artistic. Distincția este, în linii mari, acceptabilă, adică verificabilă prin faptele de istorie literară.

Ar fi de făcut două-trei observații. Polemica presupunând o confruntare între două poziții, cu argumente pro și contra, pamfletul nu așteaptă nicidecum (și deseori nici nu primește) un răspuns. "Defectul" polemicilor literare provine din caracterul doar aproximativ științific al domeniului nostru. O polemică de idei este mai lesne de purtat în științele pozitive sau în cele umane cu un grad de exactitate mai mare. În istoria literară, argumentele sînt de obicei de natură factuală, adică documentară. Nu atît în idei se bat istoricii literari, cit în cunoașterea și interpretarea corectă a unor "evenimente" bio-bibliografice. Altfel spus, rigoarea nu e mai niciodată maximă în polemicile literare. La rîndul lui, pamfletul exprimă prea adesea un temperament, nu o convingere. G. Călinescu i-a compus lui Lovinescu patru portrete diferite, la un interval de cîtiva ani, toate, admirabile literar, dar contradictorii sub raportul aprecierilor. Pamfletele lui Arghezi sînt lizibile astăzi exclusiv ca expresia, genială artistică, a unor umori. Nimeni nu le mai așează în oglinda unei eventuale realități morale sau intelectuale.

O întrebare ar fi și aceea dacă istoria literaturii române numără mai multe polemici decît pamflete sau invers. N-am ținut o socoteală, dar pamfletele mi se par de departe mai numeroase. Pînă la un punct e normal. Pamfletul e o specie literară. Polemica seamănă cu o instituție literară. Unul poate fi spontan, cealaltă are nevoie de condiții precise ca să se producă. Polemica însoțește de obicei epocile fierbinți, cînd au loc bătăliile cano-

nice. Maiorescu este cel care a inaugurat polemica literară românească în sens strict. Și asta, indiferent de faptul că a primit ori nu replici valabile. Gherea a răspuns pe jumătate și alături cu subiectul. O altă perioadă polemică a fost aceea din primele decenii ale secolului XX, cînd, pe terenul unei literaturi postromantice și academizate se năștea modernismul. Bătălia s-a continuat în interbelic, avîndu-i drept protagoniști pe criticii maioreșcieni și estetici cărora li se opuneau criticii din generațiile anterioare (Iorga, Ibraileanu), atașați de o idee literară mai veche. Tot atunci au existat și cîteva polemici de natură ideologică. După 1948, polemicile au devenit, pentru ani buni, campanii de presă dirijate oficial. Abia în deceniul 7 s-a reluat tradiția adevărată și în materie de polemică. În ce-l privește, pamfletul n-a lipsit în nici una din aceste epoci, mai puțin aceea proletcultistă, fără să aibă neapărat legătură cu evenimentele literare majore.

Dacă ne referim la deceniul și jumătate din România postcomunistă, remarcăm, pe lingă vi-goarea redobîndită prin încetarea cenzurii a filonului pamfletar, și cîteva mari polemici. Dar și o mulțime de pseudopolemici. Ca și în cazul pamfletului personal, polemica a fost realimentată după 1989 de climatul de libertate intelectuală. Mi se pare caracteristic faptul că numeroase polemici sînt forțate, plecînd de la premisa pe care românul o numește plastic "a căuta nodul în papură". Falsele idei determină totdeauna pseudopolemici. Chiar și acelea care au un simbul de realitate, devin ușor artificiale, cînd bătălia alunecă spre aspecte secundare. Aproape nu există polemică actuală (pe tema revizuirilor, a canonului, a generațiilor, a literaturii de consum, a elitismului etc.) care să nu fi deviat spre plictisitoare considerații fără vreo relevanță critică sau istorică.

P.S. Nefiind o recenzie menită să descrie cartea, editorialul meu de săptămîna trecută a omis două contribuții importante la editarea *Agendelor* lui E. Lovinescu: notele redactate de către dna Margareta Feraru și de către dl Alexandru George. Laolaltă cu cele ale dnei Gabriela Omăt, ele întregesc imaginea unui om și a unei vremi. Fac adăogirea de rigoare. ■

ULTIMII ani ai lui Ceaușescu — ca și, în general, ultimii ani ai oricărei aberații politice — șochează prin mulțimea, diversitatea și, finalmente, inutilitatea legilor virulent represive. Vladimir Tismăneanu definea acest tip de reacții, cu totul străine ideii de lege, caracteristice regimurilor autoritare intrate în putrefacție, drept „interjecții dictatoriale”. Amintiți-vă de puhoiul de „ordonanțe” din vremea lui Văcăroiu, simplă maculatură de cancelarie, de care nu țineau seamă nici măcar cei ce le dăduseră.

Ca să fim corecți până la capăt, nici blajin-haoticul regim Constantinescu n-a scăpat de vinovata tentație de a se salva producând maculatură legislativă. Ieșirile intempestive ale inubliabilului Decebal Traian Remes, posesorul unei imaginații prodigioase în materie de biruri, sunt cauza finală a prăbușirii Convenției Democrate. Orice apariție televizată a acestuia — și, de la un moment încoace, Remes devenise ubicuu — însemna o pierdere dramatică de procente. Omul avea un cinism hâtru, în care grosolănia și dezinvoltura valsau sprinten, spre spaima de moarte a plătitorului de impozite, făcut una cu fotoliul.

Regimul Năstase, care măcar la nivel de promovare a imaginii se arătase mai subtil, n-a putut evita catastrofa. De unde rezultă că legiferarea elucubranta se află bine montată în gena politicianului român de toate culorile. Legi acut-limitatoare există în orice țară. Dar când un parlament votează texte de acest gen știe exact de ce-o face. La noi, unde parlamentul e o adunătură inertă de aplaudaci anexată unei haite de administratori irresponsabili, „interjecțiile” cutărui ministru ajung în trei secunde în „Monitorul Oficial”.

O lege altminteri normală, dură dar inevitabilă, precum aceea ce impozitează nu doar salariile ci și orice alt fel de avan-

contrafort

de Mircea Mihăieș

O țară de sănătoși închipuiți

taje ale angajaților, a devenit pretextul unui război civil mediatic. Pe de o parte, o mână de experți ai Ministerului Finanțelor, în discursul cărora citeai un amestec de ură dementă față de cetățean și-o scabroasă slugărnice față de mai-marii țării, pe de alta, reprezentanții angajatorilor, speriați de moarte de noua lovitură primită. Conflictul e fals de la un capăt la altul, pentru că nu-l privește în nici un fel pe nenorocitul care-și duce zilele de azi pe mâine. El se referă la categoria restrânsă a celor înzestrați de către patroni cu telefoane mobile, mașină și cine știe ce alte accesorii menite să le ușureze viața.

DACĂ suntem serioși, observăm că de astfel de avantaje beneficiază mai ales categorii, alese pe sprânceană, de bugetari. Lăsând de-o parte cohorta de parlamentari, miniștri, consilieri, secretari de stat, directori generali, șefi și sub-șefi de regii, există ramuri întregi de români care trăiesc pe seama restului populației. Cu ce-or fi mai „cetățeni” polițiștii și militarii, să zicem, ca să se bucure de rețele paralele de spitale, case de odihnă, terenuri de sport, facilități la transportul public și priorități la locuințe? Ce produc ei pentru țară, că de „liniște” și „siguranță” nici nu poate fi vorba?

A-l impozita pe sezonierul care lucrează câteva luni la mare

și a-l obliga să plătească taxă pe camera, de obicei mizeră, pusă la dispoziție de patron, dar a nu percepe decât chirii minuscule burtă-verzimii purtătoare de arme și bulane înseamnă orice, dar nu echitate socială. N-am nici o milă de directorii, președinții și stăpânii de companii mai mari sau mai mici. Pentru ei se va găsi oricând o soluție, că de aia au avocați și contabili bine unși cu parale verzi. Nici măcar n-aș fi adus în discuție această lege-simptom dacă nu s-ar citi cu limpezime în ea mentalitatea represivă, scrâșnetul încărcat de ură și disprețul resentimentar al unei pături bolnave de putere.

De-a dreptul înspăimântătoare erau, însă, personajele aduse la televiziuni ca să „lămurească” poporul. Aceiași indivizi cu priviri fixe, cu voci găjâite, de lupi hămesiți, gata să te sfășie pentru simplul fapt că există, aceleași doamne cu ten ciupit și cu părul degradat vopsit în galben-cânepii ce depozitează frustrările de-o viață ale unei feminități castrate înainte de îmbobocire. Ca și în poliție și în serviciile secrete, unde supraviețuitorii ceaușismului dau rod greu în fiecare an, și la finanțe — un minister represiv și el, orice s-ar zice! — lucrează mai ales copiii de suflet ai național-comunismului. Hrăniți de mentalitatea Elenei Ceaușescu, cea care a exclamat văzând o coadă la care supușii stăteau cu orele pentru o bucată de pâine: „Șo-

bolanii ăștia nu se mai satură!”, ei te-ar dori piesă de muzeu, bun doar la recensăminte și la umflat statisticile.

ASEMENI peștișorilor japonezi care simt cutremurele înainte de a se produce, aceste răpitoare au un organ special pentru a anticipa dorințele șefilor. Or, de vreun an încoace, șefii țării n-au alt vis decât să-și extermină supușii. Ce-i drept, în ultimele luni comportamentul guvernanților a fost explicit sinucigaș, iar „finanțistii” posedă și o inegalabilă artă de a pune frânghia și săpunul în mâna înalților clienți. Soluția e cât se poate de la îndemână: lasă un director de la finanțe zece minute pe-un post de televiziune, și fii sigur că te-ai ras de zece procente din simpatia electoratului!

Ce altceva decât obscure pulsioni sinucigașe să fi determinat cabinetul Năstase să pornească prigoana împotriva spitalelor? Chiar or fi având onor miniștrii impresia că românii plesnesc de sănătate? Un prieten, strălucit avocat și strălucit profesor de drept, îmi vorbea cu o compătimire numai pe jumătate jucată despre nenumărații escroci eliberați pentru că nu suportă regimul penitenciar. La replica mea: „Bine, când au furat bănci întregi erau sănătoși tun, dar când au ajuns la închisoare s-au îmbolnăvit brusc?”, mi-a dat următorul răspuns, și el doar pe ju-

mătate glumeț: „Domnule, în țara asta orice om trecut de patruzeci și cinci de ani e bolnav!”

Mi-am adus aminte de acest „diagnostic”, explicat de prietenul meu prin regimul inuman, de exterminare lentă dar constantă, la care am fost supuși cu toții sub comunism, urmărind febrilitatea argumentelor, unele mai bolnave decât altele, prin care guvernării motivau reducerea paturilor din spitale. Conform directivei năstăsiote suntem o nație de bolnavi închipuiți. Conform realității — o țară de sănătoși închipuiți. Trebuie să fii mare ticălos pentru a-ți motiva neputința administrativă dând vina pe românii care, chipurile, au prefera să stea în spitale pentru că e mai ieftin decât acasă!

Bine-bine, dar un spital nu e sala de așteptare a gării din Cucuieți. Nu poți intra cu desaga în spinare ca să te tolănești în primul pat. Ca să stai cu lunile în spital, trebuie să fii diagnosticat, internat și medicat. Or, aceste lucruri nu le poate face decât personalul medical. Subtextul e limpede: medicii, această bandă de neisprăviți, lucrează mână în mână cu „șobolanimea” care în loc să plătească taxele de întreținere la bloc preferă să stea clăie peste grămadă, în mirosul de clor și de veceuri desfundate, în „luxoasele” spitale finanțate de către dl. Năstase din propriu-buzunar.

Uitându-te la realitate și uitându-te la regimul Năstase, nu-ți vine să spui decât un singur lucru: „Să vina doctorul!” ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundatiei
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție.
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.
Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIĂN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 26, 27, 30), SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 18, 19, 20, 28, 29, 31, 32), NINA PRUTEANU (pag. 3, 4, 5, 6, 22, 23, 24, 25).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU - Tema numărului: *Post-restant la comentariile doamnei Constanța Buzea*

Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU,
EDUARD CANDET, MAGDA TUFEANU
Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100975019501. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100975019501. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81).

Secretariat: Sofia Vlădan.

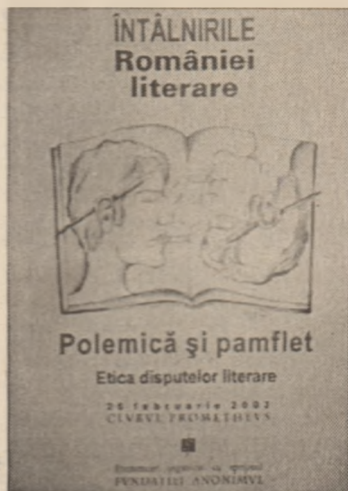
Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuse Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro <http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Etica disputelor literare

Să nu ne iuțim, stimabile!

DACĂ e ultima miercuri din lună – e seara României literare. Cu îndemnul lui Caragiale în minte, ne-am adunat cu toții, polemisti și pacifiști, tăcuți și vorbăreți, condeie iuți la mînie sau de un echilibru imperturbabil, pamfletari, croniciari, gazetari, muzicieni, masteranzi și invitați permanenți, la Clubul Prometheus, care seamană puțin cu Pivnița lui Auerbach. Naratoare de ocazie, sosită de la curs, am notat, pe dosul unei pagini xeroxate (care conținea o fabulă din *Levantul* lui Mircea Cartărescu), cu un pix primit cadou pe care scrie "Deutsche Welle", o lungă, deși incompletă, listă de nume: Al. Calinescu, Marina Constantinescu, Andrei Comea, Nicolae Manolescu, Speranța Rădulescu, Gabriel Dimisianu, Liviu Ciocârlie, Mihai Zamfir, Irina Marin, Iulia Popovici, Octavian Paler, Andrei Oișteanu, Cornelia Ștefănescu, Adriana Bittel, Marius Chivu, Ioan T. Morar, Tudorel Urian, Dan C. Mihailescu, Daniel Cristea Enache, Mihai Pascu, Rodica Zafiu. Trebuie să spun că am făcut lista cu ajutorul comesenilor, în voia hazardului privirilor și al sosirilor. Ca întotdeauna, au fost prezenți fotografii de *România literară*, dl Cucu jr., care prinde clipa precum și operatorii care filmează și înregistrează totul. A lipsit naratorul *en titre*, Alex. Ștefănescu.

Dl Nicolae Manolescu a deschis discuția pornind de la opoziția Iovinesciană între polemică și pamflet (inclusiv o distincție numerică: pentru polemică e nevoie de doi, pentru pamflet ajunge unul singur, pentru polemică e nevoie să și ascuți, pentru pamflet ajunge să vorbești sau să strigi). Cîteva întrebări au fost lansate chiar de

la început. De ce sînt puține polemici autentice în literatura română, oricum, mult mai puține decît în alte culturi europene? Nu avem vocația dialogului? Există o etică a confruntării? O respectăm?

Primul vorbitor a fost polemistul de la întîlnirea precedentă, dl Daniel Cristea Enache, care a mărturisit că n-ar avea vocația polemicii și că, oricum, există o serie de reviste cu care nu se poate și nu are rost să polemizeze, întrucît nu poți dialoga decît cu un adversar civilizată și curat. Doamna Speranța Rădulescu, autoare a unei cărți care a devenit subiect de polemică în lumea muzicală, a făcut un concis istoric al marilor dispute muzicale din secolul al XX-lea și a constatat că la noi sînt puține polemici de idei, în timp ce abundă atacurile la persoană. Cine cîștigă, *à la longue*, într-o polemică? Ipoteza vorbitoarei este că întotdeauna cîștigă omul care are o operă, care are autoritate. Într-adevăr, a subliniat amfitrionul, în democrație există polemici, în regimurile totalitare campanii. Savuros ca întotdeauna, dl Mihai Zamfir a cules și acum zîmbete și rîsete la scenă deschisă cu digresiunea pe care a făcut-o relativ la limbajul disputelor și la specificul înjurăturii la diverse popoare. Ideea a fost că popoarele puternice înjură mai puțin și mai tern. Nu e cazul nostru, desigur. O părere diferită a exprimat dl Octavian Paler: nu avem nici polemici reușite, nici pamflet reușit, acesta din urmă fiind o specie literară extrem de dificilă și în care cei mai mulți eșuează. Românul este bine dotat, în schimb, pentru bîrfă, ranchiună, bașcălie și nu are vocația dialogului. Sîntem prea pătimași ca să fim buni polemisti, nu duem cu floreta, ci lovim cu parul, avem mentalitate de sectă. Nu înțelegem că substantivul adevăr ar trebui folosit numai la plural: adevăruri. Dl Andrei Comea a spus pe loc cauza acestei mentalități, a adevărului unic: el a fost cultivat la noi timp de aproape cincizeci de ani. Ca să poți înțelege ideea de adevăruri trebuie să fii educat în acest spirit. Ideea disputei, precum și a regulilor ei obligatorii, lipsește din școli. Chiar recentul scandal în jurul manualelor arată cît de puțin sîntem pregătiți pentru diferență, nuanță, alternativă. Doamna Marina Constantinescu a lărgit ideea de polemică aducînd în discuție lumea scenei, a culiselor și a evenimentelor dramatice, în ambele sensuri ale cuvîntului,

destul de asemănătoare cu cele petrecute în lumea literară. Mai optimist a fost la această întîlnire dl Gabriel Dimisianu. Aruncînd o repede ochire în istoria literaturii române, vorbitorul a constatat că există un exercițiu al polemicii și cîteva reguli ale ei, impuse încă de la 1840, de la îndemnul lui Kogălniceanu de a critica opera, iar nu persoana, continuate apoi cu Maiorescu și E. Lovinescu. Dl Al. Calinescu a readus în discuție ideea de pornire, a eticii disputelor literare, constatînd că avem ceva în minus și ceva în plus care ne împiedică să o aplicăm: ne lipsește un exercițiu epistolar și de artă a conversației (de tipul celui din literele franceze), în schimb trăim în cultul violenței, al agresivității, al umorilor dezlănțuite. Cu exercițiul parodiei în sînge, Ioan T. Morar a propus o sintagmă care să definească specificul luptelor literare de la noi: „polemica de cumetrie“ și a dat cîteva exemple recente, inclusiv personale. Naratoarea-scrib a profitat de faptul că luase notițe și, amintind de regulamentul polemicii de la Oxford, a extras din spusele vorbitorilor 5 reguli ale unei polemici autentice, unele pentru cel care polemizează, altele pentru cel cu care se polemizează. La lista rămasă deschisă, dl Andrei Oișteanu a mai adăugat ideea responsabilității adversarilor și a respectului reciproc: „Nu sînt de acord, dar lupt pentru ca tu să-ți poți exprima părerea“. Colorat ca întotdeauna, dl Dan C. Mihailescu a vorbit despre continua stare conflictuală din lumea literară, cu exemple din belșug. Patologizarea gîndirii literare este un pericol real în România de astăzi.

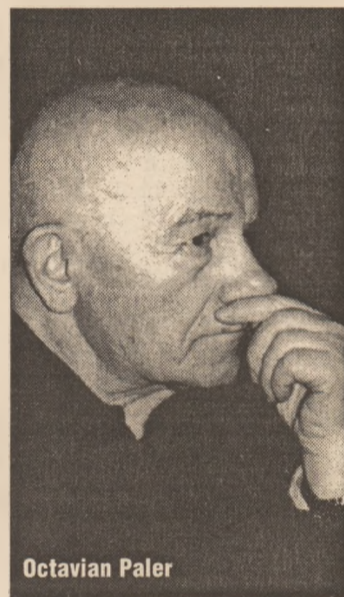
Întîlnirile României literare dovedesc, totuși, a încheiat dl Nicolae Manolescu, că se poate dialoga civilizată, chiar pe teme aprinse. Naratoarea a întors pe dos hîrtia pe care a scris de-a lungul discuției și a dat peste un vers din morala fabulei lui Cartărescu: „Vedem ades această, dar să crîcnim nu-i chip“. Era în 1989. Acum, cel puțin, cînd vedem „acestea“, putem și să crîcnim, și să tăcem, și să țipăm, și să dialogăm civilizată, fiecare după cum îi e firea și voia.

Ioana Părvulescu

P.S. Am trecut sub tăcere diversele condimente ale întîlnirii. Ca să vă fac poftă. Ele se împart din belșug numai celor prezenți. Întîlnirile acestea sînt chiar frumoase.

Fotografii de Mihai Cucu
Adriana Bittel, Speranța Rădulescu, Ioana Părvulescu și Marina Constantinescu

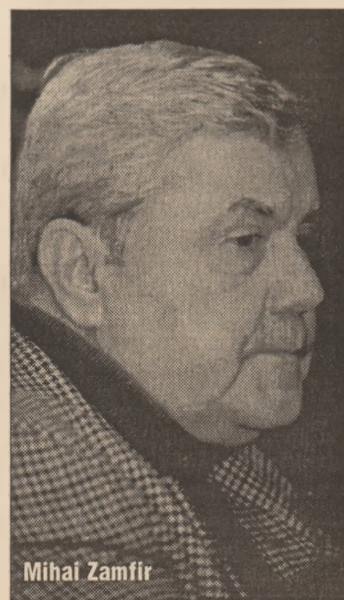
Octavian Paler

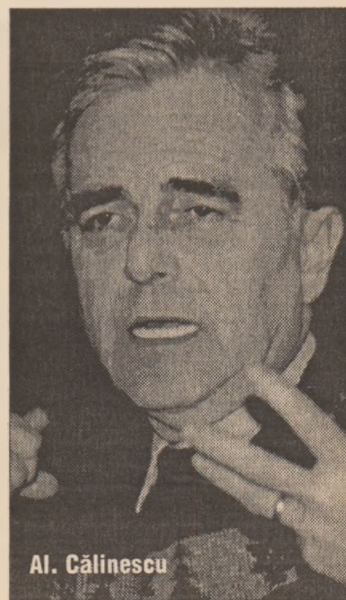
Dan C. Mihailescu

Andrei Comea, dna și dl Andrei Oișteanu

Mihai Zamfir

Al. Calinescu

Vitalie Ciobanu

Eseu

Viața în arhipelag

REVISTA *Contrafort* a găzduit în nr. 12 /2002 o anchetă cu titlul "Basarabia și România – un deceniu de integrare literară". Instituțiile românești și redacțiile literare cărora le trimitem prin poștă în mod sistematic revista vor putea evalua substanța acestei dezbateri cu 39 de scriitori-participanți dintr-o parte și alta a Prutului. Mai puțin, din păcate, restul confrăților (adică marea lor majoritate!) și publicul românesc, pentru că revista *Contrafort*, asemenea altor publicații de cultură basarabene, nu se difuzează în România, după cum nu vei găsi nici presa culturală și de orice alt fel din România în Basarabia. În pofida sumelor mari pe care partea română le alocă pentru susținerea diverselor acțiuni culturale în Republica Moldova, această problemă nu și-a aflat rezolvarea, deși parcă toată lumea este de acord că difuzarea presei române dincolo de Prut are o importanță strategică. Nu s-au căutat soluții alternative, rentabile economic, care să ajute publicațiile românești să devină o prezență familiară pe piața din stânga Prutului, să formeze reflexe noi în dauna vechilor deprinderi printre cititorii din Basarabia, obișnuiți să citească mai mult presă de limbă rusă. Lipsa unui spațiu informațional comun aruncă într-o lumină ridicolă dezvelirea rituală de busturi și plăcuțe comemorative de Ziua Limbii Române la Chișinău ca dovadă a "legăturilor noastre frățeste". Există, ce-i drept, posibilitatea abonamentelor (nu pentru orice buzunar) și, mai nou, variantele WEB ale revistelor (în cazul nostru HYPERLINK <http://www.contrafort.md>), însă, spațiul virtual, electronic, la noi, încă nu are, de pildă, impactul fantasmelor naționaliste cu care suntem burdușiți din naștere.

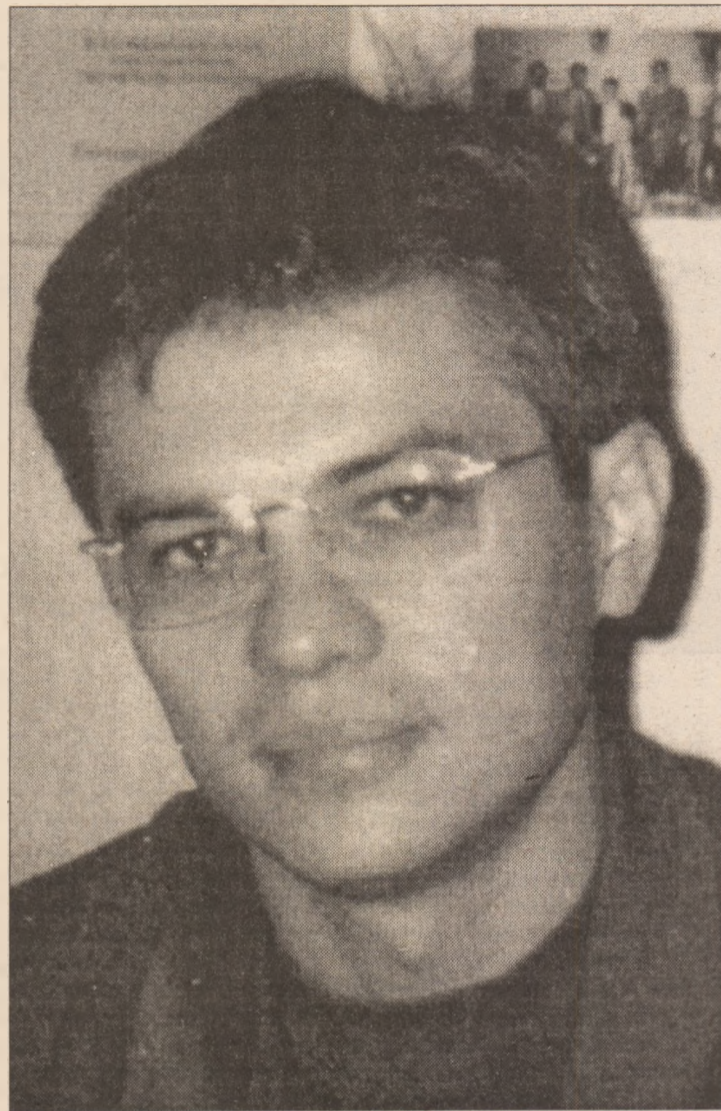
Motivația anchetei *Contrafortului* este evidentă în aceste condiții: după aproximativ un deceniu de "trafic" cu bunuri simbolice între cele două state și comunități scriitoricești, a întocmi un bilanț, oricât de sumar, al eficienței acestui "comert" cultural are valoarea dezvoltării unei stări de fapt, obli-gând realitatea să iasă din vagul

comod, din amânările și eschivele în care se complac mulți intelectuali și diverși factori de decizie, din păienjenșul frazelor care îi de-responsabilizează. Înaintea impresiilor pe marginea anchetei din *Contrafort* și în legătură cu ce cred eu însumi pe această temă, ar trebui să formulez câteva observații de principiu.

Mai întâi de ce "un deceniu de integrare... literară" și nu culturală? Pentru că, în pofida aparențelor, e mai ușor să demonstrezi realitatea unei asemenea integrări în literatură, decât în alte domenii ale culturii, unde lucrurile sunt mai puțin cunoscute sau vizibile. Inițiatorilor anchetei, cu toată lipsa lor de complexe, nu le-ar fi surâs, sincer vorbind, să dea senzația, fie și involuntară, a unor rezultate "subțiri" în zone de care nu se ocupă ca profesioniști. Apoi, sperând că am circumscris oarecum teritoriul dezbaterii, a doua chestiune presantă era definirea *criteriilor* integrării, evitându-se pe cât posibil jenantul rodaj al termenului în varii contexte. Unul dintre repondenți (Mircea Iorgulescu) a pus la îndoaială proprietatea cuvântului *integrare* când este vorba de literatură și nu de politică sau economie, ca în cazul extinderii Uniunii Europene. Criticul român de la Paris are dreptate, într-o primă instanță, să-și afișeze scepticismul. Între România și Republica Moldova, în anii de după căderea Zidului, termenul de integrare, pentru relațiile bilaterale – în perioada mai bună a acestora! – a venit ca un substitut "slab" al... reunirii celor două teritorii (asta ar fi însemnat, nu-i așa?, "restabilirea firului întrerupt al istoriei"), care fără să înregistreze fapte notabile, pe plan politic și economic, a plasat apropierea dintre cele două maluri ale Prutului într-o perspectivă echivocă și inefficientă. Cele două state (folosesc deliberat termenul "state", căci țara e una: România) formează două realități paralele, distincte, care interferează doar la nivel de persoane, nu și al modelelor generale sau al proiectelor îmbrățișate mutual. Azi, la Chișinău, avem un regim comunist, obedient sută la sută Moscovei, care și-a făcut din dinamitarea relațiilor cu România principalul său obiectiv. Această atitudine a noilor guvernanți își

are logica sa. Victoria partidului comunist la ultimele alegeri a însemnat un vot de blam adus nu numai politicilor aplicate de fostele cabinete, ci și retoricii lor, în mod conjunctural națională și pro-europeană, minate de lipsa unei voințe politice reformiste. În același timp, votându-i pe comuniști, basarabeni au încercat să se autodisculpe, să reintre în pielea (familiară) a argatului abuzat. Resentimentul lor trebuia să-și afle o țintă și ea, doar aparent paradoxal, nu s-a numit ocupația sovietică, ale cărei consecințe au generat privațiunile de după 1989, ci a fost "identificată" la celălalt pol: în persoana intelectualilor democrați și unioniști (e drept că "democrați" și "unioniști" mai mult cu vorba, dar foarte pragmatici în aranjamente personale). Pe de altă parte, România însăși, după destule ezitări, a intrat în cărțile integrării europene și euroatlantice, preferând să "conservă" relația cu Republica Moldova (de unde, mai cu seamă în ultimii doi ani, a primit vești proaste). România a ales Occidentul, pentru a se salva. Opțiunea sa nu are alternativă. Relația cu Basarabia, în mod normal, ar fi trebuit să nu contravină acestei direcții, dacă și Chișinăul s-ar fi orientat spre Vest. Nu este cazul, din păcate. Pe termen lung, integrarea României în NATO și în Uniunea Europeană oferă o șansă și pentru teritoriile românești de la est de Prut. Dar până la atingerea aceluia visat nivel de prosperitate, mă întreb, cine va salva Basarabia? Cum și în cât timp își va depăși ea handicapul istoric, retardarea economică și instituțională? Va fi "suturată" vreodată falia ce se adâncește continuu între cele două state?... Mărturisesc că nu am un răspuns la această întrebare.

ÎN LIPSA unor strategii politice, măcar, noi, intelectualii, să ne integrăm, cât mai "avem voie", și faptul că ceilalți repondenți ai *Contrafortului* au interpretat sintagma în sensul sugerat de inițiatorii anchetei – recuperarea unei unități și comuniuni spirituale inter-românești – a confirmat justetea premiselor acestei discuții, cu toate rezervele terminologice de circumstanță ce se pot formula. Totuși, unii scriitori din România pe care i-am invitat să se

pronunțe, s-au arătat surprinși, ba chiar nu și-au ascuns un rictus de plictiseală: "Integrarea cu Basarabia, să fim serioși! O temă vetustă, alegeți subiecte mai actuale!" Reacțiile de acest fel sunt de înțeles. Foarte puțini scriitori români, după 1989, au avut curajul sau au simțit nevoia "să treacă Prutul", să cunoască la fața locului oamenii și realitățile acestei provincii. Cum bine se știe, în lipsa scriitorilor și a intelectualilor valoroși din România, Basarabia – animată acum un deceniu de euforia libertății și a "rădăcinilor" istorice regăsite – a căzut, cu inocență, în plasa demagogiei național-comuniștilor ceaușiști (nu cred că a fost vorba de un scenariu premeditat de compromitere, pur și simplu, una a fost "cererea" și alta "oferta"!)." Cu atât mai bine, cazul este clasat, își vor fi zis unii. (Altfel, firește, oamenii nu pot veni oricum, nu s-au organizat suficiente acțiuni culturale, de ținută, în Basarabia, pentru a-i motiva pe scriitorii de valoare români să dea curs unor invitații. "Ocaziile", de regulă, promiteau un chef pe cinste la Uniunea Scriitorilor și cam atât). În absența autorilor, e drept, au traversat Prutul, uneori, cărțile lor: *Dimineața pierdută*, *Don Quijote în Est*, *Orbitor*, *Exuvii*, *Ușa interzisă* etc. (sigur, nu doar acestea, am numit aici cărți pe ai căror autori încă nu i-am avut

oaspeți în Basarabia). Aceste volume nu se găsesc în librăriile din Chișinău, Bălți, Soroca, Florești, Cahul, Tighina ș.a.m.d. Le aduc intelectualii basarabeni sau tinerii aflați la studii în România, tot ei le citesc și unorii mai schimbă o părere pe marginea lor, la telefon sau la o cafea în redacția *Contrafortului*. Evident, mai scriem și noi despre ele, dar atât timp cât marele public din Basarabia nu are acces la aceste cărți, analizele servesc mai mult unor interese particulare ale cronicarilor, dorinței lor de a participa – asemenea unui "comando" cultural desantat într-un teritoriu ostil – la viața culturală și la dezbaterile de idei românească. Aceste cărți ne de-provincializează, ne "unesc" mental cu România, în mijlocul unei realități separatiste. Scriitorii români nu ar trebui totuși să fie nepăsători față de ideea pătrunderii cărților lor în teritoriul dintre Prut și Nistru. De ce? Pentru că ar câștiga în Basarabia trei milioane de potențiali cititori. Nu cred că literatura română își poate permite să ignore acest public, care rămâne în afara posibilității de a o cunoaște și, eventual, de a o... îmbogăți, în virtutea unui metabolism al creației imposibil de descifrat, dar care poate fi anticipat și încurajat prin crearea de condiții ce ar permite viitoarelor talente să se manifeste.

DESI ar fi putut fi mai mulți, la ancheta *Contrafortului* au participat 15 confrăți din România: Ioana Pârvulescu, Liviu Antonesei, Andrei Bodiu, Mircea Ghițulescu, Mariana Codruț, Mircea Iorgulescu (amintit deja), Adrian Popescu, Liviu Ioan Stoiciu, Valentin Protopopescu, Mircea A. Diaconu, Ruxandra Cesereanu, Mariana Sipoș, Gabriel Dimisianu, Paul Cernat și Horia Gârbea. Această enumerare, în sine, spune ceva semnificativ despre... criteriile integrării literare. Sunt scriitori de valoare, oameni compatibili, cu convingeri liberale și europene, dincolo de unele diferențe de opinie, firești, pe care și le recunosc. Dar nu este singurul "etaj" al integrării româno-române. O întrebare a anchetei viza chiar aceste paliere diferite ale cunoașterii și apropierii reciproce, indicând tot atâtea criterii de departajare: politic ("scriitorii oficiali" versus scriitori independenți); afinități de generație; estetic (tradiționaliști versus postmoderniști); ideologic (autohtonisti-conservatori versus reformiști-europeniști) ș.a. Este imposibil să-i pui pe toți în aceeași oală, fiecare dintre aceste grupuri își are propria viziune, propria "filozofie a integrării", după cum împărtășesc viziuni divergente în mai toate privințele. În cultură, în literatură, integrarea – adică identificarea unui model acceptabil și ralierea la el – este o afacere strict individuală, acesta a fost leit-motivul intervențiilor tuturor colegilor basarabeni: Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, Mihai Cimpoi, Vasile Romanciuc, Constantin Cheianu, Grigore Chiper, Vladimir Beșleagă, Valentina Tăzlăuanu, Em. Galaicu-Păun, Vladimir Bulat, Nicolae Negru, Iulian Ciocan, Irina Nechit, Maria Șleahțișchi, Nicolae Rusu, Mihai Vakulovski, Nicolae Popa, Călina Trifan, Adrian Ciubotaru ș.a. Au izbutit, s-ar zice, să se integreze mai bine demagogii naționaliști, dar cu ce folos? Care este câștigul pentru cultura română adus de această promiscua "înfrățire"? Unul cât se poate de îndoielnic. Nu voi deplora însă coalizarea lor, ci despărțirea noastră. Surogatului de integrare național-ceaușistă nu i s-a opus cu suficientă măsură integrarea reală a valorilor intelectuale de-o parte și de alta a Prutului, prin schimburi de idei, titluri, oameni, prin dezbateri serioase și permanente. Unii literați basarabeni, care nu înghit "elitismul" tinerilor scriitori, declară cu emfază că este ușor să-ți umpli spațiul cu texte "comandate" unor autori din România, ce nu pun probleme de redactare, "pe când noi facem o revistă pentru oamenii de

aici, cu scriitori din Basarabia, îi creștem și-i cultivăm" (Nicolae Dabija, redactor-șef al săptămânalului *Literatura și Arta*, oficiul USM). Asemenea alegații îmi evocă celebra butadă a "strugurilor verzi": transformarea unei insuficiențe valorice în sursă de orgoliu particular, convertirea mediocrității în ispită autarhică. Colaborarea scriitorilor români cu revistele din Basarabia, unde se lasă tot mai greu convingși să publice (e adevărat, de regulă, fără plată – sunt adevărate gesturi de filantropie!), suplinește absența cărților lor în librăriile din stânga Prutului, reduce vidul de presă română. Acest lucru, am impresia, nu este pe deplin conștientizat printre colegii noștri din Țară. Or, în acord cu întregul său program cultural-ideologic, *Contrafortul* a dorit să ofere publicului său din stânga Prutului și o viziune exterioară asupra interferențelor literare româno-române, care să învieze monotonia (previzibilă) a intervențiilor basarabene, să brueze simpla clamare a nevoii de integrare în favoarea unei evaluări critice a acestora.

NSĂ niște fapte singulare, oricât de meritorii, nu pot ține locul unui proces conștient, stabil și profund. Există multă inerție, așteptare (...a lui Godot), dezabuzare, care trece chiar în resentiment la unii intelectuali din Basarabia. Ei mai speră să fie "invitați", "descoperiți", "curtați", "explorați". Scriitorii basarabeni consideră, pe bună dreptate sau nu, că Țara le datorează ceva, pentru suferințele și privațiunile îndurate în timpul comunismului, mentalitatea de asistați, cu care au fost obișnuiți pe timpul URSS-ului, își cere în continuare tainul. Fosta "nomenclatură scriitoricească" dar nu numai ea, are de regretat, firește, beneficiile de odinioară: asistența medicală la policlinici speciale și excelențele condiții locative, biletele la casele de creație din Crimeea și Caucaz, tirajele de zeci de mii de exemplare ale operelor lor subțirele valorice dar minuțios "apretate" ideologic (cu onorariul pe care îl ridicai pentru un volum de "scrieri alese" îți puteai lua, de pildă, un autoturism *Volga* ultimul model). Evident, statul român, "democratic" și "capitalist", nu le poate oferi "laureaților noștri" privilegii comparabile, deși, cum bine se știe, câțiva dintre acești scriitori, mai abili, s-au chivernisit mulțumitor și la București.

Dincolo de problemele instituționale mai sus-pomenite, cred totuși că "mingea" se află în terenul basarabean, care nu știu să o "joace" cum ar trebui: prezența scriitorilor noștri, inclusiv din generațiile mai noi, în

paginile presei culturale românești este categoric insuficientă, deși există destule reviste la care "basarabeni sincronizați" sunt bine primiți: *România Literară*, *Observator cultural*, *22*, *Interval*, *Timpul*, *Viața Românească*, *Dilema*, *Steaua*, *Vatra*, *Familia*, *Convorbiri literare*, *Poesis* ș.a. Ceilalți condeieri inter-riverani înclină spre *Literatorul* sau publică în mici reviste din provincie, iar politic se orientează spre *România Mare* (director CV Tudor) și, desigur, spre *Flacăra* lui A. Păunescu.

CONTRIBUȚIA părților într-o operă comună de integrare literară ar trebui să se traducă într-o anumită sensibilitate, într-o viziune asupra vieții și a lumii, intens valorificate artistic. Or, scriitorii basarabeni sunt încă departe de a produce un "boom" în literatura națională. Nu există, bunăoară, o "școală de la Chișinău" a prozei române contemporane, care să se bucure de o priză comparabilă cu "școala de la Târgoviște", deși avem câțiva prozatori interesați în generațiile mai vârstnice: Vladimir Beșleagă, Vasile Vasilache, Nicolae Vieru. Pentru ai face cunoscuți publicului român, ar trebui să existe o preocupare de editare, promovare și receptare critică a acestor scrieri. Aici aș vrea să remarc Fundația Culturală Română – singura instituție de stat care desfășoară consecvent și sistematic o atare activitate, în pofida mijloacelor mai mult decât modeste de care dispune. Am amintit deja câteva reviste de ținută românești deschise (fie și într-o proporție variabilă) reflectării și analizei fenomenului cultural basarabean. Tot aici, aș dori să elogiez receptivitatea doamnei Mariana Sipoș, rarismă în sfera audiovizualului, care prezintă revistele și noutățile editoriale din Basarabia în cadrul emisiunii *Eveniment* de la Televiziunea Română (emisiune de la care, mai nou, am auzit cu surprindere și tristețe că a fost îndepărtată!). Integrarea înseamnă pe lângă formarea unui circuit comun de valori, și adoptarea aceleiași "table de legi" în evaluarea literaturii române de la vest și de la est de Prut. Culmea este ca atunci când urmezi cu program acest obiectiv să te izbești de o anumită suspiciune și ostilitate chiar la București. În viziunea unor moguli academici, spiritul critic al revistei *Contrafort* ar lua forma unor "atacuri" și "invecive" la adresa "valorilor basarabene". Ni se impută preluarea necritică a unor "mode" și modele bucu-reștene "pemicioase", de sorginte americană (remarc, nu fără o undă de amuzament, că obiecția este formulată într-o

țară NATO!), reflectarea fără discernământ a unor așa-zise campanii de denigrare, cum a fost povestea cu "scandalul Eminescu" sau meandrele "demitizărilor" din ultimii ani. Cu toate discursurile onctuoase pe care le mai rostesc în numele "cauzei basarabene", o serie de înalți funcționari culturali de la București preferă să-i vadă pe scriitorii de dincolo de Prut ca pe niște *yesmani*, ca pe niște intelectuali de mână a doua, cerșindu-le dreptul la opinie, oferind un ecran de proiecție convenabil vanităților private ale respectivilor demnitari, "cataplasme patriotice" pentru amortizarea contestațiilor ce li se aduc din interior, "mortar" pentru câmpirea fisurilor apărute după 1989 în textura inexpugnabilă a unor zigate estetice revoluate. Această dublă măsură – una e "bun" pentru România și alta e "bun" pentru Basarabia – perpetuează confuzia axiologică în spațiul literaturii basarabene, încurajează condescendența onora și întreține frustrările altora, subminând procesul de maturizare critică a creatorilor dintre Prut și Nistru.

PORNIT de la o anchetă de revistă, pentru care am fost responsabil, mi-e teamă că acest text a luat pe parcurs forma unui raport asupra integrării literare româno-române, neizbutind să-și păstreze alura de reflecție personală, așa cum mi-aș fi dorit, întrucât dincolo de instituții, ediții, simpozioane, colaborări etc. integrarea în cultura română este o stare de spirit, ea îți inspiră convingerea că aparții unui alt sistem de referințe, altei rețele de

valori decât celor proclamate oficial la Chișinău. "A te integra cultural" cu România înseamnă implicit, azi ca și ieri, a face opoziție politică în Republica Moldova. "Lupta împotriva naționalismului românesc, care a afectat generația tânără în ultimul deceniu, rămâne o prioritate a partidului de guvernământ" – afirma ritos președintele Voronin în timpul vizitei sale la Moscova de la începutul lui februarie a.c. Contemplând ultimele evoluții din Basarabia, am tot mai mult sentimentul unui *deja vu* obositor. Comuniștii nu renunță la ideea de a-i acorda limbii ruse statut de limbă de stat. Difuzarea canalului *România 1* a fost sistată în august 2002, tocmai când deplăngeam absența unor emisiuni cu subiecte basarabene pe postul național de televiziune. România este înjurată sistematic în oficiul guvernamental *Moldova Suverană*. Presa de limbă română este sufocată prin cenzură economică, dispar posturi de radio independente, la televiziunea de stat din Chișinău nu au acces nici măcar parlamentarii din Opoziție. Suntem poluați cu o avalanșă de posturi de radio și televiziune rusești – circa 20 fața de numai 4 românești, la o populație ce se declară "moldovenească" într-o proporție de 65 la sută. Un abis desparte masele de restrânsa elită culturală, reintrată în vizorul comisarilor ideologici ai regimului. Intelectualii au redevenit ființe "lacustre" în Moldova. Trăim în arhipelag, în insulele dispartate, și facem anchete despre integrarea literaturii basarabene cu... amintirea Us-catului, care mai pălpăie sub frunțile noastre de celuloză. ■

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

120 000 lei

PITICUL
Humanitas

În Cartea de pe noptieră
PÄR LAGERKVIST
Piticul

450 000 lei

O ISTORIE A LUMII MODERNE
1920-2000

În seria Istorie
PAUL JOHNSON
O istorie a lumii moderne

lecturi la zi

de Iulia Popovici

Arheologii literar-critice

SÎNT – sau au fost – universitari remarcabili, erudiți recunoscuți, conectați în cel mai înalt grad la ritmul actual al umanioarelor internaționale, activi, interesați de spații și culturi aproape bizare pentru restul României intelectuale. Sînt bănațeni (oriunde-ar fi) și preocupați de păstrarea memoriei acelor locuri. Cînd practică literatura mărturisirilor, sub oricare din

lăsa pe autor proaspăt transbordat la București (se dovedește în în jurnalul de acum a fi închiderea unui cerc familial – tatăl încercase la rîndu-i o mutare în Capitală, neîmplinită din refuzul soatei de a-și abandona casa de la părinți, aceeași vîndută de fiu vreo 50 de ani mai tîrziu), cu umoruri negre cauzate de murdărie, zgomot, mitocănie (deși, într-un sfîrșit, găsise și vînzătoare care să răspundă la bunădimineață), Livius Ciocărlie se întoarce cu *&comp.* în Mehadia bunicilor paterni, în Butoiești soției T, unde-și petrec vacanțele, la vîrsta copilăriei, fiicele Corina și Alexandra, în vremurile studenției și ale armatei. Pentru cititorii lui Livius Ciocărlie, sînt locuri, nume, împrejurări de care-a mai auzit (autorul are grijă totuși să verifice dacă nu mai povestește o dată lucruri spuse în *Clopotul scufundat*), trasee ale memoriei pe care diaristul (să-i spunem așa) le parcurge constant, redescoperindu-le de fiecare dată.

Livius Ciocărlie e un voluptuos al memoriei, în care se scufundă cu redescoperită plăcere de fiecare dată, trecînd-o prin sîta deasă a ironiei lipsite de răutate, a umorului plin de înțelegere. Își apropiază memoria lumii prin text: lumea Mehadiiei de altădată trăiește prin rîndurile *Străjoțului*, foaia domnului Nistor Dop, cu care autorul (diarist, biograf, “aproape istoric”) s-a înfilni întîi în catastiful bisericesc al celor care locuiau în concubinaj, o întreagă istorie familială se naște din fotografii (din transpunerea lor în text, artă subtilă a medierii între imagine și cuvînt), dar și din notațiile de cărți poștale, succedîndu-se ca-ntr-un rafinat meci de ping-pong, sîrînd peste ani și generații. Cartea lui Livius Ciocărlie e, în parte un roman de familie, o întoarcere la origini și o declarație de devotament pentru umanitatea trecută din *Burgtheater-ul provincial*.

E scrisoarea testamentară a tatălui autorului autentică, în aceeași măsură în care se presupune că sînt articolele din *Străjoțul Mehadiiei* ori scurtele mesaje de cărți poștale? E scris fragmentul din jurnalul *doamnei T.* chiar de soția autorului?

Tînd să cred că nu mai mult decît cele ale originalei Doamnei T, care și ele, la vremea lor, au dus în eroare mulți cititori. Oricum, T.(anța) e personajul cel mai „misterios” din jurnalele lui Livius Ciocărlie (m-am întrebat de altfel cale de multe sute de pagini de ce, dintre persoanele apropiate diaristului, ba chiar cea mai apropiată, doar ea se ascunde constant în spatele inițialei), dar și cel mai intens prezent. Acum își regăsește (i se dă) o voce proprie, care, la rîndu-i, dă naștere unui univers propriu: Butoiești, Nașa, Mioara, profesori, vecini, bombardamente, amintiri care “se desfac ca niște fire și se înnoadă ca o plasă înainturului careia, fără să știu, am înțotat.” Butoieștiul care concurează Mehadia, memorii (aparent concurente) care se înfilnesc pe firul prezentului, schimburi de identitate narativă (căci întrebarea rămîne: cine scrie?), simbioze identitare (în savuroasele comentarii la registrul bisericesc al concubinilor și la notele din incomparabilul *Străjoț*): *&comp.* e o cuceritoare arheologie a memoriei și a textului.

PRIMA apariție a *Literaturii între revoluție și reacțiune* datează abia din 2000 și iată-o ajunsă la a doua ediție, la aceeași Biblioteca Apostrof. Subintitulată *Problema crizei în literatura română și rusă a secolului XX*, cartea Sandei Cordoș se ocupă în esență de perioada ce urmează revoluției bolșevice, în cazul literaturii rusești, și celui de-al doilea Război Mondial, în cazul literaturii autohtone, o zonă mult mai restrînsă decît ar lăsa să creadă titlul; opunînd, în principal, crizei moderniste, “organice”, din Occident o criză “instaurată prin manevre politice, prin imixtiunea brutală a Puterii în teritoriul artei” după 1945 (în România), Sanda Cordoș tînde să plaseze “crizismul” exclusiv în a doua jumătate a secolului, necredînd, de exemplu, ideea unei crize consecutive Primului Război Mondial, și în nici un caz cea a unei autentice crize moderniste. Literatura română nu era încă destul de instituționalizată, în

perioada interbelică, spune autoarea, pentru a putea declanșa/suporta criza modernistă, dovadă faptul că în România avangardele s-au manifestat sub forma unei “voinețe de edificare” și nu a unui elan negativ, și nici dispusă nu era să “importe” criza occidentală. Altfel spus, considerînd criza modernistă una de identitate și negînd existența

s-ar putea numi descriptivism istorico-literar. Pasionant excursul prin dezbaterile despre criza literaturii dominate politic, declanșată în presa vremii de Virgil Ierunca, și perfect valabilă ideea de a studia ca tipică pentru “literatura crizei” literatura rurală, sub diversele ei aspecte, dar propunerile pe care le face Sanda Cordoș nu sînt duse pînă la capăt, demonstrația nu reușește să treacă destul de convingător dincolo de ceea ce textele însele oferă, sau sînt argumente analize de text care nu se însumează unei radiografii a “agoniei lumii rurale” pe care o intenționează.

Un potențial la fel de ridicat de interes îl are observația că nu există o definiție unitară a realismului socialist, dar avatarurile termenului nu fac, din păcate, obiectul studiului despre *Literatura între revoluție și reacțiune*.

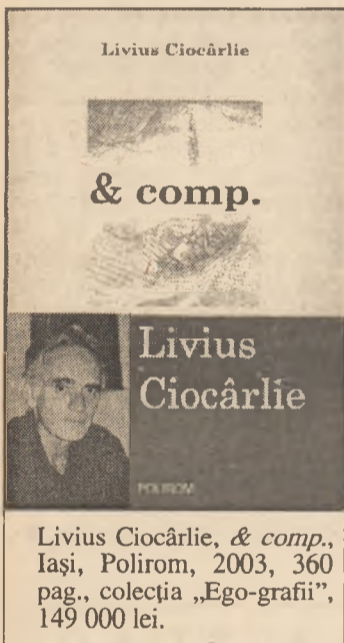
Cel mai discutabil aspect al cărții Sandei Cordoș se regăsește însă în *Addenda* volumului, intitulată *Proletcultismul n-a existat* (e vorba, evident, de proletcultismul românesc). Lansîndu-se într-o cu totul justificată critică a modului în care este atribuită denumirea de proletcultism unei perioade a literaturii române, demonstrînd faptul că în anii '50 Proletcultul era deja o doctrină periculoasă, condamnată în noile literaturi ale Estului, Sanda Cordoș propune o altă denumire pentru intervalul 1948-1964: nu realism socialist (preferat de Adrian Marino), ci jdanovism. “(...) Literatura română a continuat să dea în pîrg încă multă vreme «în lumina lucrărilor lui A.A. Jdanov» (...) Cînd îi datorăm atît, cum să numim epoca literară 1948-1964 altfel decît *jdanovism*?” Un raționament asemănător ne-ar putea face, *in extremis*, să numim perioada de după 1971 *ceașism*, de vreme ce tezelor lui Ceaușescu li se datorează, prin rîcoșeu, peisajul literar de mai apoi. E însă un soi de confuzie între două planuri de foarte compatibile: dacă Stelian Tănase ori Vladimir Tismăneanu vorbesc de stalinism în desemnarea unui context socio-politic, termenul corespunzător la nivel estetic e totuși cel de realism socialist. ■

Sanda Cordoș, *Literatura între revoluție și reacțiune*, ediția a II-a adăugită, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 2002, 284 pag., 150 000 lei.

unei crize, se subînțelege, moderniste, cercetătoarei clujene i se pare evident că pînă la instaurarea comunismului literatura română nu a avut parte de o criză de identitate, a fost, dimpotrivă, animată de un anticrizism care a impregnat toate zonele literare ale epocii. Că literatura română se poate să fi suferit crize de altă natură (care să pună în discuție nu “moartea literaturii”, ci, posibil, “viitorul” ei, rolul literaturii, cheie în care sînt analizabile cuvintele lui Eliade citate de Cordoș – “Criza în care intrase lumea occidentală îmi dovedea că ideologia generației războiului nu mai era valabilă. Noi, «generația tînăra», trebuia să ne găsim rosturile noastre. Dar, spre deosebire de înaintașii noștri, care se născuseră și crescuseră cu idealul reîntregirii neamului, noi nu aveam un ideal de-a gata făcut la îndemînă.”) nu intră în atenția autoarei clujene.

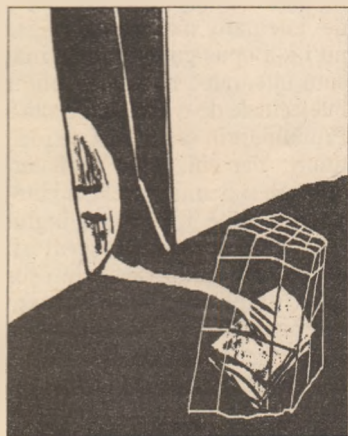
În ce privește capitolele dedicate “crizei atipice” a literaturii sub comunism și “literaturii crizei”, ele sînt interesante la nivelul informației (Sanda Cordoș are o capacitate de sinteză net superioară celei a Anei Selejan, cu care împarte interesul pentru epoca realismului socialist), dar suferă de ceea ce

Livius Ciocărlie, *& comp.*, Iași, Polirom, 2003, 360 pag., colecția „Ego-grafii”, 149 000 lei.

formele ei, dovedesc un spirit de observație ieșit din comun, detașare, o ironie mușcătoare și o autoironie pe măsură. Cu riscul să fiu acuzată de regionalism, e foarte greu să treci cu vederea un *spirit al Banatului*, multe lucruri pe care le au în comun jurnalele lui CU (Cornel Ungureanu, trecut uneori la inițiale de Livius Ciocărlie), relațiile, ascunse prin diverse reviste sau volume colective, ale Adrianei Babeți, foarte mult din *Femeia în roșu*, jurnalele lui Livius Ciocărlie însuși. Livius Ciocărlie e singurul însă pentru care jurnalul a devenit un adevărat mod de existență, chiar ascuns sub inofensiva titulatură de roman (*Clopotul scufundat*), un alter-ego al persoanei sale private și un pendant al celei publice.

După ce cartea sa anterioară, *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* (2001), îl

lecturi la zi

de Tudorel Urian

Pledoarie pentru irealizat

ESTE limpede că, din punct de vedere cultural, România în tranziție are o problemă (bine ar fi să fie doar una). Cum trebuie să arate cultura română (de tranziție?), astfel încât ea să nu fie o piedică în fața procesului de integrare în structurile euro-atlantice (dulce ca mierea e limba de lemn) și, în același timp, să devină o marfă vandabilă, eventual cu o finalitate educativă? Iată o întrebare la care nu este ușor de răspuns și care nu privește strict România (nici măcar, exclusiv, țările din fostul spațiu comunist). Este o întrebare care privește milenara cultură europeană supusă asaltului *corectitudinii politice* (de ce nu, și *corectitudinii culturale*) nord-americane.

Un veritabil semnal de alarmă asupra unor aspecte nocive pentru viitorul spiritual al omenirii, cuprinse în noua paradigmă culturală postmodernă este volumul lui Ovidiu Hurduzeu, *Sclavii fericiți*. Stabilite de mai bine de un deceniu în celebra Silicon Valley, inima tehnologiei americane, autorul cunoaște din proprie experiență stilul de viață american și modul în care anumite tendințe culturale legate de ceea ce s-ar putea numi „noua ordine mondială” ajung să fie exportate în întreaga lume. Din foarte complexa demonstrație a eseistului să reținem doar că tendința lumii contemporane de a șterge granițele dintre artă și realitate a avut ca efect dispariția „distanței estetice” (Daniel Bell) și a spiritului critic. Scrie, Ovidiu Hurduzeu: „Realitatea ca și arta își pierd caracterul obiectiv, devin prelungiri fantasmaticale ale unui «eu» pasiv, incapabil să mai iasă din propria carapace pentru a iniția acțiuni de transformare a realității. «Individualistul» artei postmoderne nu acționează, ci reacționează la evenimente exterioare pe care nici măcar nu încearcă să le mai controleze” (pp. 11-12). Tendința artei postmoderne este

aceea de a transmite imagini „plăcute”, reconfortante. De aceea imaginea sa artistică este una „emoțională, evazionistă, lipsită de tensiune, mister, transcendență sau distanță critică”. Imaginea artistică postmodernă nu intenționează „să transmită un mesaj, o morală sau să reveleze adevărul, precum imaginea religioasă”. Ovidiu Hurduzeu consideră că paradigma culturală postmodernă este una pur adaptivă. „Postmodernismul nu înovează, doar reproduce, boicotează și plagiază” (pp. 40-41). Instituționalizarea postmodernismului echivalează cu dictatul marginalului. Pentru că, în viziunea lui Ovidiu Hurduzeu, principala operațiune a gândirii posmoderne este deconstrucția ierarhiilor tradiționale (bărbat-femeie, stăpîn-sclav, natură-cultură). Dar, atrage atenția autorul, „deconstrucția postmodernă subminează legitimitatea termenului superior, fără a reface ierarhia prin impunerea elementului subordonat în poziție hegemonică. Într-un context postmodern, ceea ce-i «leagă» pe cei doi termeni nu este nici poziția, nici atracția dintre ei, ci simpla lor *diferență* (s.a.) – o relație rizomică, deschisă, care nu stabilește puncte fixe, reguli sau obligații ierarhice prestabilite” (p. 82). Este limpede de aici că poietica postmodernă presupune, la nivelul artei, o abolire a planului vertical (cu tot ce presupune el: tradiții, valori, ierarhii de tot felul) și încadrarea fenomenului artistic într-un plan strict orizontal – ca pe un platou – conform principiului rizomic. În final, o astfel de tendință nu poate avea ca efect decât o democratizare a actului artistic, o emancipare de tutela spiritului critic. În această nouă paradigmă, toate produsele au dreptul să fie așezate pe platou, indiferent de vechimea, valoarea sau conținutul lor moral. Platon poate sta în vecinătatea literaturii pentru homosexuali și/sau lesbiene, fiecare fiind liber să-și aleagă produsul pe care îl dorește fără a fi însă autorizat să discute despre acele produse care nu îi plac.

Ovidiu Hurduzeu, *Sclavii fericiți. Lumea văzută din Silicon Valley*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2002, 154 pag.

Considerațiile lui Ovidiu Hurduzeu despre realitatea culturală a lumii contemporane sînt extrem de interesante, chiar dacă unele din tezele sale lasă loc de interpretări, iar terminologia poate naște confuzii. Un eseu (*Noua identitate a omului occidental*) este dedicat punerii la zid a multiculturalismului. Ovidiu Hurduzeu nu înțelege însă prin multiculturalism ceea ce înțeleg cei mai mulți dintre intelectualii de bună credință – un dialog între diverse culturi – ci un curent care „își propune să denunțe «cu minie multiculturală» orice prejudecată sau punct de vedere eurocentrist, heterosexuat, elitist, naționalist sau antiminoritar” (p. 87). Mai mult, el consideră că și atunci cînd acționează în numele dialogului între culturi, multiculturalismul nu face decât să joace rolul unui cal troian care „odată acceptat în cetate, sloboadă din burta sa soldații separării etnice, enclavizării culturale și ai conflictelor etnice” (p. 88). Se simte în spațiile acestei afirmații o gândire de tip conspiraționist în fața căreia trebuie să ne păstrăm... spiritul critic.

În mod paradoxal, deși descrie nenorociri, *Sclavii fericiți* este o carte cu un final mai degrabă tonic. Autorul consideră că actuala șansă a românilor este dată tocmai de „irealizarea” lor. Românii se pot vindeca de maladiile economice prin asimilarea „realizării” occidentale în domeniul tehnologiei și pot să ofere Occidentului modelul „irealizării” culturale și spirituale menit să-l ajute să redescopere „firescul sănătos al vieții”.

Spirit conservator, înrudit pînă la un punct cu Horia-Roman Patapievic și Dan Stanca, Ovidiu Hurduzeu este un eseist preocupat de regăsirea dimensiunii spirituale a lumii contemporane. Cartea sa *Sclavii fericiți* merită citită și discutată. Chiar și în contradictoriu. ■

Apoi cît de trist am fost

Stimate domnule Lucian Raicu,

• ATĂ-MĂ pus, din cauza telefonului de-ascară, dat de Dinescu de la dumneavoastră, din nou în situația de-a mă justifica! “Ești un mari șmecher, bătrîne!”, mi-a zis el. Numai că de data asta nu l-am mai crezut! Să fie dinsul puțin “gelos”? M-ar bucura! Mai e însă și faptul real că, în ultima vreme, datorită acestor scrisori, Dinescu mi-a telefonat de vreo patru ori, ceea ce-i o realizare! Adică nu m-a lăsat singur.

Ce mult m-am dilatat în fericire cînd a apărut primul volum de corespondență a lui Odobescu, 3000 de scrisori!! Dumnezeu! Apoi cît de trist am fost, răsfoind, să vad că majoritatea le-a scris în *altă* limbă. Pe mine mă interesa, pînă la fierbere, gustul limbii odobesciene, intimitatea aceea inimitabilă, pe care ți-o dau numai scrisorile, cu suflul întunecat al scriitorului. Savoarea bulbucului necontrolat, umflat spontan pe deasupra paginii în chiar clipa-n care te fute dulce și fulgerător gîndul. Or, scrisorile lui în franceză, vorbind exact, foarte exact, nu mai țin de literatura română! A le traduce? Se spulberă și ce-a mai fost! Păcat, mare păcat că Odobescu nu și-a scris toate cele 3000(!) de scrisori cu țîfa mamei în gură.

Pe de altă parte, însă, scrisorile “franzuzești” ale lui Odobescu primesc o aromă specială, capătă un fel de comic involuntar: “Un dentiste de Bucarest prépare une collection fort intéressante en ivoire...”

Și totuși. Fiți atent, nu-i mai mult delicios să citești, în românește, o chestie ca asta?

“Dragă D-le Mirea
Era convenit să venim azi la teatru ca să regulăm tablourile”

Ca să adaug imediat “J’ai tâché de voir Mitică hier...”

Cînd vom avea cele nu știu cite volume în față, cu toate scrisorile lui Odobescu, alta va fi literatura română, v-o jur!

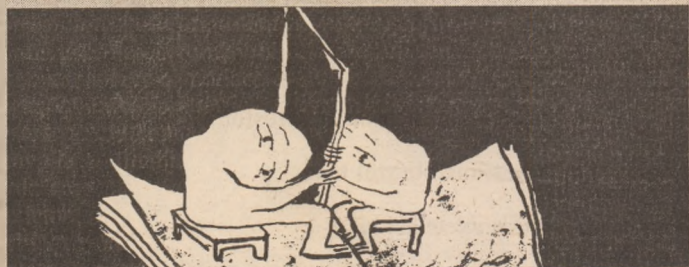
Dumneavoastră aveți o cu totul altă părere. Anume că nu în jumale, nu în scrisori scriitorul e “cel adevărat”. Ca, și-l luați pe Tolstoi de exemplu, e mult mai autentic cel din operă, mai sincer, mai nestăpînit de limitele propriei vieți. Desigur, așa este. Dar să nu uităm că *opera* celor mai mari scriitori e, de fapt, un *jurnal*! Întrebați-l (eu am făcut-o!) pe Dinescu!!!

Și ca să fiu galant și pur, îmi scot palăria albă de pai țeapăn, mă înclin cu bastonul subțire sub braț și-i sărut mîna incomparabilei doamne Sonia Larianovna!

Cu stimă odobesciană,

Emil Brumaru

17 VII-980

AĂSCUT în 1983, Claudiu Komartin este student în primul an al Facultății de Limbi Străine, secția franceză-rusă. Sună, oarecum, sec o astfel de prezentare în cazul lui, pentru că, în ciuda vârstei, avem și nu avem de-a face cu un "tânăr poet". Claudiu Komartin e un autor deja format: el s-a găsit foarte repede în contextul generației sale, impunând o poezie de o maladivă reflexivitate. E mai puțin jucăuș decât colegii săi, dar nu-i displace *jocul*. Joc al unei sensibilități ieșite din comun, jocul copiilor maturizați parcă peste noapte. Seriozitatea și indiscutabilul său talent, mâna sigură cu care își conduce discursul, soliditatea lecturilor sale, toate acestea fac din Claudiu Komartin unul din cei mai buni poeți ai ultimilor ani. (Mariana Marin)

scâncetul unei tălpi confruntate
cu delirul cărbunilor incinși
ai poeziei
bizara, imperceptibila transformare
a scriitorului în trestie
ori de câte ori își cântă tristețea.

intr-adevăr, e dezarmantă lipsa de virilitate
a unui text scrijelit în sideful
genunchilor:
poemul meu nu va zgudui lumea,
doar să răstoarne, poate, corabia
Xanadu cu care despice pustiul acesta
de umanitate.

cine știe, poate că suflul său va scutura
definitiv incertitudinile agățate cu
nouă cârlige de cianură
pe o frânghie între Scyla și Caribda
din mine, risipind
într-un moment de sinceritate totală
luxoasele umbre ce-nvăluie
trupul imaterial al morții.

aș mai adăuga, onorată instanță
că ursitoarele îmi preziceau altceva
cu totul altceva.

viața trăită în umbra unei cocoșe
ca un fel de bașică supradimensionată
umplută cu neputințe,
așa mă imaginez
în nopțile de confuzii și insomnie:
Quasi-modo

dezmoștenit prinț parizian,
vibrând
la atingerea poemelor incendiare
ale iubirii.

vis cu arlechini, cu vitralii și cu dans
la tulpina catedralei fără sfârșit.

de parcă nu pantera aceea liliachie
din Jardin des Plantes

pe jumătate fiară, pe jumătate carne vegetală

de parcă nu florile mari, mătăsoase de fosfor

cu care-mi acopăr zilnic obrazul hidos

de-o nedisimulată noblețe acida

de parcă nu frații gargui, ciobiți puțin,

Claudiu Komartin

frumoși și neclintii

ca niște hermeși de marmură.

scriu un poem încordat și tăios
la care în biserici bănuite de dracul se încălzesc

noaptea

nebuni și copii veniți să străpungă
pe corbi de var
blindajul perfect al nesățioasei morți

scriu un poem strâns și rece ca un pumn de oțel
și fiindcă eu respir de acum pentru doi
fiecare gură de aer îmi arde plămânii iar viața
mi-o scuipă în subsoluri mustind de alcool

astfel
sub o lună cât craniul desprins de corp al unei maimuțe
în mine se strâng nebuni și copii
ca într-un clopot de sticlă prin care moartea
privește – întotdeauna altfel
decât cum se obișnuiește să vezi – un tigru
în gura unui crin tânăr

decapitat.

Arătarea asta e poate chiar Franz

cineva s-a strecurat înăuntru
în timp ce dormeam

vorbește în idiș are obiceiuri ciudate

și o carapace neagră
strălucitoare.

ce sumbră amiază paul éluard
în această *capitală a durerii* pe care
mi-ai vândut-o la un preț de nimic
într-un gang murdar astă-noapte
feriți de ochii ageri ai criticii literare
erai strămtorat te-am înțeles

băiețelul ăsta parcă fusese trimis la colț
învățătoarea îi confiscase toate simțurile
condamnându-l la moarte ce mare s-a făcut
când te gândești că în toți acești ani
s-a hrănit numai din umbră

un trup de cămilă spânzurat de picioare
în piața romană e dublul meu astral
mady îmi tot vorbea despre el

ce amiază saturată ce agonie în cerul
gurii tale dumnezeule gata
nu mai scriu un cuvânt ba da ba nu
ba da ba nu
ba

dansez cu moartea în oglinzi princiare
am părul pieptănat și hainele aranjate
impecabil

iar pereții încăperii minuscule în care locuiesc
sunt chiar rănile triumfătoare
ale singurătății mele

cum de n-am bănuț că
ceea ce numeam înainte "acasă"
este un lăcaș al refugului în tibetul lăuntric?

dansez cu moartea peste crini calcinate
șoldurile mi se leagănă atât de grațios
atât de manierat

de parcă nu eu aș fi scris
cu sânge pe geamul dinspre strada
SALVAȚI-MĂ
într-o limbă necunoscută

de parcă aș mai fi încă viu
și visez cum mâna mea așterne poeme
pe care nimeni nu le poate memora.

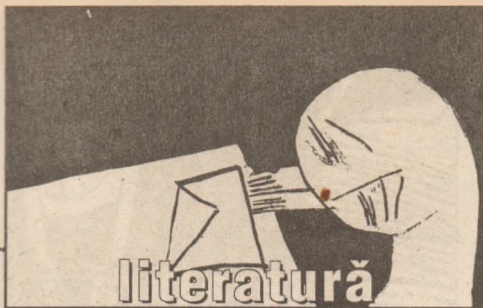
Întâia lamentație pentru poporul fisurii

I. Sunt singurul locuitor al acestui poem
stau aici tremurând și scrijelesc în perete
însăpăimântat
de tot ce am văzut astă-noapte pe stradă

(veneam înspre casă și nu se auzea decât
un plâns neîntrerupt în orice parte m-aș fi întors;
am văzut-o cu ochii mei:
incepuse să plouă și
poporul fisurii își strângea visele moarte la piept).

Sunt tot mai furios și neîmpăcat
când mă gândesc la țara în care
tot ce li se cuvine oamenilor de rând
este pentru ei
închis cu cheia.

Ah, rostirea aceluia cuvânt
care va sfărâma toate zăvoarele deodată! ■

semn de carte

de
Gheorghe Grigurcu

Un poet despre poezie

CASSIAN MARIA SPIRIDON e unul dintre poeții noștri actuali care se arată interesat de comentarea literaturii. Fenomen tot mai frecvent și cit se poate de legitim, acesta trezește încă suspiciuni, chiar dacă nedate în vileag, izvorite din comoditatea clasificării (și "incuierii"!) scolastice a genurilor pe care le-ar putea aborda unul și același condei, ca și cum poetul-critic sau criticul-poet sau pur și simplu și poetul și criticul cînd sînt întruniți într-o singură persoană (fără un accent al "întîietății") n-ar dispune de șanse de afirmare teoretică egale cu cele ale practicantului unei formule unice. Cu modestie, dl. Spiridon își notifică postura de "martor" al vieții publicistice și literare, astfel: "nu mi-am propus a face critică, în sensul curent al cuvîntului, și nici obișnuita eseistică. Aceste articole exprimă sau/și afirmă, cu prioritate, cîteva opinii, în genere o atitudine cit mai coerentă față de un eveniment, îndeobște literar, fie o carte, o personalitate, o temă în dezbatere curentă sau referitoare la viața revistei «Convorbiri literare»". Prudent, d-sa se străduiește a porni de la concepte precise, apelînd nu o dată la definițiile lor: "Mai întîi e necesar a ne defini termenul *paradox*: în Dicționarul explicativ are mai multe accepțiuni în care, de interes pentru noi, este prima...". Ca și: "Dramaticul, ne învață *Dicționarul de termeni literari*, este o categorie estetică mai cuprinzătoare decît *genul dramatic*, el fiind aproape sinonim cu *conflictul*, care se poate regăsi, ca stare de spirit, în toate genurile literare". Nu e neapărat un semn de didacticism, ci mai curînd o procedură de bun augur, într-un context în care vorbele se întîmplă a o lua razna și a glisa către înjghebări anapoda. "Beția de cuvînte" e oricînd reprobabilă. Cassian Maria Spiridon o evită, păstrînd o claritate a expresiei în pofida faptului că se apropie nu o dată, cu emoția

veșnicului învățacel (vezi numeroasele citate din autori paradigmatici), de chestiunile dificile ale poeziei. Perspectiva d-sale e una preponderent spiritualistă. Fascinat de misterul creației lirice, o abordează entuziast sub semnul celor "trei virtuți teologale", conform Apostolului Pavel, care sînt interdependente: credința, nădejdea, dragostea. Esența poeziei, ne încredințează d-sa, este de natură mistică, edificiul său fiind analogonul unui Templu: „În absența Templului sîntem izgoniți de la cele drepte, de la cele ce ne dau roș. Necesitatea existenței Templului (cel în care sacralitatea sa se manifestă) este explicată și argumentată, de altfel strălucit, de Heidegger, în *Originea operei de artă*". Pe urmele celebrei teze a abatelui Brémond, ni se propune asocierea dintre fiorul poetic și cel al rugăciunii: "La rugăciune, la citirea ei, ca la citirea poeziei, trebuie să fim înveșmîntați în hainele cele cuviincioase ale modestiei și ale răbdării întru înțelegerea lor, și adevărurilor prin care ni se deschid Ușile cele mari, dar nu oricum și nici la orice vreme". Umil în fața grandorii divine care pulsează inclusiv în plămuierea poetului, Cassian Maria Spiridon aderă la opinia că acesta e unul din puținii oameni care mai ia în serios limba, pentru care rostirea depășește schimbul pragmatic, calp, de informații moarte, corespunzător unor inimi secătuite: "La Poet și la Teolog cuvintele încă mai au sens, mai au viață - ei încă mai cred: la început a fost Cuvîntul - Cuvîntul cel viu al adevărului celui veșnic". Ieșind învingător din oceanul nepăsării în care înnoată cuvintele golite de sens, creatorul de poezie ne poate reda speranța, aidoma unui sfînt laic: "Cum e cînd nădăjduiești în Domnul! Ne spune Ieremia prorocul: «Binecuvîntat fie omul care nădăjduiește în Domnul, deoarece acesta va fi ca arborele sădit lingă ape, care-și întinde rădăcinile pe lingă rîu și nu știe cînd vine arșița; frunzele lui sînt verzi, la timp de secetă nu se teme și nu încetează a rodi»". Poezia ar fi o formă sublimată a dragostei (a empatiei, cum ar zice esteticienii), a celui simțămînt fundamental care chează șiuiește absoluțiunea. Aserțiune întărită din nou cu citate evan-

ghelice: "De nu avem dragoste, nimic nu se poate, cu atît mai puțin mîntuirea. Ne zice Sfîntul Apostol Pavel în *Prima epistolă către Corinteni*, cap. 13, 1-8. Și nu uită, tot aici, la sfîrșit, a ne spune: «Și acum rămîn acestea trei: credința, nădejdea, dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea»".

ÎN EVENTUALITATEA că unor cititori o atare preaduhovnicească tratare a temei li s-ar părea tendențioasă, eseistul răspunde la întrebarea "cînd avem nevoie de poezie" apelînd la cîteva propoziții ale lui Cioran, interesant consubstanțiale cu constatarea religioasă a vidării cuvintelor de sens, a plutirii lor pe valul dezumanizant al indiferenței. "Tăcerea spiritului" e la fel de apăsătoare, indiferent de unghiul din care o înregistrăm, cel al pietății ori al experienței estetice, cu miza ei declarată sau numai tacită de spiritualitate. Avem nevoie de poezie, scrie Cioran, "cînd, singuri în noianul de cuvinte, nu sîntem în stare să le transmitem nici cea mai mică vibrație și ni se par la fel de găunoase, la fel de degradate ca și noi, cînd tăcerea spiritului e mai apăsătoare decît a obiectelor, coborînd pînă la punctul în care neomenescul din noi ne înfricoșează. Plutînd în derivă, departe de certitudini și repere, ne încercăm subit acea groază în fața limbajului care ne aruncă în mutism - moment de năucire, cînd numai poezia ne poate mîngîia de pierderea temporară

a certitudinilor și-a îndoielilor. Astfel, ea este absolutul *ceasurilor noastre negative*, nu al tuturor, ci doar a celor izvorite din sentimentul de sufocare în universul verbal(...) Cum trebuie să fie poezia: accesibilă sau ermetică, cu «mesaj» sau gratuită - asta-i o chestiune secundară. Exercițiu sau revelație, totuna. Ceea ce-i cerem este să ne izbăvească de sufocarea, de chinurile vorbirii. Cînd reușește, ea ne aduce, *pentru o clipă, mîntuirea*". Din acest punct de vedere, al artei verbale concepute ca o grație, ne apare firească racordarea la celebra teză a lui Valéry referitoare la versul inițial, "inspirat", care constituie embrionul poemului: "Poetul face un lung poem cu ajutorul și ca urmare a unui singur vers care i-a venit mai întîi și i s-a părut bun (adică *independent, autonom, găsît - cîștigat* definitiv)... Acest vers i-a venit într-o stare destul de asemănătoare visului... Există versuri pe care le *găsești*. Pe celelalte le *faci*. Le perfecționezi pe cele pe care le-ai *găsit*. Le «naturalizezi» pe celelalte". De unde frămîntarea poetului între momentul prim, inelucidabil, al creației și "cazna" elaborării întregului text: "Poemul se naște din lupta dată în sufletul poetului între senzații și limbaj (acesta incluzînd și condițiile metrice), între sunet și sens".

CU TOATE că așezată în perspectiva credinței, nădejzii și iubirii (e citată și următoarea afirmație a lui Schlegel: "Poezia împrietește și leagă cu legături inexplicabile toate spiritele care o iubesc", poezia nu e, din fericire, pentru Cassian Maria Spiridon, o simplă ilustrație religioasă, o anexă a pietății, ci o existență autonomă, o "lume" ce-și are propriul statut, chiar dacă, în nucleul său, insondabil. E adevărat că Bacovia e comentat prin obiecția că universului

său vizionar îi lipsește Templul, din care pricină în spațiul acestuia dau năvală stihiiile, pustiu, amenințările teribile ale imensității ce se refuză oricărei ordonări: "Boala de nevindecat a lui Bacovia este groaza de pustiu. Sentimentul pustiuului se ivește aproape în orice text al poetului". Altminteri este însă apreciat Ioan Alexandru. Acesta a suferit, într-un timp relativ scurt, o metamorfoză radicală și, nu mai puțin, contradictorie, trecînd de la agitația dionisiacă, "pagina", la un simțămînt exclusiv religios, turnat în ostentative tipare sacerdotale: „Ne aflăm în fața unui credincios fervent, lipsit de cea mai mică urmă de-ndoială, pentru poet Dumnezeu este o certitudine absolută. Acum, poetul se va metamorfoza în Marele Preot". Ne-am fi așteptat ca faza a doua să smulgă admirația totală a comentatorului în discuție, similară cu cea provocată, de pildă, de acel înalt spirit care a fost Nicolae Steinhardt. Dar nu se întîmplă așa ceva. Cassian Maria Spiridon se pronunță ca un poet care-și are criteriile imanente de judecată, fără ca inclinarea cumpenei spre valoarea estetică să semnifice o decizie de valoarea religioasă, aptă a se manifesta și-n indirectitatea intrupărilor sale: "Dacă fiorul poetic a fost ucis în multe *Imne* printr-o enumerare mecanică de gesturi și fapte ritualice, mai răsare, din cînd în cînd, precum aflăm uneori în textele gnostice, ideea lirică. Ambiguitatea marii poezii, atît de prezentă în prima etapă, va fi cu totul pierdută în *Imne*, unde limpezimea copleșită de lumină va congela lirismul pînă la extincție". Încă o dată putem observa că "ambiguitatea", atît de păgubitoare ethosului (încercare de care n-a fost scutit nici autorul *Infernului discutabil*, date fiind tangențele sale la discursul naționalist oficial), constituie un climat foarte favorabil în sfera esteticului. ■

am primit la redacție

Cărți

- G. Topârceanu, *Poezii*, ed. bilingvă româno-engleză, traducere, studiu introductiv și note de Cristina Tătaru, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2002. 210 pag.
- Pavel Dan, *Stories*, prefață și traducere de Fred Nădăban, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2002. 288 pag.
- G. Călinescu, *Cartea nunții*, București, Ed. Eminescu, col. „Romanul de dragoste”, 2003. 230 pag.
- Gen. Nicolae Rădescu, în *Corespondența secretă a exilului*, vol. III, postfață de Nicolae Florescu, București, Ed. Jurnalul literar, 2002. 240 pag.
- Eugen Uricaru, *Stăpînirea de sine*, București, Ed. Eminescu, col. „Romanul de dragoste”, 2003. 278 pag.

- Vahé Godel, *aici/altunde, ici/ailleurs*, selecție și traducere de Gabriela și Constantin Abaluță, București, Ed. Universal Dalsi, 2002. 168 pag.
- Gavril Ciuban, *Est*, poezii, ediție bilingvă română-italiană, traducere de Gabriela Lungu, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2002. 92 pag.
- Ioan Pavel Azap, *Poeme de cinci stele*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2002. 64 pag.
- Radu Sergiu Ruba, *Marginal*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. „Poeți de azi” (coord.: Al. Cistelean), 2001. 88 pag.
- Radu Sergiu Ruba, *Dialoguri și eseuri*, București, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2001. 254 pag.
- Edit Szegedi, *Identități premoderne în Transilvania*, Cluj-Napoca, Ed. Fundației pentru Studii Europene, 2002. 184 pag.

Cassian Maria Spiridon:
Atitudini literare, II, Ed.
Cartea Românească, 2002,
360 pag., 80.000 lei.

Interviu inedit cu Margareta Istrati - aprilie 1980

“Panait era în transă... Nu mă-nduram să-mi dezlipesc ochii de la el”

NCĂPEREA în care stăm de vorbă este dominată de personalitatea lui Panait Istrati. Portretul scriitorului în ulei, portrete în creion, în cărbune, fotografii, numeroase documente, o foarte bogată corespondență, pe care, cu amabilitatea gazdei – doamna Margareta Panait Istrati – o pot răsfoi.

Daniel Tei: – Stimată doamnă Margareta Panait Istrati, care a fost fila de început a romanului-viață pe care l-ați trăit împreună?

D-na Margareta Panait Istrati: – Prima filă!... El a venit la noi acasă, la Brăila, și mama i-a spus: “Vai, ce rău o să-i pară Margaretei că nu te-a cunoscut și ea... că nu-i acasă! – Da, cine-i Margareta? – E fata mea. – Ai o fată mare? – Da, zice mama, e studentă. – Și unde e? – Uite, aici, în apropiere, la o prietenă...”

D.T.: – În ce an se întâmplă asta?

M.P.I.: – Era în 1929. Împreună cu prietena mea, mă pregăteam pentru un examen la fizică. El a spus: “Păi, să-i trimitem un bilet.” Trebuie să vă spun că, prin Brăila, lui îi plăcea foarte mult să se plimbe cu trăsura, mereu cu același birjar, unu’ Roadevin, că, pe urmă, după un an, tot cu acel birjar ne plimbam împreună. Și-atunci, prin acel Roadevin, mama mi-a trimis un bilet. Repede, am lăsat fizica și-am alergat acasă. Când am ajuns în apropiere, ciudat, mi s-a părut că toată casa era inundată de o lumină... Am alergat pe trepte, am intrat... Înăuntru era el, Panait!...

D.T.: – Îl vedeai pentru prima oară!

M.P.I.: – Da... nu-l mai văzusem în viața mea... Despre el, la Brăila, se vorbea ca despre o legendă... Nici nu știam... nu eram sigură că există în realitate... Nu citisem decât “Chira...”. N-am putut să schimb cu el decât câteva cuvinte... M-a intimidat, nu știu ce-a fost cu mine... eu, care nu eram tocmai timidă.

D.T.: – Cîți ani aveai atunci?

M.P.I.: – Nu împlinisem încă douăzeci de ani... Peste un an – eu eram la București –, mama îmi dă telefon și, așa, în treacăt, îmi spune că a venit Panait... să mă ceară în căsătorie. Nici ei nu

i-a venit să creadă. Mama i-a spus: “– Da, nu se poate, tu ești bătrîn, ea-i prea tînără, trebuie să-și termine studiile”. El i-a răspuns: “– N-are importanță. Tu spune-i doar atît.” La scurt timp, am primit o scrisoare de la el. Am citit-o, i-am citit-o și prietenei mele...

D.T.: – Ne citiți și nouă pasaje?

M.P.I.: – Da... Și nu știam ce să-i răspund... și nu i-am răspuns o lună de zile, pînă cînd i-am trimis o telegramă: “Te aștept la București”. Și imediat, a doua zi, a venit la București. Uite, fotografia asta: Panait pe peronul gării. De cite ori o privesc, re trăiesc parcă acele scene... cînd venea la București. Eu eram lîngă el, așa, ca lîngă un munte... Tot ce gîndea, tot ce-mi spunea era cu totul altfel, decît gîndea și spunea lumea cealaltă. Am dreptate, pentru că și scrisorile lui erau, nu știu cum, altfel...

D.T.: – Vreți să ne citiți măr-car un fragment dintr-o asemenea scrisoare, iată, din aceasta, datată 6 noiembrie 1930.

M.P.I.: – Aceasta e prima... “Dacă ești hotărîtă să faci numai un pas mai mult spre mine, să știi că, așa cum nu sînt acasă în toate zilele pentru multele mele neamuri, tot așa nu voi fi acasă zilnic nici pentru ale dumitale. Mai mult: chiar dacă ai deveni într-o zi, pentru mine, acel gingaș stîlp sufletesc (...) pe care-l aștept de Crăciun, cu tristă duioșie, și încă, nici pentru dumnea-ta nu voi fi acasă chiar în toate zilele, căci eu am zile cînd nu vreau să fiu privit în față nici de proprii mei ochi... Nu e ușor de trăit cu mine. Dar, cel ce e în stare s-o facă, trăiește toate ritmurile vieții. Spune-mi dacă o atare perspectivă nu te înspăimîntă?” (Din scrisoarea adresată Margaretei Izescu, 6 nov. 1930, n.r.).

D.T.: – Și ai fost în stare s-o faceți?

M.P.I.: – Da... și, într-adevăr, am trăit toate ritmurile vieții.

D.T.: – Aceasta e scrisoarea la care n-ați răspuns o lună?

M.P.I.: – Da... și era îngrijorat. Mult mai tîrziu am aflat. Îi scrisese unui prieten: “După ce a citit scrisoarea, Marga a reflectat timp de-o lună, și nu mi-a răspuns. Am crezut-o pierdută pentru mine. Dar, nu... De Crăciun, venind să-și petreacă vacanța la Brăila, am devenit prieten-amanți, din prima zi. M-am

căsătorit cu ea, în aprilie trecut, după un voiaj magnific la Paris și pe Coasta de Azur, în iulie-august 1931... Cit de tîrziu ne învață viața să prețuim sentimentele la adevărata lor valoare!... Cu cită inversunare ne risipim, toți, frumoasa și înșelătoarea tinerete, care nu mai revine niciodată... Cu cită dămicie risipim aurul curat, în schimbul tuturor tinichelelor sclipitoare... Ah! dacă aș fi știut toate acestea, așa cum le știu azi, atît de tîrziu!... În haosul creațiunii, ne înșelăm aproape întotdeauna, cînd la imboldul sufletului nostru, bogat în experiență, confundăm o stupidă stringere de mină și un sărut fierbinte, cu un răspuns la acele chemări... Atît amar de ani, am confundat plumbul cu platina, fiorul unei stringeri de mină cu răspunsul pe care sufletul meu l-a așteptat o viață întreagă. Și cit de trist este ca să primești în sfîrșit acest răspuns, mult așteptat, abia atunci cînd nu mai poți să-i inchini decît un prea scurt crîmpei de viață!...”

D.T.: – Cu adevărat tulburătoare aceste mărturisiri ale marelui scriitor, mărturisiri pe măsura unei alese sensibilități.

M.P.I.: – Pentru mine, el a însemnat o altă naștere. Eu m-am născut atunci cînd l-am cunoscut pe Panait. Era ceva ce nu mi-am putut închipui că poate exista... Nu mi-am putut închipui un astfel de om, nici în momentele mele cele mai roze.

D.T.: – Ce amintiri mai aveți despre cel căruia, în decembrie 1922, Romain Rolland îi scria: “Dragă prietene, nu mai aștept să-mi găsesc timpul necesar ca să-ți răspund... Nu mai pot aștepta, după ce am devorat “Chira Chiralina”, în toiul nopții... Trebuie să-ți spun, numai decît: e formidabilă!”

M.P.I.: – Acum, scriu tot ce știu despre el. Însemnări, nu pentru publicare, ci pentru cei ce vor să se informeze, să le pot oferi, să le citească. Da, amintiri... Mă duc deseori la Brăila, să mă plimb pe malul Dunării. Mi-amintesc de multe...

D.T.: – M-am căsătorit cu ea în aprilie... îi scria prietenului...

M.P.I.: – Da... așteptam să iasă actele... Deși era în aprilie – Dunărea abia se dezghețase! –, ne plimbam zilnic pe faleză. Într-o zi a venit cineva după noi și

Margareta și Panait Istrati, la Nisa în 1933

ne-a spus: “Veniți repede, că vă caută de la Ofițerul Stării Civile, c-au ieșit actele pentru căsătorie. Actele de naștere, al meu și al lui Panait, ni le depusese un prieten. Ne-am dus repede, cu doi prieteni de-ai lui Panait, ca martori, și s-a făcut căsătoria civilă. După aceea Panait a spus: “Hai să mergem, să traversăm Dunărea, să ne ducem vizavi!...” Și adevărul nostru voiaj de nuntă asta a fost. Imediat după căsătorie, eu i-am pus o condiție – cînd mi-amintesc acum, ce copilărească, ce caraghioasă! –, mi-a pus și el una: “Marga, să nu te amesteci niciodată în actele mele de generozitate!” (De aceea, cînd a murit, n-aveam nici un leu în casă!)

D.T.: – Și v-ați ținut promisiunea: nu v-ați amestecat!?

M.P.I.: – Nu... deși, uneori, ar fi trebuit să-l opresc: citeodată făcea și excese, nebunii...

D.T.: – Care a fost, doamnă Istrati, momentul cel mai covârșitor al “romanului” trăit împreună?

M.P.I.: – N-a fost unul singur!... Fără ezitare, primul a fost cel în care l-am cunoscut. Mă întreb și azi: ce curaj am avut să mă prezint în fața lui!?

D.T.: – Cum muncea Panait Istrati?

M.P.I.: – Săracu’... Cum muncea!? Am să vă destăinui un lucru foarte urît. Cînd stăteam în Strada Paleologu, dar chiar și

înainte, după masă, cînd în camera lui n-uzeam nici o mișcare, mă uitam pe gaura cheii – asta-i foarte urît! Dar ce vedeam eu... cred că nimeni pe lume n-a văzut și n-am să mai văd niciodată: Panait era în transă... Era ceea ce nu se poate descrie... Figura lui, privirea lui, culoarea feții... Stăteam acolo încremenită. Mă uitam și nu mă-nduram să-mi dezlipesc ochii de la el...

D.T.: – Ce faceți într-o zi obișnuită?

*M.P.I.: – Citesc, îmi place mult să citesc... Abia am terminat o carte mare, *Un veac de singurătate*... Dintre poezii noastre îmi plac: Marin Sorescu, pe care-l iubesc, Blandiana, Nichita Stănescu...*

D.T.: – Stimată doamnă Margareta Panait Istrati, vă mulțumesc pentru bunăvoința de a ne fi depănat cu atîta căldură amintiri despre cel pe care, același R. Rolland, l-a numit “un Gorki balcanic”.

M.P.I.: – Eu vă mulțumesc... Și vă mărturisesc că niciodată nu mi-a plăcut să dau interviuri, dar mai ales să scriu ceva. Asta mi s-ar fi părut o prea mare îndrăzneală, față de memoria celui ce-a fost Panait Istrati.

Daniel Tei

(Interviul este inclus în volumul *Destine...*, în pregătire la Ed. Semne – București)

literatură

la o nouă lectură

de Alex. Ștefănescu

Constantin Chiriță

Fotografie de Ion Cucu

tării spectaculoasă. Sute de mii de liceeni români s-au identificat cu personajele romanelor; s-au constituit cluburi, centre de tineret care purtau genericul romanului; au fost inițiate expediții cu conținut științific, constituite din echipe de tineri de vârstă cireșarilor, au fost turnate filme și un serial [TV] cu protagoniști aleși dintre mii de candidați sosiți la preselecție“.

Mai trebuie adăugat că Nichita Stănescu însuși, marele prieten al lui Constantin Chiriță, a scris în replică, în semn de simpatie, ciclul de poeme *Cântece de cireșar*, în care a reușit să capteze ceva din esența volatila a adolescenței:

„Nimeni nu crede dacă sărutăm/ pasărea în zbor, iarba înverzind./ Noi suntem un fel de martori/ ai adolescenței ruginind./ Nimeni nu ne spune: bea, flământule!/ Nimeni nu ne spune: însetatule!/ Curge primăvara pe sub fluturi./ visător podeaua curge pe sub tine, patule!// Lasă-te pe somnul meu, tu vis frumos./ cade-mi tu în gura mea uscată/ roșie cireasă dintr-un chiparos./ zână inventată.“ (*Cireșar*).

Constantin Chiriță, care avea o pregătire intelectuală precară (studii neterminate la Politehnica din București, redactor la ziarul *Scânteia*, muncitor pe șantierul de la Bumbești-Livezeni etc.) și debutase în 1949 cu un volum de nuvele rudimentare, ilustrare directă a realismului socialist, *Matei Ion a cucerit viața* (Buc., Tin.), ar fi rămas un nume îngropat în maculatura epocii dacă n-ar fi avut inspirația să-și valorifice candoarea, bunătatea și romantismul naiv în *Cireșarii*. Toate celelalte romane pe care le-a publicat, scrise *pentru maturi*, sunt de altfel lipsite de semnificație literară. Romanul *Întâlnirea* (vol. I-II, Buc., Tin., 1959; ed. a II-a, rev., Buc., Em., 1971; ed. a III-a, Buc., Em., 1978) cuprinde istoria asocierii unui om de știință, Eugen Pârvan, cu un muncitor foarte capabil și inventiv, Alexandru Severin, în scopul găsirii unor soluții de modernizare a producției într-o uzină – exemplificare propagandistică a „întâlnirii” faste dintre „intelectualitatea progresistă” și „clasa muncitoare”. Romanul *Oțelul* (Buc., Tin., 1960; ed. a II-a, radical revizuită, intitulată *Livada*, Buc., CR, 1979) are logica reportajelor despre „cetatea oțelului” de la Hunedoara, pe care autorul le scria în acea perioadă pentru ziarul *Scânteia*: muncitorul venit de la țară, Voicu, caracter puternic, circumspect față de schimbări, dar bine intenționat, se contrazice constructiv cu un adept al științei moderne, Crișan; în același timp, fiica lui Voicu, Iulia, îndrăgostită inițial de Crișan, se căsătorește cu ingi-

nerul Moruzzi, produsul genetic decadent al unei familii de moșieri, pe care tânărul îl salvează de la ratare, infuzându-i o doză de morală muncitorească. Romanul *Pasiuni* (Buc., EPL, 1964; ed. a II-a, ne varietur, Buc., Min., 1973) se înscrie în campania de convingere a tinerilor absolvenți de facultate să meargă să lucreze în provincie, depășind prejudecata că se pot realiza numai în București; protagonistul romanului, tânărul inginer Ioan Mușat, învins neloial de colegul său Liviu Filimon, în competiția profesională din cadrul unui institut de cercetări din capitală, pleacă într-un orașel de provincie unde își găsește fericirea, afirmându-se ca inventator și trăind o mare dragoste (cu o actriță, Diana, de la teatrul din localitate).

Nici romanele polițiste ale lui Constantin Chiriță – *Trandafirul alb*, *Pescărușul alb* și *Îngerul alb*, publicate separat în perioada 1966-1972 și grupate ulterior în *Trilogia în alb* (Buc., Em. 1974; ed. a II-a, Buc., Em., 1975) – nu sunt mai convingătoare. În cuprinsul lor, un comisar Maigret autohton, Alexandru Tudor, lipsit de farmec, construit de autor cu o falsă dezinvoltură, dezleagă diverse enigme în starea de spirit a unui dezlegător de cuvinte încrucișate. Ca și romanele de inspirație muncitorească, romanele polițiste ale lui Constantin Chiriță suferă de amatorism.

Romanele din ciclul *Cireșarii* sunt altceva. Există, în primul rând, în cuprinsul lor, o distribuție rațională a rolurilor, mai seducătoare decât tipologia propagandistică-utopică din celelalte cărți. Fiecare cireșar are o funcție în grup, stabilită pe baza principalei sale aptitudini. Când sunt împreună, adolescenții se completează reciproc și – fiind și cooperanți – formează o echipă invincibilă. Această specializare, care îl face pe individ unic, de neînlocuit, și această solidaritate, care se impune nu ca o idee retorică, ci ca o atitudine necesară, satisfac, probabil, un vis secret al cititorului dintotdeauna. Nu întâmplător, în toate epocile găsim asemenea reprezentări, de la zeii din mitologiile antice, cu competențele lor bine delimitate, și până la „echipajele” din romanele lui Jules Verne, alcătuite atât de judicious.

Constantin Chiriță uzează, prin urmare, de o schemă sigură, verificată, fără să alunece însă în schematism. Rezultate dintr-un calcul, ca planetele a căror existență e prezumată pe cale matematică de către astronomi, personajele sale intră treptat în raza vederii cititorului, configurându-se tot mai clar, însufletindu-se. În prim-plan se situează, bineînțeles, cele care participă direct la expediții: Ursu, cu uria-

șă lui forță fizică perfect controlată de inteligență și – contrast de efect – cu un suflet copilăros, care îl face stângaci în relațiile cu oamenii, Victor, logicianul grupului, pentru care aventura nu reprezintă decât confirmarea unui raționament (dacă nu cumva raționamentul însuși reprezintă adevărata aventură) și Tic, un Gavroche modern, născocitor al unor zeflemele neologistice și al unor farse bazate pe o bună cunoaștere a psihologiei, fizicii și chimiei. Ceilalți „membri fondatori” rămân în planul doi fiindcă au atribuții de ordin afectiv și sunt indirect utili: Dan joacă rolul de raisonneur al grupului, Maria aduce necesara notă de romantism, iar Lucia, cu spiritul ei demistificator și caustic, figurează o altă caracteristică a vârstei, luciditatea. Singurul personaj creat din rațiuni pedagogice – și de aceea doar parțial realizat – este Ionel, premiantul ambițios și individualist, care pe parcurs se educă, învățând să colaboreze etc.

La această structură tipologică atent gândită și în general inspirat reprezentată se adaugă epica propriu-zisă care, în afară de faptul că are un ritm captivant, întreținut de *suspense*-uri și surprize, se constituie ca o parabolă cuceritoare despre superioritatea inteligenței în raport cu hazardul, agresiunea oarbă, necunoscutul. Mijloacele tehnice de care dispun cireșarii sunt întotdeauna derizorii. Ei n-au helicoptere sau submarine, ca personajele din filmele de aventuri la modă, ci, cel mult, o lanternă, un rucsac, o barcă de cauciuc. Însă, folosită inventiv, modesta recuzită se dovedește a fi de o valoare neprețuită, asemenea celor câteva unelte aduse de Robinson pe insula sa.

Constantin Chiriță s-a expatriat înainte de 1989, urmându-și familia, și a murit la 14 noiembrie 1991 la Bonn-Königswinter, în Germania. În mod curios, până la sfârșitul vieții a crezut că nu *Cireșarii* (care i-au adus o imensă popularitate și, indirect, funcția de vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor) reprezintă adevărata lui operă, ci romanele celelalte, pe nedrept ignorate de critica literară.

P.S. Dintr-o regretabilă eroare de culegere, în nr. 6/ 2003 al revistei, la această rubrică, ediția *Istoriei literaturii...* a lui G. Călinescu realizată în străinătate prin strădania lui Iosif Constantin Drăgan a fost caracterizată ca o „ediție pirat”. În realitate, în manuscris, ideea era cu totul alta: „...ediție difuzată discret, fără publicitate, ca o ediție pirat”. Această variantă, corectă, va figura de altfel în cartea (aflată în lucru) din care face parte fragmentul publicat în *România literară*.

UN AUTOR aproape necunoscut, Constantin Chiriță (născut la 12 martie 1925 în familia unor învățători din comuna Ibănești, județul Vaslui) publică în 1956 un roman pentru tineri, *Cireșarii* (Buc., Tin., col. „Cutezătorii”) care devine al doilea best-seller din România comunistă (după romanul *Toate pânzele sus!* al lui Radu Tudoran, din 1954). Încurajat de succes, autorul scrie mai multe continuări ale cărții, păstrând personajele – un grup de adolescenți de doisprezece-șaisprezece ani de pe strada Cireșului dintr-un oraș românesc generic – și imaginând noi întâmplări: *Castelul fetei în alb*. *A doua aventură a Cireșarilor* (Buc., Tin., col. „Cutezătorii”, 1958), *Drum bun, cireșarii!* (Buc., Tin., 1963), *Roata norocului* (Buc., Tin., 1965) și *Teroarea albă* (Buc., Tin., 1968). Fiecare din cele cinci volume este reeditat, astfel încât în 1971 numărul total al exemplarelor din ciclul *Cireșarilor* aflate în bibliotecile particulare și publice româ-

nești se apropie de 1.000.000! Iar piața încă nu este saturată. În 1972, autorul revine cu o integrală *Cireșarii*: vol. I, *Cavalerii florii de cireș* (noul titlu al romanului *Teroarea neagră*), vol. II, *Castelul fetei în alb*, vol. III, *Roata norocului*, vol. IV, *Aripi de zăpadă* (noul titlu al romanului *Teroarea albă*), vol. V, *Drum bun, cireșarii!* (ed. def., Buc., Alb.), care se vinde la fel de repede ca edițiile anterioare. Apoi, integrala însăși este retipărită în repetate rânduri (Buc., CR, 1976; Buc., CR, 1985 etc.) fără să acopere complet solicitările. Ecoul în rândurile câtorva generații succesive de tineri este foarte mare. Eroiul romanului-serial sunt iubiți, mitizați și imitați de cititorii de aceeași vârstă cu ei. Dovadă supremă de consacrare, cuvântul „cireșarii” devine substantiv comun. Ștefan Borbély (autorul celor mai pătrunzătoare considerații în legătură cu succesul *Cireșarilor*) rezumă astfel situația:

„Audiența volumelor, care au început să apară în 1956, deci în plin război rece, a fost imensă, creând o sociologie a recep-

21 ianuarie 2002

Anul Caragiale

File dintr-un jurnal de bord

Deschiderea Anului Caragiale, la Teatrul Național din București. Sesiune de comunicări: Dan Berindei, Florin Constantiniu, Dinu Sărau, Dan C. Mihăilescu, Radu Beligan, Valeriu Râpeanu... Expunerea mea se intitulează *Piața Endependenței*. Țin într-o mină microfonul, iar în cealaltă textul. Unele file cad pe jos; le culege Radu Beligan.

25 ianuarie

Citesc într-un articol din *Dilema*: "Caragiale nu poate fi sărbătorit oficial și patriotic pentru că scrierile lui, profilul lui de autor, întreaga simbolică din jurul numelui și al operei sale păstrează o activă dimensiune subversivă, completamente incompatibilă cu seriozitatea intrinsecă unei ceremonii." Aș fi tentat să exclam "Rezon!", dar mă opresc din două motive. Primul: din faptul că scriitorul nu poate fi sărbătorit "oficial și patriotic" nu rezultă că nu poate fi sărbătorit în nici un fel. Al doilea: dacă sorocul aniversării cădea pînă în 2000, cînd erau ai noștri la putere, nimic nu ne împiedica să instrunăm lira festivă. Dar acum, vorba domnului din *Căldură mare*, "acuma e prea tirziu, dacă n-a venit la vreme; căci dacă venea măcar cu cîteva zile înainte, altă vorbă!... poate că s-ar fi putut...[...] dar acum, cu regret, este imposibil din mai multe puncte de vedere, care le știe dumnealui..."

10 februarie

Punctul culminant al "Zilelor Caragiale" de la Craiova: un prinz la restaurantul "Strada

Veche", asociat cu o expunere a lui Alexandru Firescu, *La masă cu nenea Iancu*, dedicată aspectelor gastronomice ale operei. E un mod de a-l aniversa pe Caragiale ingenios și reconfortant: vorbitorul comunică, iar meseții înfulecă. Cred că sărbătoritul însuși se poate declara mulțumit.

15 februarie

În *Flacăra*, nr. 1-2, răspunzînd întrebării *Mai este actual Caragiale?*, regizorul Alexander Hausvater scrie: "Plecînd de copil de aici [din România], nu am reușit să diger filozofia lui Caragiale, umorul lui, așa că pentru mine nu este un autor așa de important ca să-i dedici un an întreg." Comentariu: părăsind România pe vremea cînd citea *Capra cu trei iezi*, A. H. a revenit în țară, după cite știm, la maturitate. Ar fi fost deci cazul să încerce și alimente mai grele, de soiul acelora care, în pruncie, i-ar fi dat dureri de burță? Să vadă, bunăoară, cum l-ar digera acum pe Caragiale? Osteneala nu se justifică. Caragiale, crede A. H., "este unul dintre mulți alții; [...] trebuie făcut efortul de a inventa [s.m.] noi autori, de a descoperi acei autori care poate în anii '20 sau '30 sau în secolul al XIX-lea nu funcționau, dar acum funcționează." Domnule A. H., puneți-vă urgent cu burta pe carte și comunicați-ne rodul revelațiilor dumneavoastă. Procesul digestiei este lung și difi-

cil, iar punctul terminus... să nu insistăm.

20 februarie

Marian Popa răspunde, din Köln, unei anchete a *Convorbirilor literare*, declarîndu-l pe Caragiale un "autor de divertisment", un "scriitor de măruntșuri", un "străin deghizat în român", angajat într-o "perfidă, temeinică acțiune ocultă de restructurare psiho-volițională negativă a etniei române, de dezvoltare și întreținere a spiritului de autoînjosire". Lista celor cu opinii înrudite, chiar dacă exprimate mai puțin vehement, este lungă și pestriță: D.A. Sturdza, B.P.Hasdeu, C.A.Ionescu-Caion, Al. Macedonski, Pompiliu Eliade, E. Lovinescu, C. Banu, N. Davidescu, C. Noica... Ultimului venit i se potrivesc de minune spusele lui Caragiale despre cel din capul listei: "Răutate fără multă îndrăzne-

la, cruzime fără destulă forță, ferocitate fără nici o bravură." (*Dim. A. Sturdza*, în *Epoca*, nr. 384, 23 febr. 1897) Popa din Köln, cu liturgia lui șterpelită, nu-i poate tulbura decît pe ageamii. Sărbătorirea lui Caragiale ar fi fost totuși searbădă fără acest condiment burlesc.

16 martie

La Timișoara, simpozion dedicat lui Caragiale. Un profesor de estetică, dotat cu o plăcută voce baritonă și cu o frazare scutită de ezitări, vorbește despre "reflexivitatea teatrolologică a magnanimității comediograf", "unul din marii noștri emuli", creator de "fictiuni scenice ce poartă amprenta eului demiurgic", ajunge apoi la "amprenta artizanatului regizoral", spre a conchide că "instrumentul actorului se coagulează în creuzetul vorbirii", demonstrînd "o expresivitate intrată în luminiscenta semnificațiilor"... O localnică entuziastă îi dă replica: "Venirea dv. aici este o prezență mai mult decît axiologică!" Titlul simpozionului: *Caragiale, contemporanul nostru*.

5 aprilie

Un văr al meu prin alianță, colonel de infanterie, împărțea cărțile în două categorii: cărți care stau în picioare și cărți care nu stau în picioare. Editura "Național" îmi trimite primul exemplar din *Caragiale recidi-*

vus. Cartea numără 614 pagini și stă în picioare fără nici o difi-cultate. Performanța, ce-i drept, se datorează unui truc: volumul reunește patru cărți anterioare.

18 aprilie

Plenul Camerei retrimite la comisie proiectul de lege a limbii române. Seara, la OTV, lungă discuție cu George Pruteanu. Interlocutorul - agitat, vehement, impacient. Îi spun la un moment dat: "- Așta e cusurul tău - intrerupi!" După care arde, pentru sublinierea efectului: "Am citat dintr-o schiță a lui Caragiale, altfel nu mi-aș fi permis să vă vorbesc la singular."

25 mai

Potrivit unei mărturii a lui Paul Zarifopol, Caragiale condamna actul III al *Scrisorii pierdute* "ca o greșeală ce, de hatîrul pitorescului, strică mersul dramei pure". În zilele noastre, cineva gîndește altfel: cele patru acte n-ar fi suficiente și se cuvine să le adăugăm un al cincilea. Alexandru George își asumă el sarcina, dînd la iveală textul intitulat *O altă scrisoare pierdută* (*Apostrof*, nr. 5). Aflăm despre Dandanache că a murit în diligență, în drum spre București, și că Tipătescu, care îl însoțea, a găsit asupra-i scrisoarea becherului, cu ajutorul căreia a obținut două importante funcții în Capitală. Zoe, firește, se opune plecării, amenințîndu-l că va da în vileag o scrisoare de amor, pe care prefectul i-o adresase cu ani în urmă. Comitetul (Trahanache, Farfuridi, Brînzovenescu) se retrage pentru a decide noul candidat, care va fi, probabil, Cațavencu, iar Tipătescu se resemnează să ră-

calendar

25.02.1881 - a murit <i>Cezar Bolliac</i> (n. 1813)	27.02.1920 - a murit <i>A.D.Xenopol</i> (n. 1847)	1.03.1906 - s-a născut <i>Lia Dracopol-Fudulu</i> (m. 1985)	3.03.1925 - s-a născut <i>Florian Potra</i> (m. 1998)
25.02.1892 - s-a născut <i>Al.Duiliu Zamfirescu</i> (m. 1968)	27.02.1943 - a murit <i>Salamon Ernő</i> (n. 1912)	1.03.1912 - s-a născut <i>Tudor Ștefănescu</i> (m. 1992)	3.03.1992 - a murit <i>Emil Giurgiucă</i> (n. 1906)
25.02.1896 - s-a născut <i>Iosif Cassian-Mătăsaru</i> (m. 1981)	27.02.1975 - a murit <i>Al. Marcu</i> (n. 1894)	1.03.1923 - s-a născut <i>Arcadie Donos</i>	4.03.1915 - s-a născut <i>Emanoil Căpăcianu</i> (m. 1996)
25.02.1897 - s-a născut <i>N.I.Popa</i> (m. 1982)	27.02.1975 - a murit <i>Eugen Constant</i> (n. 1890)	1.03.1925 - s-a născut <i>Solomon Marcus</i>	4.03.1919 - s-a născut <i>Mihai Stănescu</i>
25.02.1899 - s-a născut <i>Erwin Wittstock</i> (m. 1962)	27.02.1982 - a murit <i>Mihail Drumeș</i> (n. 1901)	1.03.1926 - s-a născut <i>Viniciu Gafița</i>	4.03.1921 - s-a născut <i>Mihai Calmăcu</i>
25.02.1901 - s-a născut <i>Al.Tudor Miu</i> (m. 1961)	27.02.1990 - a murit <i>Al. Rosetti</i> (n. 1895)	1.03.1930 - s-a născut <i>Alecu Ivan Ghilia</i>	4.03.1921 - s-a născut <i>Lucian Valea</i> (m. 1992)
25.02.1925 - s-a născut <i>Eugenia Busuioceanu</i>	27.02.1996 - a murit <i>Silviu Georgescu</i> (n. 1915)	1.03.1943 - s-a născut <i>Magdalena Popescu</i>	4.03.1927 - s-a născut <i>Virgil Bradățeanu</i>
25.02.1928 - s-a născut <i>Benkő Samu</i>	28.02.1754 - s-a născut <i>Gheorghe Șincai</i> (m. 1816)	1.03.1951 - s-a născut <i>Ion Machidon</i>	4.03.1928 - s-a născut <i>Nina Stănculescu</i>
25.02.1937 - s-a născut <i>Corneliu Buzinchi</i>	28.02.1880 - a murit <i>Costache Balăcescu</i> (n. 1800)	1.03.1954 - s-a născut <i>Nicolae Panaite</i>	4.03.1949 - s-a născut <i>Lucia Verona</i>
25.02.1939 - s-a născut <i>Virgil Duda</i>	28.02.1881 - a murit <i>A.T.Laurian</i> (n. 1810)	2.03.1881 - s-a născut <i>Eugeniu Ștefănescu-Est</i> (m. 1980)	4.03.1952 - s-a născut <i>Gabriel Gafița</i>
25.02.1941 - s-a născut <i>Mihai Elin</i>	28.02.1893 - a murit <i>Grigore Grădișteanu</i> (n. 1816)	2.03.1905 - s-a născut <i>Radu Gyr</i> (m. 1975)	4.03.1960 - a murit <i>Asztalos István</i> (n. 1909)
25.02.1948 - s-a născut <i>Irina Grigorescu</i>	28.02.1903 - a murit <i>Ioan Ianov</i> (n. 1836)	2.03.1905 - s-a născut <i>Mircea Mancas</i> (m. 1995)	4.03.1977 - a murit <i>Ioan Șiadbei</i> (n. 1903)
25.02.1968 - a murit <i>Al.Duiliu Zamfirescu</i> (n. 1892)	28.02.1919 - s-a născut <i>Melania Livada</i> (m. 1988)	2.03.1932 - s-a născut <i>Petre Ghelmez</i> (m. 2002)	4.03.1977 - a murit <i>Nicolae Ștefănescu</i> (n. 1921)
26.02.1838 - s-a născut <i>B.P.Hasdeu</i> (m. 1907)	28.02.1944 - s-a născut <i>Elena Gronov-Marinescu</i>	2.03.1936 - a murit <i>Alexandru Ciura</i> (n. 1876)	4.03.1977 - a murit <i>A.E.Baconsky</i> (n. 1925)
26.02.1907 - s-a născut <i>Constantin Papastate</i>	28.02.1949 - a murit <i>C. Săteanu</i> (n. 1878)	2.03.1937 - s-a născut <i>Nelu Oancea</i>	4.03.1977 - a murit <i>Savin Bratu</i> (n. 1925)
26.02.1909 - s-a născut <i>Anavi Adam</i>	28.02.1950 - a murit <i>Ștefan Ciobanu</i> (n. 1883)	2.03.1952 - s-a născut <i>Vlad Neagoe</i>	4.03.1977 - a murit <i>Toma Caragiu</i> (n. 1925)
26.02.1919 - s-a născut <i>Constant Tonegaru</i> (m. 1952)	29.02.1928 - s-a născut <i>Albert Kovacs</i>	3.03.1841 - s-a născut <i>Iosif Vulcan</i> (m. 1907)	4.03.1977 - a murit <i>Daniela Caurea</i> (n. 1951)
26.02.1948 - s-a născut <i>Valeria Victoria Ciobanu</i>	1.03.1788 - s-a născut <i>Gh. Asachi</i> (m. 1869)	3.03.1902 - a murit <i>Samson Bodnărescu</i> (n. 1840)	4.03.1977 - a murit <i>Mihai Gafița</i> (n. 1923)
26.02.1953 - s-a născut <i>Viorel Sâmpetean</i>	1.03.1904 - s-a născut <i>Horia Robeanu</i> (m. 1985)	3.03.1924 - s-a născut <i>Mihai Georgescu</i> (m. 1995)	4.03.1977 - a murit <i>Veronica Porumbacu</i> (n. 1921)
26.02.1997 - a murit <i>George Timcu</i> (n. 1939)			4.03.1991 - a murit <i>Ion Lăncrăjan</i> (n. 1928)

Anul Caragiale

mină pe loc. Este imposibil să pricepi, cu toată bunăvoința, rostul sau hazul acestei "continuări", amintind izbitor de mizgălele elevilor, care adaugă portretelor din manuale mustați, pipe și ochelari.

12 iunie

O întrebare cam stupidă, lansată de revista *Apostrof* și la care au fost solicitați să răspundă numeroși oameni ai scrisului, "În ce măsură vă recunoașteți în personajele lui Caragiale?", iscă alte câteva întrebări. Prima: de ce trebuie să te recunoști în personajele cuiva? A doua: pe cine interesează acest lucru? A treia: în ce personaje se recunosc cei ce nu se recunosc în personajele lui Caragiale? În ciobanul din *Miorița*? În Meșterul Manole? În Dănilă Prepeleac? În Hyperion? În Hagi Tudose? În Pirgu? În Mătreă Cocor?... Lista rămâne deschisă.

14 iunie

La Râmnicu Sarat, dezbaterile despre Caragiale, transmisă în direct de televiziunea locală, are loc într-o berărie. La intrare, patronul mă salută cu deferență: "Bine ați venit, domnule Quintus!" Primesc în dar un presse-papier din lemn, împodobit cu o clepsidră, două mici cupe și un portret al lui Caragiale. Clepsidra fiind înșurubată în soclu, nisipul din ea nu va mai curge niciodată.

18 iunie

O noapte furtunoasă la teatrul "Fani Tardini" din Galați, în regia actorului Dan Tudor. Jupin Dumitrache a instalat în fața casei două gherete de pază, una pentru el, alta pentru Ipingescu, spre a-și apăra cum trebuie onoarea de familist.

Chiriac e un debil cu mustăcioară, Spiridon – o matahală care fumează în dulap, Zița – o damă coaptă și supraponderală, Rică – un domn venerabil cu o burtă impunătoare, care nu-l împiedică să execute un număr de striptease, păstrându-și pudic jobenul pe cap. Spectacolul, în totalitate, e un implacabil caz de nebaz.

30 iunie

Sub pavăza întineritului negru ca smoala, cu concursul unor forțe de aceeași culoare, statuia lui Caragiale a luat-o la picior! În drumul ei spre o destinație necunoscută (Ploiești? Mizil? Berlin?), a poposit temporar în buricul târgului, la doi pași de "Intercontinental". Se afirmă că ar fi vrut să innopteze la hotel, dar că ușa era prea scundă. Alții spun că recepționarul a leșinat, confundând-o cu statuia lui Lenin. Bronzul, deocamdată, a rămas în așteptare, iar misterul – la fel de negru ca în noaptea zilei dintii. În procesul transferului statuia și-a pierdut soclul, ea fiind urcată acum pe un ridicol mușuroi de ciment. "C'est bizarre autant qu'étrange", ar fi exclamat Caragiale, citindu-l pe Ionescu-Gion.

15 octombrie

O noapte furtunoasă la Teatrul Național din București, în regia lui Felix Alexa. În timpul citirii ziarului de către Ipingescu, Jupin Dumitrache se dă în leagăn și adoarme. Rică sosește la întâlnirea de amor cu o valjoară conținând pijama, periută, pastă de dinți etc. Mai târziu, ca să scape de urmăritori, se agață ca un liliac de o grindă a tavanelor, rămânând astfel minute în

șir, într-o "pozițiune pitorească și mizericordioasă". Cu peste douăzeci de ani în urmă, un spectacol de la "Giulești" îl coțoța pe Rică în vârful unei scări de zugrav, ținându-l cu capul în jos până ce-l podidea singele pe nas. Acum ca și atunci, aceeași neîncredere în inteligența publicului, supus unui regim de șocuri și bombardat cu efecte ostentative. Asemenea "innoiri" ascund în sine ideea unei vestejiri a operei, care s-ar cuveni așadar împospătată. Gestul seamănă cu aducerea unor tuburi de oxigen în camera unui om perfect sănătos.

21 decembrie

Actorul Dan Puric semnalează în *Adevărul* "un paradox care ar trebui să ne dea de gândit: sintem în Anul Caragiale, care a fost un dramaturg nemai-pomenit, a scris genial, dar nu prin el ne mîntuim noi, ci prin Eminescu. Caragiale a descris mitocanul român de origine fanariotă-balcanică ce ne-a parazitat «vîna istorică». El are o atitudine pesimistă față de poporul român, în timp ce Eminescu, deși a criticat cît a putut, are o atitudine fantastică, virilă, de tonus." Interpretul lui Rică în spectacolul de la Național suferă de același complex retardat ca și revista *Apostrof*, care ne

iscodea recent cu o întrebare rostogănească ("Nu-i așe că...?"): "Cum vă explicați faptul că, în timp ce Eminescu are statut de mit național, Caragiale a fost și este autorul «repudiat», de care mediul cultural românesc își amintește mai degrabă cu neplăcere?" Mulți dintre cei chestionați au repudiat însăși întrebarea, dezvelindu-i tăios impropriitatea. Cîți nu și-ar dori să fie repudiați precum Caragiale, devenit piinea cea de toate zilele a limbajului unei țări întregi?

12 ianuarie 2003

Conul Leonida la teatrul Odeon (regia Mihai Mănișuțiu). Personajele sînt îmbracate în zdrențe și adastă între munți de gunoaie. Efimița mîncă, dintr-o urnă, cenușa primei soții a lui Leonida; savuroasa idee vine dintr-o proză a lui Mircea Cărtărescu, unde era vorba de cenușa cîntăreței Zaraza, furată de la crematoriu de un fost amant al ei. Și tot Efimița, pentru a-și trezi soțul, suflă energic într-o trîmbiță. Finalul e pe măsura întregului: împușcarea Saftei de către ipistat. Șase culturiști vînjoși, ingeri enigmatici cu imense aripi albe, veghează cheful de lăsată secului.

24 ianuarie

Emisiune radio despre Caragiale, transmisă în direct din Muzeul Teatrului Național. La o observație a mea privind transferul ilegal al statuii scriitorului, Grigore Gonța (regizor) ripostează ofuscat; acțiunea, după el, e perfect justificată și n-are nevoie de aprobări "birocratice". Cu alte cuvinte, furt calificat! Parchetul se poate sesiza din oficiu.

Emisiunea este ilustrată cu

citeva fragmente din *Scrisoarea pierdută*, pusă în repetiție de același Grigore Gonța. Ar fi vorba, crede regizorul, de o montare menită să dăinuie douăzeci sau treizeci de ani. Argument peremptoriu: vîrsta scăzută a interpreților! Pînă una-alta, crîmpeiele văzute dau impresia unui spectacol de amatori.

30 ianuarie

Ultima zi a Anului Caragiale. La ora 7,40 mă adresez națiunii prin radio: "«Actualitatea lui Caragiale» reprezintă, cu siguranță, un clișeu. El ne sugerează un provizorat, o maladie, o stare de criză. Este ca și cum am spune: e actual azi, dar n-a fost ieri sau nu va mai fi miine. Prezumții, evident, absurde. Dar ele sînt generate spontan prin simpla invocare a «actualității». Și mai are acest cuvînt darul de a se converti în reproș: fie la adresa realității, care seamănă prea mult cu Caragiale, fie la adresa lui Caragiale, care seamănă prea mult cu realitatea. Astfel sînd lucrurile, e mai potrivit să vorbim nu despre actualitatea lui, care este de același tip cu perenitatea Parthenonului sau a *Glossei* lui Eminescu. «Adevărurile spuse de el astfel – aprecia G. Călinescu – sînt eterne și suave, în vreme ce, spuse de alții altfel, sînt confuze și triviale». Prin Caragiale, îmi permit să adaug, am devenit cu toții mai îndrăzneți, mai lucizi, poate chiar mai deștepți. Am învățat să deosebim mai bine esența de aparență, ființa de mască, adevărul de minciună. Felul nostru de a privi în jur și în noi înșine a devenit mai adînc și mai sever. Această acțiune modelatoare se va exercita și în viitor. Anul Caragiale s-a încheiat, mileniul Caragiale continuă."

Ștefan Cazimir

Ți-e sete de cultură? Bravo! Noi avem de băut.

MIERCURI, 5 martie	19 ⁰⁰	Dialogurile Academiei Cașavencu
JOI, 6 martie	20 ⁰⁰	Teatru: Ofertă de serviciu de Lia Bugnar
VINERI, 7 martie	21 ⁰⁰	Muzică live: 4-GIVEN band
SÎMBĂTĂ, 8 martie	21 ⁰⁰	Muzică live: Adrian Berinde & 4-GIVEN band
DUMINICĂ, 9 martie	21 ⁰⁰	Muzică live: Aieva
MARȚI, 11 martie	20 ⁰⁰	Muzică clasică live: Trio
MARȚI-DUMINICĂ MARȚI-JOI	de la 10 ³⁰ 19 ⁰⁰ -21 ⁰⁰	Café-bar cu muzică ambientală Discount 25%

Prezență permanentă a artelor vizuale în expoziția de la parter

CLVBVL
PROMETHEVS

FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națională Unirii 3-5, sector 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

prepeleac

de Constantin Toiu

Pagina „perfectă“

ÎN SUBCAPITOLUL succint *Superstițioasa etică a cititorului* (“Discuții”, 1932) din volumul “Cartea de nisip” a lui Jorge Luis Borges excelent tradusă de Cristina Haulică și apărută în 1983 la editura Univers, marele scriitor sud-american se ocupă de stil cu jactanța sa precisă, directă - citez mai mult și mai în voie pentru o mai lesne captare a iubitorului sincer de literatură apărându-se de somnolența logoree română ca și de atâtea *razne și prisosuri*:

“...Cei ce păcătuiesc de această superstiție (a scrie perfect, *n.n.*), înțeleg prin stil nu eficiența sau ineficiența unei pagini, ci aparenta iscusință a scriitorului: comparațiile folosite, acustica, episoadele punctuației și ale sintaxei lui...(...)

Atât de răspândită e superstiția asta, încât nimeni nu s-ar încumeta să admită absența stilului în opere care îi stau la inimă... Critica spaniolă n-a vrut să recunoască faptul că cea mai de seamă valoare a lui (Don Quijote, *n.n.*) este aceea psihologică și îi atribuie în schimb haruri stilistice care multora le vor fi parând misterioase. Într-adevăr, e de ajuns să recitim câteva pasaje, pentru a simți că Cervantes nu era stilist...și că destinele lui Don Quijote și Sancho Panza îl interesau prea mult ca să-și îngăduie a se lăsa distras de propria sa voce...”

Borges citează în continuare câțiva comentatori printre care și pe severul Grouzac:

“Dacă ar fi - scrie acesta - să descriem lucrurile așa cum sunt, ar trebui să mărturisim că o bună jumătate a operei (lui Cervantes, *n.n.*) are o formă din calea afară de șubredă și de ne-

glijentă... Și prin aceasta nu mă refer numai la improprietățile verbale, la intolerabilele repetiții, ori la crâmpile de anevoioasă grandilocvență care sfârșesc prin a ne coplesi și la structura în general dezagregată a acestei fraze menită doar să umple timpul...”

Și Borges încheie: “Pagina perfectă, pagina în care nici un cuvânt nu poate fi modificat fără vreun prejudiciu, este cea mai precară dintre toate. Modificările survenite în limbaj șterg sensurile laterale și nuanțele; pagina “perfectă”, constând tocmai din aceste delicate valori, este aceea care se tocește cu cea mai mare ușurință. Dimpotrivă, pagina care poartă vocația nemuririi poate străbate focul eretelor, al versiunilor aproximative, al lecturilor neglijente...”

Idei surprinzătoare la un autor în ale cărui scrieri de un puternic exercițiu al formei, se pot citi *mai mult pagini perfecte*. E ceva tipic pentru un scriitor de o asemenea anvergură intelectuală să *viseze* la dezmațul lexical al unor prozatori, să zicem, de astă dată, de *teapa* lui Rabelais... Se pare că acest dar al rugozității literare îl au de regulă numai scriitorii grei de substanță...

Conștient de paradox, marele sud-american adaogă, precaut: “Nu voiesc să incurajez neglijențele de limbaj și nici nu cred în vreo virtute mistică a frazei stângace și a epitetului vulgar. Afirm, doar, că voluntara omisiune a acestor două sau trei desfături - divertismentele oculare produse de metaforă, cele auditive produse de ritm, ca și surpriza interjecției sau a hiperbatonului - ne dovedește, de obicei, că pasiunea temei tratate e cea care precumpănește la scriitorul respectiv. Asprimea unei fraze îi e la fel de indiferentă literaturii adevărate, ca și onctuoșitatea ei...”

Ceva rămâne sigur, notează Borges la capătul *Superstițioasei etici a cititorului*. “Greșeala predilectă a literaturii de azi este emfaza... *unic, niciodată, întotdeauna, totul, desăvârșit...*”

Lucrul de care suferă în prezent mulți români trecuți prin purgatoriul marxist, *jemanfisiști* din naștere, - ca și destui din scriitorii lor, - ori tocmai de aceea. ■

NUMELE “românului tipic”, reprezentat adesea în ipostaza caracteristică a “țaranului român”, pare a fi suferit oscilații considerabile în decursul timpului și în diferitele regiuni istorice. În momentul de față, numele folosit cel mai frecvent ca antonomază cu funcție etnico-socială e *Gheorghe* (“nea Gheorghe”, despre care am scris în această rubrică cu doi ani în urmă). Nu își pierde total relevanța *Ion*, sprijinit de răspîndirea generală a echivalentelor sale în spațiul creștin și de analogia cu valoarea lor de nume generice în alte limbi europene. La funcția de reprezentare ar mai putea candida, dintre prenume, *Vasile* sau *Ilie*, în plus, anumite proverbe și expresii populare, examinate cândva de Tagliavini, ar mai sugera incerta genericitate contextuală a unor nume ca *Vlad*, *Matei* etc.

Cu două sute de ani în urmă, în Transilvania din vremea Școlii latiniste, românul-tip pare să se fi chemat *Oprea*: nume ales fie din interior, fie de membrii altor comunități lingvistice. În *Dicționarul onomastic românesc* al lui N.A. Constantinescu, *Oprea* apare ca un nume laic specific românesc (folosit de obicei ca masculin, dar uneori și ca feminin), format de la o bază de origine slavă (verbul *a oprî*), dar cu valoarea onomastică dezvoltată pe teren autohton (fapt dovedit de absența sa în limbile slave din jur). Numele - care azi funcționează mai ales ca patronimic - e într-adevăr atestat de documentele vechi. Explicația preferată de autorul dicționarului citat (nu știu dacă între timp a fost repusă în discuția de specialiști în onomastică) e dintre cele mai interesante; ar fi vorba, într-o exprimare destul de eufemistică, de un nume “cu sens de invocare, privind prolificitatea”, cu sensul “să fie ultimul copil dorit”; ar reprezenta deci o tentativă magică de oprire a șirului nașterilor într-o familie.

Că numele “românului generic” putea fi atribuit din afara comunității lingvistice românești o indică unul dintre primele contexte în care apare cu valoarea la care ne referim: Samuil Micu-Klein, în *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum*, relatează înfruntările dintre episcopul Inocențiu Micu și reprezentanții din Dieta de la Sibiu, citind o reacție disprețuitoare a “magnaților”: “Așadar, un *Oprea valahul ciobanul* să ne învețe pe noi dreptatea?!” (în traducere, în *Școala Ardeleană*, vol. I, antologie de Florea Firan; textul original este în latină: “unus *Opře* Valachus pecurarius”). Ca într-o adaptare a celebrei “roți a lui Virgiliu”, *Oprea*

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

Oprea, Bucur, Onea...

devine numele cel mai potrivit pentru un cioban. Un poem pastoral al lui Gh. Șincai, cuprins într-un volum omagial din 1804, e construit sub forma unui dialog între păstorii *Oprea* și *Bucur*. *Bucur* e desigur un alt nume specific românesc, de mare vechime, probabil din fondul traco-dacic, dată fiind legătura clară a familiei lexicale din care face parte (*bucuros*, *bucurie*) cu albanezul *bukur* “frumos”. Semnificațiile pozitive ale rădăcinii, vechimea, poate și legătura cu legenda întemeierii capitalei fac din acest nume unul extrem de reprezentativ - destinat parcă simbolizării și alegoriilor. Pe vremea Școlii ardelenice numele pare totuși a fi desemnat, ca și *Oprea*, mai ales “ciobanul român”: cu conotații nu neapărat pozitive, caracterul popular nefiind tocmai exaltat de atitudinile critice și de proiectele educative ale învățaților iluminiști. Ambele nume sînt folosite (coincidentă, aluzie sau reminiscență) de Budai-Deleanu, cînd pledează, în *Dascațul românesc...*, pentru necesitatea diversificării stilistice. Exprimînd opoziția cea mai clară între “vorba sau limba muselor” și “vorba de obște”, autorul constată că “puțini foarte sînt care

să să fie înălțat oarecumva pres-te gloată cu voroava lor, sau vrînd a să depărta de vorba cea de toate zilele”; însă “aflîndu-ne în vreo soțietate aleasă”, între “persoane de frunte”, “atunci de bună seamă nu putem vorbi *cum vorbește Oprea cu Bucur în pădure*”. Dintre cele două nume, *Bucur* e folosit și în prima variantă a *Tiganiadei*, desemnînd un personaj tipic român, bănațeanul care îi e slugă nobilului Becicherec. În poemul *Trei viteji*, pentru același personaj e preferat un alt nume “reprezentativ”: *Crăciun*.

Ceva mai tîrziu, la un alt ardelean - Ion Codru Drăgușanu (în *Peregrinul transilvan*). - numele tipic e totuși *Ion* (în forma *Onea / Onia*); acesta apare mai întîi într-o anecdotă prin care e ironizat graiul ardelenesc (“Noa, da de unde îi *Oneo*?”) și apoi într-o tiradă a autorului: “De mii de ori am zis că e păcat să se pună românului tot numele de *Ioane*. Vezi că *Ioane* e văcariul, porcariul, argatul, tot potlogariul. Oare cum vei nobilita vița, cum vei deștepta emulațiunea? Dacă (...) nicicînd nu vei lua zbor către regiunile mai înalte poetice, în etern vei rămînea *Onia!*” ■

am primit la redacție

Reviste

- *Memoria ethnologica*, revistă de patrimoniu ethnologic și memorie culturală. Editori: Consiliul Județean Maramureș, Centrul Creației Populare Maramureș, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național. Redacția: Dumitru Iuga (coordonator), Florin Pop, Nicolae Pauna Scheianu, Anamaria Iuga. Apare la Baia Mare. Nr. 4-5, iul.-dec./ 2002. Din sumar: *Lección Maramureșului* de N. Steinhardt, *Asomption dans les Carpathes* de Marie G. Leblanc, *Turism rural în Maramureș. O analiză antropologică* de Chiara Cipollari (în rom. de Anamaria Iuga), *Forme și structuri plastice arhaice din Maramureș și nordul Transilvaniei* de Ioan Marchiș, *Câteva cuvinte despre biserică de lemn din Rogoz* etc. Sunt reproduse, pe marginea fiecărei pagini, și numeroase hori, colinde, bocete etc., de o remarcabilă valoare artistică și documentară.

Comentarii critice

Un epistolar al prieteniei

CERCUL Literar de la Sibiu a rămas până azi un exemplu de solidaritate colegială evoluată la treapta superioară a unei prietenii uimitor de rezistentă la eroziunea timpului și a intemperțiilor. Căzul e rarism, mai ales într-o lume din ce în ce mai labilă și mai simoniacă, și reprezintă, probabil, unul dintre motivele pentru care gruparea mai e însoțită pe ici, pe colo de ricanări, chiar și acum, când constatările manifeste, venite îndeosebi dinspre naționalismul antiliberal și pășunist, și-au domolit de mult virulența. E vorba de o prietenie cu totul diferită de amiciția literară comună, de pahar sau de interese foarte concrete și imediate, întemeiate pe strămoșescul principiu *do ut des*, dar lesne pervertibilă la cea dintâi turbulență în indiferență sau ireductibilă vrăjmașie. Relațiile "cerchiștilor", dimpotrivă, după cum ei înșiși au mărturisit în deplin acord, cu diverse ocazii, în ciuda omenștilor și pasagerelor umbre care au putut surveni între ei într-un moment sau altul, au rămas sub semnul luminos al unei prietenii durabile, întemeiată pe comunitatea de *Weltanschauung*, de crez și aspirații artistice și oarecum chiar de destin. Un *amor intellectualis* ireductibil și definitiv i-a reunit pe acești eminenti artiști problematizanti, din vârsta studenției sibieni până la cea a senectuții, conferindu-le un aer de familie, de confrerie închisă, elitară, motiv și acesta de reacții retractile dinspre cei aflați pe alte paliere artistice și ideologice, incompatibile cu cel occidentalizant și axiocratic al cerchiștilor. Irită desigur și acum, fără ca iritarea să mai fie manifest mărturisită, și acea, inspirată numită de Petru Poantă, "emfaza a seriozității intelectuale". Trăsătură identitară care nu putea provoca decât rezerve sau adversități într-o lume culturală lipsită de apetit teoretic și excedată de amatorism, din vremea aurorală, sibiană a Cercului propriu-zis, dar și în cea de azi, nu cu mult mai evoluată. O stare de fapt definită de Gabriel Liiceanu cu o pertinentă care ne scutește de orice alte comentarii atunci când, în *Ușa interzisă*, îl evocă pe Ștefan Aug. Doinaș: "Aparținea ultimei generații de literați ("Cercul de la Sibiu") din formația cărora filozofia

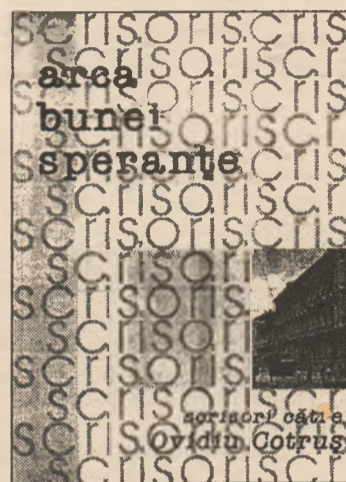
facea parte în mod obligatoriu. Scriind *el* (subl. G.L.) despre mine îmi facea, fără să știe, un imens cadou: mă conecta la o tradiție culturală antebelică careia îi aparțineam obiectiv și afectiv, una de dinaintea separației nefaste dintre filozofie și literatură. Alături de Balotă, era singurul care în peisajul cultural de atunci putea vorbi cu îndreptățire despre o carte care respira literar cu plămâni filozofice. «Filozofii» noștri de atunci erau idiotizați ideologic, iar criticii literari erau filozoficește incuți."

REVENIND la motivul prieteniei – pe care ar fi, poate, mai propriu s-o numim, în acest caz, camaraderie: are o nuanță mai puțin ambiguă și mai virilă – trebuie spus că ea a fost liantul care a făcut din "Cercul Literar de la Sibiu" o grupare singulară în cultura noastră prin longevitatea creației – rămasă fidelă, de-a lungul timpului, programului inițial – și a solidarității membrilor săi. A existat aici un veritabil cult al prieteniei care se perpetuează încă prin puținii supraviețuitori, transmis însă deopotrivă și urmașilor – d-nele Delia Giurgiu-Cotruș, Sorana Coroamă-Stanca, Zorina Regman, Lucia Constantinescu, d-nul prof. dr. I. N. Boeriu, – care continuă să cultive spiritul Cercului, fiind percepuți ca un fel de al doilea eșalon al lui. Mai mult: această vocație a prieteniei s-a răsfrânt și asupra personalităților cu care cerchiștii au intrat în conjuncție în varii momente și împrejurări. Cucerite, seduse și în cele din urmă consonante, acestea au intrat la rândul într-o ireversibilă rezonanță ideatică și afectivă cu ei, chiar și atunci când aparțineau altor culturi, de pe alte meridiane.

Un exemplu relevant sub acest aspect îl constituie recentul volum *Arca Bunei Speranțe*, care reproduce scrisorile primite de Ovidiu Cotruș și mai apoi de soția sa de la prietenii din străinătate. Cartea cuprinde epistolele unor corespondenți mai mult sau mai puțin cunoscuți cititorului de la noi, dar toți de o incontestabilă prestanță culturală, majoritatea cunoscuți de Ovidiu Cotruș cu ocazia unor reuniuni literare de peste hotare, unde în cele din urmă, după anii de temniță care i-au ruinat sănătatea, i s-a permis să participe. Cum spune Cornel Ungureanu, prefațatorul și îngrijitorul ediției, aceste întâlniri culturale

din Franța, Anglia, Canada, SUA, Iugoslavia, au avut asupra lui Ovidiu Cotruș cel fizic traumatizat o eficiență terapeutică salutară. După cum – mă grăbesc să adaug – și impresia pe care el a lăsat-o asupra conlocutorilor s-a convertit rapid în admirație, afecțiune și, în cele din urmă, într-o profundă prietenie. Aceștia sunt, în ordinea "intrării în scenă", André Malraux, Mircea Eliade, Pierre Emmanuel, Fernand Ouellette, Pierre Oster, Robert Marteau, Michel Deguy, Marc Alyn, Jean Claude Renard, Predrag Matvejević, Pedro Carneiro de Cunha, William Bush (Vasilios). Scrisorile fiecăruia sunt precedate de o prezentare concepută de Cornel Ungureanu, concisă dar substanțială, utilă îndeosebi cititorului nefamiliarizat cu unul sau altul dintre aceste nume.

Evident, nu toți acești corespondenți se cunoșteau între ei, dar, reuniți în acest epistolar, ei produc revelația apartenenței la o familie spirituală careia înșiși cerchiștii îi aparțineau. De aceea, impresia finală cu care rămânem după lectura acestui florilegiu epistolar, este că am pătruns în intimitatea unei grupări (Ovidiu Cotruș ținea mult la acest termen, deosebindu-l insistent de cel de grup) sudate nu numai prin comuniunea de idei, ci și prin pură, simplă și omenască afecțiune. La o privire superficială, poate părea puțin stranie în această reuniune prezența lui André Malraux. Apropierea de Cotruș, după cum lămurește Cornel Ungureanu, a fost mediată de prietenul comun Jean Grosjean, iar interesul și atracția reciprocă a fost determinată, printre altele, se pare că

Arca Bunei Speranțe. Scrisori către Ovidiu Cotruș. Ediție îngrijită de Cornel Ungureanu. Editura Marineasa, Timișoara, 2002.

în primul rând, de experiența morții, asupra căreia fiecare își formula viziunea în exprimări memorabile. Precum aceasta, din prima epistolă a lui Malraux, care cunoștea de acum patimile prin care trecuse noul prieten despre scrierile căruia își formase o primă impresie "prin intermediul latinei, al italienei și al francezei": "Moartea – îi scria el în 1972 – nu are mare importanță, dar apropierea ei are foarte multă." Ceilalți corespondenți sunt totuși mai confesivi, mai efuzivi, îi mărturisesc proiecte, credințe, speranțe, solidaritatea, în cele din urmă admirația, atașamentul, uneori chiar "o ușoară exaltare" la revelația personalității lui Cotruș. Eliade îi mărturisește proiecte: "Poate că mai târziu, dacă îmi va îngădui Dumnezeu o bătrânețe goetheană, ca lui Thomas Mann, să mă încumet și la un *Doctor Faustus* de prin părțile noastre." Asemenea planuri, aflate încă în stadiul de intime aspirații, nu se dezvaluie oricui. Pierre Emmanuel se face purtătorul de cuvânt al celor care, la Paris, l-au cunoscut pe Cotruș: "Știi cât de mult stimam noi aici gândirea dumneavoastră." Fernand Ouellette crede în

capacitatea actului creator de a genera solidaritate: "Nu poți deveni om cu adevărat decât prin și cu ceilalți. Astfel că poemul devine în mod natural un act de solidaritate." Michel Deguy îl asociază la o viziune a Utopiei: „Să ne imaginăm o lume în care pretutindeni unii îi traduc pe ceilalți." Pentru ca, după ce Ovidiu a devenit amintire, toată această afectuoasă solidaritate să se reverse asupra doamnei Delia Cotruș. Chiar și după aproape treizeci de ani de când îl cunoscuse pe Ovidiu la Cerisy-la-Salle, scriitorul William Bush, de confesiune ortodoxă, profesor la Universitatea Western Ontario din London, Canada, îi evocă acesteia momentul întâlnirii în termeni încă febricitanți: "Îmi aduc aminte de așteptarea fericită când am primit chipul lui Ovidiu și l-am întrebat (după ce m-am apropiat de el și i-am spus că înțelesesem că vine din România): «Ortodox?» Și Ovidiu, reflectând bucuria mea radiantă, a răspuns: «Da! Ortodox!» Atunci ne-am îmbrățișat ca frații și am stat în noaptea aceea pe banca din fața castelului și am vorbit până la ora două!"

N SUCCESIUNEA Junimii și a Sburătorului Iovinescian, Cercul Literar de la Sibiu a rămas nu numai cel mai longeviv prin renașterea sa în spirit și la deplină maturitate, după un hiatus de douăzeci de ani, ci, fără îndoială, și gruparea literară cea mai temeinic fundamentată teoretic, cu cea mai eficiență și mai mare amplitudine a deschiderii înspre orizonturile axiologice ale culturii europene. Strădania dlui Cornel Ungureanu, beneficiind de generoasa cooperare a dnei Delia Giurgiu Cotruș, de a reuni în această *Arca a Bunei Speranțe* reflexele prestigiului internațional al lui Ovidiu Cotruș, unul dintre cei mai proeminenți "cerchiști", devine încă un argument în sprijinul acestei situații.

Radu Ciobanu

am primit la redacție

Cărți

- Horia Munteanu, *Dincolo de Brâncuși*, eseu, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2002. 150 pag. pag.
- Mihai Ștefan - colibașanul, *Perle false și perle veritabile*, cugetări originale, aforisme și epigrame, proverbe parafrazate. 150 pag. (localitatea, editura și anul de apariție nu sunt menționate).
- Liliana Grădinaru, *Dinastiile Iutului*, poeme, București, Fundația Luceafărul, 2002. 110 pag.
- Iulian Băicuș, *Ideile bursuce*, prefață de Ion Bogdan Lefter, Pitești, Ed. Paralela 45, col. „Debut”, 2002. 140 pag.

- Octavian Vuia, *Aducere-aminte*, publicistică, ediție îngrijită, prefață și note de Nicolae Florescu, București, Ed. Jurnalul literar, 2002. 176 pag.
- Ion Bogdan Lefter, *Anii 160-90. Critica literară*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2002. 512 pag.
- Lucia Cuciureanu, *Miscelanea*, Arad, Ed. Mirador, 2002 (publicistică; prezentare pe ultima copertă de Gheorghe Schwartz). 168 pag.
- Ioan Suciu, *Grădina cu altfel*, Brașov, Ed. Dealul Melcilor, 2001 (versuri). 92 pag.
- Ioan Suciu, *Bastion între raze*, Cluj-Napoca, Ed. Albastră, 2002 (versuri). 50 pag.

convorbire realizată

de George Arion

- Domnule Barbu Cioculescu, sunt copleșit de o mare emoție: în această casă în care ne aflăm n-am mai călcat de aproximativ cincisprezece ani. Odinioară, mă întâlneam aproape săptămânal cu tatăl dumneavoastră, domnul Șerban Cioculescu - avea o rubrică la Flacăra. Mobilele, lucrurile sunt, într-o oarecare măsură, așezate la fel; tablourile de pe pereți sunt aceleași. M-aștept, în fiecare clipă, să apară autorul Varietăților critice și să mi se adreseze cu ironia sa subțire, să-i văd sclipirea jucăușă a ochilor, zâmbetul malițios.

Dar trebuie să-mi înving emoția și să încep dialogul nostru.

- Vă ascult.

- Sunteți depozitarul unor amintiri fabuloase. Care ar fi primele dintre ele?

- Primele, primele? Asta e foarte greu de știut; nu pot să-mi dau seama când s-a petrecut un anumit lucru. Sunt plin de admirație față de memorialiștii care povestesc o scenă situând-o exact în timp. Știu, din ce mi-a spus tata, că am vorbit foarte târziu și că "o băgaseră pe mânecă". Pe urmă, după ce am început să vorbesc, nu m-am mai putut opri.

"Tata mă considera un coleric"

- Sunteți, într-adevăr, un causer formidabil!

- Așa se spune! Fapt este că, una din primele amintiri pe care ar fi trebuit să le am, dar n-o țin minte, mi-a fost povestită de tata. El se apleca deasupra căruciorului meu și recita teatral din Arghezi: "Tu nu ești frumusețea spiralelor candido/În ochi tu nu duci moartea nici perlele lichide..." Eu, auzind acest ton care devenea tot mai teribil, începeam să urlu! Era un alt efect decât cel scontat.

- Trebuie, poate, să alegă o altă poezie.

- Altă dată mi-a dăruit un elefant mare, din plus, de înălțimea unui copil - putea fi călărit. Cu altă ocazie a adus un ied, fragil, care de-abia se putea ține pe picioare și care a devenit imediat un membru al familiei, foarte apreciat mai târziu sub formă de capră, animal inteligent și vesel.

Odată a câștigat la tombolă o minge de fotbal pe care mi-a dat-o mie și în aceeași zi a dispărut.

Țin însă foarte bine minte anumite întâmplări de la Găești - locuiam chiar în clădirea liceului unde tata era director. Școala avea etaj și un coridor lung pe care mergeam cu tricicleta. În curtea mare era clădirea la roșu a viitorului liceu, care mi se părea imensă; coboram în subsolul acestei clădiri care încă nu avea plafoane. Uitându-mă în sus vedeam un zid nesfârșit. Mai târziu, am avut impresia că m-am simțit în Creta legendară, dar nu-mi dau seama dacă nu cumva este o impresie adăugată. Ar fi fost un

"dēja vu" sau cine știe ce semnal misterios al unei alte vieți.

Tot în clădirea liceului, la subsol era un atelier de tâmplărie în care era și un strung de lemn la care strungarul meșterea diverse mobile pentru școală. Îl urmăream fascinat cum lucrează. Mi-am dorit, mai târziu, să am și eu o meserie manuală.

N-am putut să-mi împlinesc dorința asta, dar am rămas cu un fel de ambiție de a lucra cu aparate complicate.

De pildă, mi-a plăcut să mănuiesc aparatul de fotografiat - Mateiu, ca mulți oameni ai vremii spunea "aparat de fotografie"; am avut mai multe, nu cu toate m-am priceput să lucrez.

- Trebuie să vă întrerup. Cum era domnul Șerban Cioculescu ca părinte?

- Dacă spun că a fost un părinte ideal, pot să fiu învinuit de banalitate sau de conformism. A avut tot timpul tendința de a fi mai degrabă un camarad cu mine. Această relație a funcționat foarte bine în copilăria mea, când am avut un tată vesel întotdeauna, dispus să se aplece asupra copilului său, poate fără să aibă destul timp.

- Este o problemă eternă a părinților.

- Părinții mei erau foarte tineri, amândoi profesori, aveau mult de lucru; tata venea des la București pentru că avea "Cafeneaua literară" și articolele pe care le scria. Nu aveau ei timp pentru mine cât aș fi vrut și atunci am cunoscut singurătatea și o oarecare formă de melancolie. Dar nu cred că și-au dat seama de lucrul ăsta.

În adolescență și mai târziu s-a purtat cu o mare delicatețe; nu intra în măruntaiele mele sufletești.

- Dar, la un moment dat, n-ați simțit nevoia să o facă?

- Deloc. Fizic, am moștenit structura mamei; tata mă considera coleric. Nu-mi plăcea să se amestece cineva în socotelile mele. Aveam aventuri sentimentale dezastruoase pe care tata le cam știa și era înspăimântat. Un amor neîmpărtășit poate deveni un fapt artistic, dar când se petrece la 15-16 ani este ceva devastator și cu efecte chiar și în catalog. Mi-a dat o singură palmă, pe la 4-5 ani, dar atât de tare am răcnit atunci și am reacționat așa de urât, încât după aceea nu s-a mai întâmplat niciodată. Dar asta nu înseamnă că nu l-am respectat.

- V-a fost un model?

- Când am spus că l-am respectat, mă refeream la o treaptă mai jos; de pildă, când îi ceream bani, îmi dădea întotdeauna, dar nu prea îndrăzneam, preferam să-i cer mamei care însă voia să știe întotdeauna pentru ce, dacă nu-mi ajung mai puțini.

El nu întreba nimic, dar aveam o jenă; altfel, eram foarte apropiați și-mi amintesc că mă lăsa să citesc orice carte din bibliotecă, însă cu o condiție: s-o citesc frumos. Avea cărți din fel și fel de specialități: de științe naturale, de politică, ba chiar am găsit o dată o carte de astrologie care dădea și anumite scheme pentru a-ți face singur zodiacul. Răsfoind cartea, am dat peste următorul exemplu: "Să luăm, de pildă, un nativ născut vineri la orele 17,30, în ziua de 10 august anul 1927."

- Ziua și anul dumneavoastră de naștere!

- Exact! Și, în continuare scria: "Sera poete ou inventeur".

Am avut impresia că este un fel de semnal al destinului.

- Extraordinar!

- Nu am fost inventator pentru că nu am crescut în casa unui matematician, fizician, inginer.

Fără indoială, prezența tatei, a mamei a fost decisivă în formarea venea. Și poate într-un fel, unde firea mamei se deosebea net de firea tatei, nu am fost influențat în măsura în care devii o copie la scară redusă cu pantograful a părintelui, adică n-am fost copleșit de prezența și autoritatea părintească, cu atât mai mult cu cât, nici în adolescență, nici mai târziu tata nu mi-a făcut poliție; era profesor la școala unde învățam și nu se ducea niciodată să-mi vadă notele.

- Oare nu se ducea fără să știți? Sunt acum malițios, așa cum îi plăcea atât de mult să fie...

- Prin 1940 m-a luat de la Liceul "Gh. Lazăr" pentru că se "legionarizase" și începusem să schioapăt rău la note. Îi descoperisem pe mușchetarii lui Dumas, pe Don Quijote și alți eroi formidabili, așa încât nu mai învățam. În același timp, atmosfera legionară din liceu îl îngrijora.

- Din câte știu, acolo l-ați avut profesor pe Eugen Ionescu.

- Îl aveam profesor de franceză; sărea ca un țitrez printre bănci, era foarte vesel. Semăna cu gravura care-l reprezintă pe Villon - uscățiv și mic. Făceam cu el tocmai Evul mediu franțuzesc și când se apropia de mine (stăteam în prima bancă) îl priveam pe sub sprâncene - care erau negre și foarte arcuite - iar el se retrăgea.

În pauză îl întreba pe tata: "Barbu e legionar?"

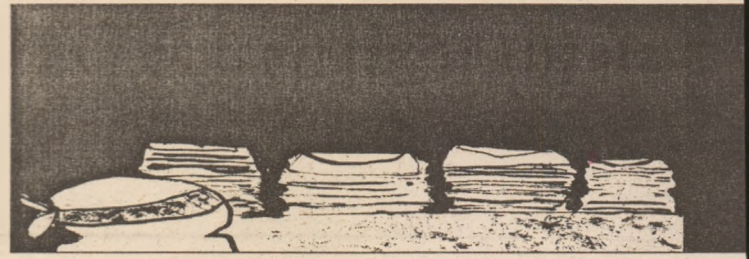
"De ce?" îl întreba la rândul lui tata.

"Pentru că mă privește fioros!".

De fapt, nu aveam chef să m-asculte.

- Cine intra în casa dumneavoastră?

- În primul rând, scriitorii. E foarte greu să fac o enumerare pentru că, de fapt, întâlneam se petreceau indeosebi la cafenea. Dar dacă, de pildă, Lucian Blaga venea în București, îi făcea tatei o vizită. Tata avea o pisică neagră, superbă, care era a lui în sensul că față de el își arăta întreaga tandre-

interviurile "R"

Barbu Cioculescu:

"Am fost un leneș care a muncit foarte mult"

te, pe ceilalți ținându-ne la o oarecare distanță. Aici, în birou, de îndată ce venea un oaspete, pisica venea, se cuibărea în poalele tatei și începea să toarcă. Văzând-o, Blaga a zis: "Parcă-i o Parcă!" Pe urmă, s-a uitat în bibliotecă și a văzut *Discobolul*, dacă nu mă înșel pe care nu i-l oferise tatei cu dedicație. L-a scos și pe prima pagină a citit, scris de tata: "Nil admirari nisi Lucian Blaga"; atunci, Blaga a scos și el stiloul și a adăugat: "Accept."

Venea foarte des Vladimir Streinu și aveau lungi discuții care deveneau la un moment dat foarte crâncene. Uneori, interveneam și eu, dorind să impac lucrurile.

Țin minte că, prin 1946 a venit Camil Petrescu. Mai întâi s-a mirat: "O, ce casă aveți!" Era cu un aparat auditiv mare, cum erau pe atunci și, cum îl trecuse deja "pe linie" (cum se spunea) și trebuia să se justifice într-un fel, s-a lansat într-o diatribă împotriva burgheziei românești care, între cele două războaie ar fi lăsat țara de izbeliște.

Zicea: "Șerbane, când, de pildă, acestei burghezii i s-ar fi pus întrebarea dacă este dispusă să dea jumătate din avere, fiecare, ca să salveze țara, ar fi făcut-o?" O întrebare utopică: la urma urmei, nimeni n-are jumătate din avere în lichidități.

- Și oricum nu putea fi o rezolvare.

- Evident. Dar încerca să se scuze.

Veneau fel de fel de tinere poete domnice de a fi recenzate, scandalizând-o pe mama. Veneau Vanea Gherghinescu cu Domnița, fiind prieteni încă din copilărie, prieteni severinieni.

- Eugen Ionescu?

- El stătea foarte aproape; se plimbau serile prin Grădina bo-

nică; soția lui, fiind severineană era o cunoștință veche a tatei. Aveau foarte bine.

Tata mi-a spus că atunci când publicat articolul despre *Nu*, cronică era împărțită în două, adică cuprinsul aceluiași articol a reccizat două cărți, deci nu l-a onorat Ionescu cu o recenzie întreagă. Eugen Ionescu cumpărase ziare dar nu îndrăzneam să-l deschidă să-l citească, temându-se de o cronică nimicitoare, pe care totuși înțeles, nu i-a făcut-o, mai cu seamă că a fost amuzat de carte.

- Erați vecini cu Liviu Rebreanu.

- Pe Rebreanu nu l-am văzut noi în casă, dar ne duceam, o strădă mai incolo, la Fanny și la Pucă, când venea și el și dădea câte o masă.

Și tot așa nu l-am văzut la noi pe Minulescu, pe care îl întâlneam zilnic venind dinspre bulevard, cu un baston mare pe care îl agita mergând când pe un picior, când pe altul și care ne invita acasă și ne servea cu niște cocteiluri preparate de el.

O lume întreagă s-a perindat aici.

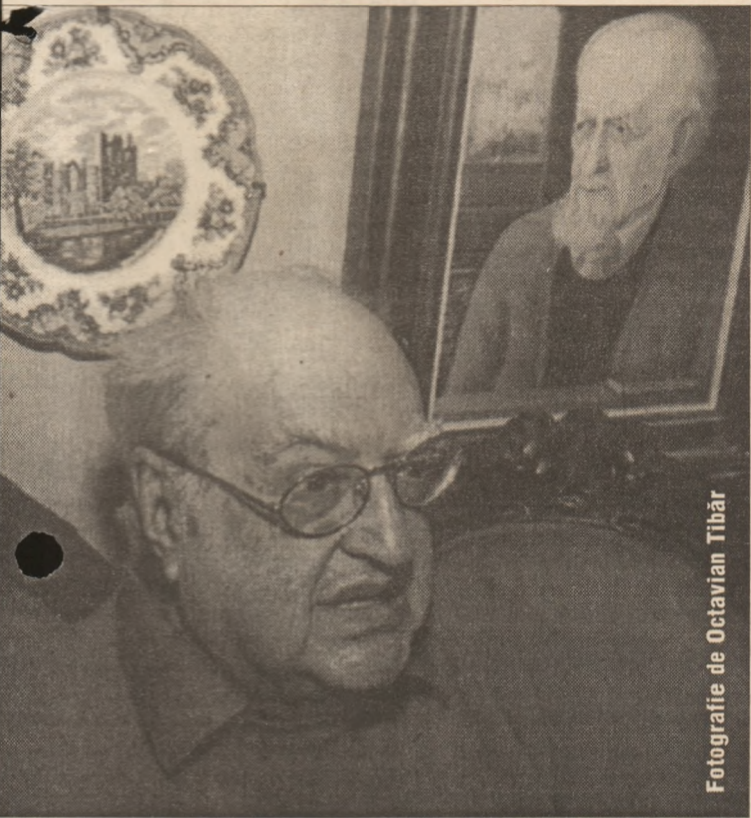
- S-a perindat o parte din istoria literaturii române!

- Mai cu seamă după ce s-a instaurat comunismul. Noi rămăsesem, din toată casa, cu două camere. Într-o cameră la parter, două etaj și una în pod erau al familiei. Toți cu o singură bucată și o singură baie. Toată lumea știa, ca să zic așa, sub autoritatea mamei. Familiile respective erau formate din oameni răi și imposibili; dar era incomod.

Ei bine, la tata veneau fel de fel de prieteni, mulți citeau "memorii". Se făcea un fum nemaipomenit de "Naționale", de "Plugar", de "Mărășești". Se retrăgeau pe două noaptea, eu plecam pe la șase

âniei literare"

Fotografie de Octavian Tîbăr

limineată la slujba mea de norma-
tor la un atelier (eram singura car-
casă, numai eu aveam sluj-
ă, și fumul tot nu ieșea!

O adevărată întâmplare de
roman a fost atunci când ne-am
prezintă la ușa cu Petre Ghiță care a
scris doar atât: "Sunt urmărit de
Securitate." Într-adevăr, la scurt
timp i-am văzut mișunând în jur.
Dar nu numai oameni au intrat
în casa noastră, ci și multe cărți.
Tata scotea niciodată cărți din
casă, cu excepția celor pe care le-a
lăsat sau le-a schimbat în anii de
restricție.

- Cum v-ați descurcat în anii
aceia?

- Iată cum: în tata s-au deștep-
at virtuți clasice oltenesti. El a fă-
cut multă vreme anticariat "pe
păcior" - cumpăra și vindea cărți
dar, din păcate, multe erau chiar
ale lui, încât și-a desfăcut colec-
țiile. De pildă, doamna Caragiale îi
facuse cadou tatei arhiva Caragiale
pe care tata a vândut-o bucată cu
bucată Bibliotecii Academiei Ro-
mâne. A primit pe manuscrisul
bisericii *O noapte furtunoasă* 1000
de lei, ceea ce reprezenta atunci o
ceață bună, iar pentru noi - două
ani de existență. Primise cadou de
la George Nenișor o icoană ruseas-
că din Școala Stroganoff de pe la
1600, un triptic care se desfăcea,
magnific pe care-l primise cadou
Titulescu de la ambasadorul sovie-
tic în clipa semnării celebrului tra-
tat. Era o piesă rară. Tata a
vândut-o Muzeului Național. Am
văzut-o expusă o dată.

Avea două tablouri de Grigo-
rescu, din perioada lui ultimă,
când picta în culori stinse.

Tata nu era prea sigur de origi-
nalitatea lor (deși, mă gândesc, pe
vremea aceea cine și-ar fi pierdut
timpul să falsifice!). Și acestea au
fost vândute. Și câte altele. Mai
poate.

întocmit-o.

- Iată, pe etape, cum au stat
lucrurile: prin anii '46 - '47, când
rândurile comuniștilor erau des-
chise și când puteai să intri imediat
în partid, a trece la ei era o rușine
îngrozitoare în lumea în care cir-
culam noi. Era o descalificare, nu
mai puteai scoate nasul în stradă.
A scrie "pe linie" mi-ar fi fost cu
neputință în acei ani. Iar a publica
- nu se puneau problema.

Între '45-'65 au trecut totuși
douăzeci de ani. Am început să
public. Prima poezie, pe o pagină
întregă în *Gazeta literară* era de-
dicată zborului lui Gagarin. M-a
entuziasmat, mi-a dat o stare de
beție, mi s-a părut ceva nemaipo-
menit.

- De fapt, era o glorificare a iz-
bânzii omului.

- Fără îndoială. Am scris acest
poem fără nici o urmă de senti-
ment de cedare josnică sau ipocri-
zie. Mioara Cremene, care era în
redacție mi l-a publicat așa cum i
l-am dat. Apoi mi-au mai apărut
câteva poezii. Când am făcut un
volum și l-am depus, redactorul
cărții mi-a spus: "Bine, dar astea
par scrise acum 20 de ani, nu sunt
deloc de actualitate!" A stat volu-
mul un an, doi... Într-un timp apăreau
cele ale lui Sorescu și alții în co-
lecția "Lucașfăruș". De mine nu
putea fi vorba. Atunci a început
târguiala. Redactorul (o femeie)
susținea că se luptă energic pentru
tipărirea volumului, dar că întâmp-
ină greutăți. L-am întâlnit pe un
coridor pe Vasile Nicolescu. Mi-a
spus: "Ia vino încoace!" și mi-a
dat referatul cu pricina care era

A găsit un post la Patriarhie,
dar trebuia avizul lui Constanti-
nescu-Iași, care a spus că nu e deo-
camdată momentul. Salariul era de
600 de lei pe lună, eu având 875
de lei ca normator. Fața biseric-
cească i-a transmis ce a spus Con-
stantinescu-Iași, iar tata a replicat:
"E un prost!" Fața bisericcească a
trebuit să pară ușor scandalizată și
a reacționat: "Cum poți spune
asta despre tovarășul ministru?".
"Capul meu face doar 600 de lei
pe lună?", a răspuns tata.

- Dar cum a scăpat de destinul
nefericit al atâtor prieteni, colegi?

- Numai prin ajutor Dumne-
zeesc! O spun fără să mă sclofo-
sesc. De ce n-a fost închis tata?
Presupun (e doar o supoziție) că
datorită simpatiei evreiești. Evreii
erau foarte puternici în acel mo-
ment și e posibil să-l fi apărat.
Poate Leonte Răutu? Erau în apar-
atul de Securitate, de conducere...
Sau, poate sperau că se va întoarce
"la linie". Au fost foarte tulburați
când tata, în loc să se înscrie în
Partidul comunist a scris la *Drep-
tatea*. Credeau că este al lor!

- Dumneavoastră ați avut o at-
itudine foarte tranșantă încă din
facultate.

- De aceea m-au și dat afară.
Mai e ceva: noi nu am participat la
manifestări "dușmănoase" organi-
zate. Tonegaru, de exemplu a făcut
parte din organizația "Mihai Emi-
nescu" care a împărțit medicamen-
te, îmbrăcăminte, hrană dintr-un
ajutor belgian. În cazul lui, au avut
niște probe materiale precise.

- Dacă și a împărți medica-
mente însemna o "manifestare
dușmănoasă"... Dar cu siguranță
că în acei ani s-a născut duplici-
tatea de care am dat dovadă cei
mai mulți, pentru a supraviețui.
Pentru a putea debuta, probabil, ați
scris acele poezii de care râdeți în
fișa autobiografică pe care v-ați

- Cum v-ați apropiat de P.N.Ț.?

- Am fost în T.U.N.Ț. din 1946
când eram în ultima clasă de liceu.
Atunci am dus la *Dreptatea* primul
și ultimul meu articol, în care po-
lemizam cu Gheorghe Apostol.
Când am intrat în curtea redacției,
tipograful m-au bătut cu pietre și
am fugit. Dacă articolul apărea cu
siguranță că pe urmă m-ar fi bagat
la pușcărie. În 1990 am primit un
telefon de la niște necunoscuți care
m-au întrebat dacă nu vreau să vin
în nu știu ce clădire unde se re-
înființează P.N.Ț. Nu m-am dus.
Dar într-o zi, Ilie Păunescu ne-a
convocat, pe mine și pe Petre
Stoica și ne-a întrebat dacă nu sun-
tem dispuși să scoatem împreună
Dreptatea. Pentru o vreme am fost
redactor-șef. Mi-a fost incredințat
editorialul. Scriam zilnic, mai fă-
ceam și revista presei și pe cea a
presei literare și mai colaboram și
la alte pagini; timp de aproape trei
ani am scris între unul și trei arti-
cole zilnic.

A fost pentru mine un antrena-
ment extraordinar, asemănător
celui al unui sportiv de performan-
ță. Din păcate, ziarul nu mergea.
N-avea difuzare. De pildă, la Gara
de Nord, dacă un vânzător voia să-l
pună pe teighe era amenințat că
va fi înjunghiat de către cel care
conducea mafia difuzorilor de
presă din gară.

- Era vremea când din trenuri
se aruncau în plin câmp publica-
țiile neconvenabile guvernărilor.

- La un moment dat, Petre
Stoica s-a retras din redacție, a
avut o ieșire ca urmare a epuizării
la care ajunsese. Eu am rămas și pe

nici un semn de viață, voi fi cău-
tat?" Ei bine, în cei patru ani în
care s-a aflat la putere, nu am pri-
mit nici un semn de viață de la
PNȚCD. Așa a fost situația: nu-i
judec. La un moment dat, influen-
țat de amicul meu Nicolae Balotă -
foarte apropiat de Boilă - am intrat
în noul partid înființat de Ciorbea.
Boilă era scandalizat de corupția
puterii de atunci. Apoi, Ciorbea a
reintrat în PNȚCD iar eu consider
că am ajuns la o vârstă - 76 de ani
- la care mă pot lipsi liniștit de
orice apartenență politică.

-Nu aveți senzația că după '89
s-a înlocuit o minciună cu o alta,
poate mai poleită, dar tot o minciu-
nă?

- Iată un lucru pe care îl înțeleg
cu dificultate; ba nu, îl înțeleg, dar
mă răvășește. De ce a trebuit ca
trecerea la capitalism să fie făcută
de către vechea Securitate? Adică
se poate explica. Pentru că Securi-
tatea a vrut răsturnarea lui Ceau-
șescu - asta-i convingerea mea im-
timă. Ea a pus pe picioare viața po-
litică, infiltrându-și, așadar, oameni
în toate partidele, a pus mâna pe
puterea economică. Foștii specia-
liști comuniști și-au continuat sluj-
bele, devenind adepți ai capitalis-
mului. Fiindcă fuseseră profund
nesinceri, în sufletul lor dădeau
dreptate capitalismului. Faptul că
azi șeful comisiei de cultură a Se-
natului este Adrian Păunescu mă
deranjează. Când deschid televi-
zorul dau de fostele stele ale regi-
mului trecut care se simt acum
foarte bine. Învățământul particu-
lar universitar este, în mare parte,
deținut de asemenea dinozauri. O
explicație a acestui fenomen exis-
tă: noi, opoziția nu aveam oameni.
Cei care, în '89 se puteau implica
fuseseră formați în regimul comu-
nist. N-a existat nimeni care să nu
fi fost intoxicat într-un fel sau
altul. Când am văzut mânia cu
care au fost întâmpinați țărâniștii
în sate din Vrancea, Gorj, Mehe-
dinți - sate care luptaseră în anii '50
cu arma în mână împotriva comu-
nismului! - mi-am dat seama de
gradul de "spălare a creierelor" la
care fuseseră supuși populația. Opo-
ziția a fost și a rămas în România o
minoritate. Iar situația asta poate
să fie mai profitabilă Occidentului.

- Greșesc dacă afirm că ați ezi-
tat între a fi autor sau erou al unor
întâmplări?

- Din păcate, este o realitate.
Provine din faptul că am avut prea
multe curiozități. Și pentru că mi-a
plăcut viața. N-am devenit scriitor
profesionist. Am preferat să rămân
un diletant - din confort, din lașita-
te sau poate din prostie. N-am avut
plăcerea profesionistului de a fi
liber în cadrul scrisului, chiar dacă
am scris poezie, proză, multe arti-
cole de critică și istorie literară, am
alcătuit ediții critice, sau am scris
un număr imens de articole politi-
ce. Asta-i situația - n-o mai pot
schimba. Am fost un leneș care a
muncit foarte mult. ■

"Nu credeam că vom mai trăi în libertate"

dezastruos. Femeia a fost foarte
jignită de "gestul odios", dar car-
tea mi-a apărut în o mie de exem-
plare. La al doilea volum, unde nu
am mai avut aceeași presiune, tira-
jul a scăzut la 500 exemplare. Iar
al treilea a fost tipărit în 350 exem-
plare. Începând din 1978 nu am
mai putut publica nici o carte; la
mine au funcționat "Tezele din iu-
lie". A căzut ghilotina.

Gestul făcut în 1965 nu are o
justificare sau explicație; nici nu
mă acuz, nici nu mă scuș. Cel
puțin în 1968 a fost o asemenea
mișcare de adeziune față de Ceau-
șescu cum nici n-ar fi visat el și pe
care ar fi trebuit să știe s-o exploa-
teze mai departe, dacă n-ar fi fost
așa de rupt de realitate sau dacă n-ar
fi fost un mizerabil. Atunci înce-
puseră să publice cam toți scriito-
rii. Repet, asta nu e o scușă.

S-a mai întâmplat un lucru: noi
nu credeam că vom mai trăi în li-
bertate.

- Corect.

- Ne rostuiam viața în așa fel,
gândindu-ne că vom trăi și vom
muri în regimul comunist.

vremea când a fost director Radu
Vasile. Pe urmă, în timpul venirii
la putere a PNȚCD am fost nemul-
țumit de modul în care s-a "afir-
mat" partidul. Atunci am scris și
eu o serie de articole critice, pentru
că am avut impresia ciară că se
duce în prăpastie. Era un partid
care făcuse eroarea strategică de a
lua asupra lui toate deciziile unei
guvernări, când, în realitate, nu el
decidea toate liniile. Era atacat și
de PDSR și de către aliați și nu s-a
apărat deloc. S-a bazat pe fidelita-
tea, înțelegerea și percepția corectă
a electoratului și s-a înșelat.

- A fost o iluzie.

- S-a mai întâmplat ceva ciu-
dat: după ce s-a prăpădit Coposu,
am observat o răceală la adresa
mea, mai cu seamă după câștiga-
rea alegerilor. Când intram în se-
diu eram întrebat cine sunt, secre-
tara - care înainte, când mă vedea,
mă îmbrățișa - mă întreba: "Pe
cine căutați?" și alte asemenea.
N-am găsit altă motivație decât
teamă unora că vreau să cer ceva.
Atunci am făcut un pariu: "Ia să
vedem, mi-am zis, dacă eu nu dau

Petre Solomon

Din viața literară

- alte secvențe inedite -

Adunarea Generală
a
Asociației Scriitorilor
din
București
24 aprilie 1977

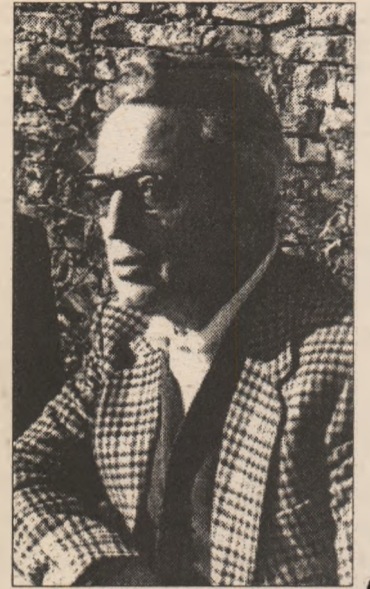
AM LUAT PARTE, vineri 22 aprilie, la Teatrul Național, la Adunarea Generală a Asociației Scriitorilor din București. Dimineața, George Macovescu, secretar al asociației, a prezentat raportul de activitate, un raport cuminte, dar scurt, redactat în termenii cei mai banali (scriitorii "ajutoare de nădejde ale Partidului" etc.), cu cifre (atâtea și atâtea șezători în întreprinderi, tipărirea a cinci almanahuri, trimiterea a 70 de scriitori peste hotare, un excedent de circa 400.000 de lei etc., etc.) După raport s-a luat o pauză, iar eu am plecat. Au urmat discuții. Mi s-a spus că Radu Theodoru l-a atacat vehement pe Marin Preda pentru felul cum conduce Editura Cartea Românească (arbitrar și cu grija de a se chivernisi personal). Alți vorbitori l-au atacat pe Eugen Barbu, absent de la adunare. După amiază discuțiile au fost reluate într-o atmosferă și mai încinsă. Mai toți cei pe care i-am ascultat au vorbit pe un ton ofensiv, formulând revendicări mai ales personale. Nicolae Manolescu a fost, cred, singurul care a ridicat o problemă de ordin general: aceea a demnității breslei, exaltând în termeni sobri profesiunea de scriitor (când aceasta e asumată serios), profesiune dificilă între toate și cu nimic mai prejos decât altele, ci dimpotrivă. Sinziana Pop a criticat vehement actuala conducere a Asociației, pentru că nu face nimic, mai ales pentru promovarea tinerilor, și a declarat că e inadmisibil ca niște tineri scriitori de talent - ca Gabriel Gafița etc. - să nu fie membri ai Uniunii. Cezar Ivănescu, un poet relativ tânăr, cu faimă de huligan (are o față pămîntie, osoasă, cu ochi sticloși), a început prin a spune că raportul prezentat de Macovescu a fost redactat într-un limbaj "arierat". Apoi a făcut aluzie la Goma, zi-

cînd că "unii dintre colegii noștri" au fost excluși într-o ședință secretă și cerînd să ni se spună și nouă "de ce", nu de alta, dar cu unii dintre ei ne-am fi putut plimba pe stradă, fără să știm că sînt "trădători", așa cum aflăm pe urmă din cite un articol publicat de Eugen Barbu, acest "copil din flori"... Ivănescu a criticat formalismul presei literare. Ca redactor la Luceafărul, a văzut cum e promovată o poezie "patriotică" găunoasă și cum de la o săptămînă la alta directivele se schimbă: ba să se publice poezie patriotică, ba să nu se mai publice. A mai criticat și privilegiile unora, care sînt mereu trimiși în străinătate, pe cînd alții nu. O poetă tînără, Angela Marinescu, autoare a două volume publicate la Cartea Românească, s-a urcat la tribună și a început prin a se scuza că-i timidă, dar pentru a declara numaidecît că este una dintre cele mai mari poete din această țară. "Dacă iau acum cuvîntul, o fac pentru că sînt la un pas de a face un gest disperat", a mai zis. Disperarea ei e cauzată de atmosfera din viața literară: n-are unde să publice, n-are din ce trăi, criticii o ignoră, ar lucra, dar nu i se dă nicăieri de lucru, etc., etc. Și a adăugat, spre stupefarea celor prezenți: "Dar degeaba vorbesc, acest popor este un popor oportunist" (sau "de oportuniști"). Mai multe voci au protestat, iar cel care conducea ședința - Domokoș -, a rugat-o să-și măsoare cuvintele. Poeta a încheiat, cu o nutră tristă, cu o vagă amenințare că, dacă lucrurile nu se vor îndrepta, ea va face un gest disperat. Sen îmi spune că Angela Marinescu a fost internată la Spitalul Central ca depresivă. O notă de prostie a adus în discuție poetul idiș Ebion, care a exaltat, într-un limbaj de acum două-trei decenii, regimul, citînd dintr-un discurs al șefului. Un intelectual fin, Barbu Brezeanu, a cerut asociației să re-deschidă cinemateca la Sala Dalles... Un profesor, autor al unor versuri latinești, a amuzat publicul atacîndu-l vehement pe Valeriu Rîpeanu și cerînd să i se taie limba., pentru că-l împiedică pe profesor să publice nu știu ce ediție cu versiunea latină a unor poezii de Eminescu. Sau poate tăierea limbii a fost propusă de un alt nebun, un anume Mihail Ilovici, poet căruia Ri-

peanu i-a respins un manuscris. Profesorul latinist l-a atacat, cred, pe Ion Dodu Balan, care l-a prigonit împiedicîndu-l să plece la nu știu ce congres, deși profesorul a fost distins la un concurs de compuneri în latinește, ținut în Franța. Un poet, pe nume Gh. Chivu, vorbind pe un ton vehement și patetic, dar foarte incoerent, a atacat Asociația pentru lipsa de preocupare față de nevoile și problemele breslei, a descris atmosfera din redacția ca feudală, l-a demascat pe Radu Theodoru că ar avea două vile și un yacht personal, iar pe Dumitru Ion, secretar al Org. UTC, ca avînd relații cu Ben Corlaci, etc., etc. Și-a amintit și de poziția privilegiată a lui Petru Popescu, Matei Călinescu și altor fugari, înainte de a deveni fugari. După încheierea discuțiilor, a vorbit Macovescu, revenit printre "noi". El și-a "în-sușit" criticile aduse Asociației, chiar pe cele mai vehemente, dar a ținut, la urmă, să condamne afirmația Angelei Marinescu despre "oportunismul" poporului român și mai ales faptul că "s-au găsit unii care să și aplaude această afirmație calomnioasă". (I se raportase tendințios ceea ce s-a petrecut în lipsa lui.) Apoi s-a luat o pauză lungă, după care s-a trecut la alegerea noului comitet al Asociației. S-au propus 15 candidați de către vechiul comitet, iar sala a mai propus alți zece. Satisfacția de a "tăia" nume a fost acordată participanților, iar rezultatul - pe care n-am stat să-l aștept pînă la 3 noaptea - a fost alegerea unui comitet, din care fac parte și cîțiva oameni "buni" ca Geo Bogza, Jebeleanu, Boureanu, Marin So-

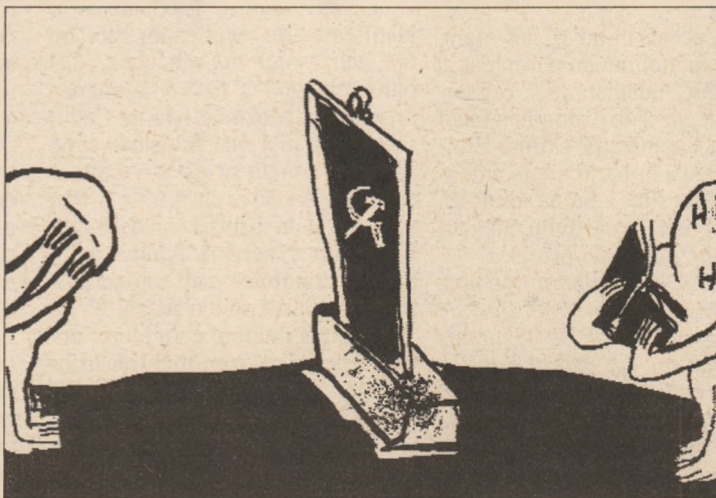
rescu etc. Lăncrăjan, Mihnea Gheorghiu și alți cîțiva au "căzut" cu succes, respinși de masa scriitorilor. În fruntea noului comitet va fi Constantin Chiriță, secretar al Org. de bază, secundat de Al. Balaci. Clanul Fănuș Neagu - care nici n-a mai candidat - a fost înfrînt, dar are încă doi-trei reprezentanți în noul comitet (Gheorghe Pituț, de pildă).

SÎMBĂTĂ 23 aprilie, au avut loc ședințele secțiilor Asociației pentru alegerea noilor birouri și pentru alegerea delegaților la Conferința națională (unul din doi). Eu am participat la Secția de poezie, care numără peste 180 de membri. Au fost prezenți vreo sută. S-a ales un birou compus din cinci poeți: Doinaș, Aurel Rău (stabilit la București între timp), Vasile Nicolescu, Dan Deșliu și Ion Horea. Maria Banuș, propusă de cineva, n-a întrunit decît vreo treizeci și ceva de voturi, Nina nici măcar n-a fost propusă. La alegerea delegaților au fost unele surprize: Adrian Păunescu n-a fost ales. Se pare că n-a întrunit decît vreo 20 de voturi. Eu am întrunit 47 de voturi, cel mai mic număr. (Doinaș a avut peste o sută, iar Virgil Teodorescu și Jebeleanu cite 70 și ceva), așa că voi fi delegat. Numai că proiectata conferință a fost aminată cu o lună. Se pare că, în ajunul Adunării Asociației, Eugen Barbu a fost la Cornel Burtică, împreună cu alți scriitori membri ai CC și a atacat "tare" actuala conducere a Uniunii, legîndu-se mai ales de aspectele materiale: pensii acordate unor scriitori încă valizi, risipa de fonduri (bani dați unor

scriitori ca să-și întrețină amantele etc.) Burtică a ascultat cu o ureche complezentă aceste acuzații, iar rezultatul a fost amînarea Conferinței. Cu vreo cîteva săptămîni înainte, într-o ședință a Biroului sau a Consiliului Uniunii, Bogza l-a atacat vehement pe Barbu ca neo-fascist, - el, Bogza, revendicîndu-și un singur merit, acela de a fi un veteran al luptei anti-fasciste. Atacurile lui Barbu, care vizează clar actuala conducere a Uniunii, găsesc un răsunset la autorități și din cauza "afacerii Goma". N-ar fi exclus ca, în urma Adunării Asociației, unde s-au făcut afirmații ca aceea a Angelei Marinescu și unde s-a manifestat în genere un spirit destul de puțin conformist, autoritățile să ia măsuri și mai drăstice împotriva tagmei "ajutoarelor de nădejde". Virgil Teodorescu, care la ședința Secției de poezie a stat cîțva timp lingă mine, mi-a spus că Barbu nu e chiar atît de tare, cum pare să fie. (La Secția de proză, Barbu n-a fost ales nici măcar delegat la viitoarea Conferință!) Nu e luat, cică, prea în serios, deși e capabil să facă mult rău. Virgil pare convins că i se va prelungi mandatul de președinte. Mi s-a lăudat că, sub domnia lui, Uniunea a rezolvat multe probleme ale scriitorilor, că a devenit o instituție rentabilă și, în orice caz, independentă. Cred, însă, că nici el nu mai e în "secretele zeilor". L-am întrebat dacă vechiul sediu al Uniunii îi va fi înapoiat. "Nici gînd!" mi-a răspuns. Se va construi, probabil, un nou sediu, undeva pe str. Dr. Severeanu. Dar pînă una alta conducerea și funcționarii vor rămîne în Casa Scriitorilor, deși aceasta e șubredă. În presă n-a apărut nici un rînd despre Adunarea generală a Asociației, ceea ce dovedește atitudinea "forurilor" față de tagma noastră și nu lasă să se prevadă nimic bun. Să dea Dumnezeu să fie o simplă impresie!

"Joi 28 aprilie, Scînteia a publicat această telegramă, de care participanții la Adunare

literatura

n-au avut habar.

La citeva zile după Adunarea Generală a Asociației, s-a ținut o ședință a Consiliului Uniunii, la care reprezentanții Partidului au încercat să-i impună pe Barbu și ceilalți scriitori membrii ai CC în conducerea Uniunii. Nina îmi spune că au fost discuții aprige, mai toți vorbitorii opunându-se acestei idei. Presiunile continuă însă. S-ar putea ca statutul Uniunii să fie modificat, pentru a permite această samavolnicie.

Conferința Națională a Scriitorilor 26-27 mai 1977

JOI DIMINEAȚA (26 mai)
J în Sala mică a Palatului. Șeful a ținut o cuvântare de o oră jumătate, din care cred că doar o jumătate de oră avea vreo legătură cu literatura. "Nu aș vrea să rămâneți cu impresia că nu ar mai fi loc de mai bine în domeniul scrisului [...] Este firesc ca atunci când scriu aproape 1000 de înși, să se realizeze și opere geniale, dar și lucrări ce pot să placă pentru moment, dar care să nu dăinuie în viitor [...], așa va fi și în societatea socialistă multilateral dezvoltată, așa va fi și în comunism..." A repetat ceea ce spusese și cu 12 ani în urmă, citindu-l pe Leonardo da Vinci în legătură cu "necesitatea de a merge direct la sursă și a bea apă din izvor, nu din ulcior..." Dar a subliniat că "fundamentul ideologic al artei și literaturii societății noastre nu poate fi decât socialismul științific". A cerut apoi ca cenaclurile și criticii să determine "îndepărtarea a ceea ce colectivul consideră că nu corespunde, astfel ca, într-adevăr, să nu mai fie nevoie de altă intervenție în acest domeniu. Cred că putem acorda această încredere conducerii Uniunii Scriitorilor" [...] Șeful a rugat ca "presa" să nu transmită o frază improvizată, în care cerea desființarea Direcției Presei, adică a cenzurii! După ce și-a cules aplauzele, șeful, însoțit de nevastă-sa și de vreo zece ștăbi (D. Popescu, C. Burtică, Gogu Rădulescu, Șt. Voitec, primarul Dincă, Emil Bobu etc.) a plecat. Noi, delegații, am luat o pauză de vreo jumătate de oră. La reluarea lucrărilor, Virgil Teodorescu a prezentat ordinea de zi și ne-a rugat să acceptăm un prezidiu gata propus, din care făceau parte și Eugen Barbu și I.D. Bălan și alți membri ai CC, care nu fuseseră aleși delegați la Conferință. Aceiași figurau și pe o listă a "Comisiei pentru propuneri de candidați în vederea alegerii în Consiliul Uniunii Scriitorilor". A început așadar lupta pentru eliminarea lui Barbu &

Co de pe listele acestea. S-a ridicat întâi Dan Deșliu, pentru a reaminti că susnumiții, nefiind delegați, nu au dreptul să figureze în prezidiu și în comisia de propuneri. Virgil Teodorescu, ușor "emmerde", dar nu solidar cu Barbu, a cerut sălii să se pronunțe prin ridicare de mâini. Aceasta după ce Miu Dobrescu, Ministrul Culturii, a încercat zadarnic să intimideze sala, sugerind că prezența lui Barbu etc. în prezidiu și în comisie e dorită "sus". Vorbise și Bogza, patetic, pe linia lui Deșliu, cu care cred că se înțelesese și beneficiind de acordul tacit al lui Virgil Teodorescu, sau numai de stuporea lui... Mâinile ridicate au exprimat clar voința delegaților de a nu-i vedea pe Barbu & Co în prezidiu și-n comisia de propuneri. Miu Dobrescu a fost nevoit să înghită această primă gălușcă. Barbu, aflat în sală, a mai rămas puțin și a plecat cu coada între picioare. Păunescu, la fel. Dar bătaia pentru impunerea lor avea să continue!

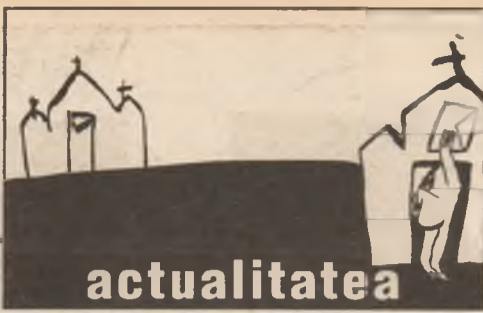
M-am întâlnit cu Bogza înainte de reluarea lucrărilor în după-amiaza primei zile și am mers cu el de lângă Cismigiu pînă la Sala Mică. Mi-a spus că victoria obținută contra lui Barbu etc. e încă fragilă, pentru că tipul e susținut de "foarte sus" și mi-a propus să mă bage și pe mine în comisia de numărătoare a voturilor, unde e nevoie de oameni cinstiți, dar am refuzat, nepricepindu-mă la operațiunile de acest fel. Mi-a povestit că au avut loc patru ședințe de consiliu și, deși la primele trei s-a hotărât ca Barbu etc. să nu fie admiși, la a patra, Corneliu Leu, ca secretar al Secției de proză, l-a propus din nou, iar Bogza însuși a acceptat...

După-amiază s-a trecut la discuții pe marginea raportului (lung și plicticos), citit de Virgil într-o sală mereu părăsită de delegați. Virgil s-a prezentat foarte prost la această conferință, n-a avut deloc autoritate, ceea ce i-a permis lui Deșliu și lui Bogza să ia cuvîntul cu de la sine putere în repetate rînduri, repezindu-l chiar și pe Miu Dobrescu, care rămăsese anume pentru a controla desfășurarea lucrărilor, dar care și el era lipsit de orice autoritate. Discuțiile din prima seară au fost relativ "cuminiți". Mi-a plăcut cum a vorbit Dan Deșliu despre vechea confuzie dintre "temă și subiect" și despre falsul patriotism ("patriotică în unicul sens posibil, a fost, va fi totdeauna, creația artistică superioară, arta autentică..."). A fost printre puținii, dacă nu chiar singurul, care și-a făcut autocritica pentru tributul plătit în trecut proletcultismului. Mi-a plăcut și Bogza, care a spus printre altele: "Așa cum ne înspăimîntă ideea unor prunci schilozi, se cade să ne înspăimînte și aceea a unor gene-

rații schiloade sufletește. Dacă sînt sacre legile după care se zămislesc pruncii, nu mai puțin sacre sînt și legile scrisului. Menirea sfîntă a scriitorului este să acumuleze, confruntîndu-se cu vremea sa și semnalîndu-i erorile, cit mai multă conștiință, spre a o transmite întregului său neam..." Nichita Stănescu, abia ținîndu-se pe picioare și vorbind cu dificultate (ori era beat, ori bolnav, sau și una și alta) a început prin a-l omagia pe Bogza, care i-a încurajat primii pași. A spus apoi că "scriitorul e structura patriei, nu o suprastructură, cum zic unii mărginași ai culturii". Și a cerut să se acorde o mare atenție tinerilor, "floarea țării". La 27 mai au continuat discuțiile. Ion Lăncrăjan a vorbit "ca proletar al scrisului", pentru a critica situația lamentabilă a literaturii în ultimii ani. "Literatura nu e o simplă floare, pe care să o pui la pălărie, cînd vrei și s-o arunci, cînd nu mai ai nevoie de ea", a zis el cu gravitate. Apoi i-a criticat pe critici, care fac discriminări între scriitori și lansează mediocrități sau distrug adevăratele valori. St. Aug. Doinaș a vorbit foarte bine despre "spaima de cuvinte și consecințele ei asupra poeziei românești". Citind exemple grozave, a demascat "alergia irațională față de anumite părți ale limbii române" și "pudibonderia" cenzurii. "Spiritul logic" e frate bun cu "spiritul pudibond", a mai zis Doinaș. Iar "spiritul dulceag" și „optimist" e văr bun cu ambele. "Spiritul de suspiciune" le tutelează. Există un "complex de subversivitate". În încheiere a cerut libertatea de creație. Ioan Alexandru, vorbind ca un popă din amvon, cu o gesticulație patetică și cu un limbaj bisericesc, a pledat pentru valorile spirituale ale neamului, protestînd, printre altele, contra dărîmării Bisericii Enei din București și cerînd conservarea monumentelor de artă veche. Paul Anghel a început prin a spune că are "sentimentul inutilității discursurilor" rostite acum și în alte ocazii, căci "nu s-a făcut și nu se face nimic". "A apărut la noi un fel de calofilie a discursurilor", zice. "Nu e rostul nostru să vorbim frumos, nici să scriem frumos. Rostul nostru este să spunem adevărul". Scriitorii noștri, adaugă Anghel, au aderat sincer la socialism. Ei trebuie, deci, să fie stimați. De unde provin neînțelegerile? Explicația e falsă mitologie despre scriitori, creată chiar de ei înșiși. E o mitologie romantică, preluată de societate. Scriitorii sînt muncitori, producători însă de valori speciale. Propune ca Partidul să creeze o fundație pentru finanțarea marilor opere... Miu Dobrescu ia cuvîntul pentru a rectifica o afirmație a lui Anghel, că scriitorii ar duce-o prost. Dă niște cifre

penibile, pentru a dovedi contrariul. Marin Preda ia cuvîntul pentru a face câteva reflexii despre "condiția de scriitor". Arată că s-a cerut modificarea în rău a legii drepturilor de autor. Scriitorul trăiește de vreo trei ani încoace "într-o atmosferă de insecuritate". Revistele sînt dominate de ranchiunele unora. Face aluzie la Fănuș Neagu, care-l atacase în ajun, calificîndu-l drept "mic Stalin", care-și face de cap la Editura Cartea Românească. Fără să-l numească, zice despre el că e unul din "huliganii activi ai Uniunii Scriitorilor". Vorbind de "infernul singurătății", care caracterizează condiția scriitorului din Occident, Preda spune că există și la noi un infern: să fii nevoit să stai în aceleași Case de creație cu niște oameni cu care n-ai nimic comun. Pune apoi problema dificultății de informare, pentru autorii de romane istorice. Ne lipsesc nu doar sursele de documentare, dar și cărțile străine etc. Face apoi elogiul cititorului român, dornic de literatură bună. Jebeleanu se ocupă de difuzarea literaturii, făcută adesea după criterii absurde. De ex. opera unui Philippide a primit un tiraj de 130 exemplare. În schimb, romanele polițiste se difuzează în tiraje de 100-150.000 de exemplare. Dinu Flămînd (un tînăr) cere dreptul tinerilor de a-și lărgi orizontul prin călătorii etc. Ileana Mălăncioiu îi critică vehement pe activiștii care ne îndrumă, socotindu-ne un fel de paria. Ei decid ce să publicăm și cit să cîștigăm. Scriitorul nu poate trăi din scrisul lui. Îl atacă și pe Eugen Barbu, "care publică mai mult decît scrie" și care i-a zis odată că breasla trebuie lichidată. Ileana Mălăncioiu mai spune că nu vrea "să scrie lozinci". "Muncitorul e dus la manifestație după ce-și termină lucrul, pe cînd scriitorul e silit să scrie lozinci în timpul lucrului lui..." Ultimul căruia i se dă cuvîntul, la insistențele lui Jebeleanu și ale altora, este Leonid Dimov (cu o barbă lungă, de Dumnezeu) Nu spune mare lucru, dar e nostim și pledează pentru cultivarea limbii române. Discuțiile se încheie cu acest al 40-lea vorbitor. Urmează un penibil intermezzo Miu Dobrescu, care ține morțiș să impună o prevedere din noul statut, în legătură cu condițiile ca un scriitor să devină membru al Uniunii (art. 5): „a) să depună cerere [...]; b) să semneze un angajament prin care se obligă să respecte întocmai prevederile prezentului statut; c) să fie încadrat în cîmpul muncii"... Această din urmă prevedere e criticată de unii fătîș, dar Miu Dobrescu o vede în sfîrșit acceptată, după ce Dan Deșliu - tot el! - ia cuvîntul pentru a explica sălii că, în fond, e vorba de o prevedere menită să împiedice

intrarea unor haimanale în Uniune. (Virgil nu reușise să explice asta, nici Miu Dobrescu!) O discuție care riscă să degeneze și aceea în legătură cu propunerea sălii de a alege nu 81 de membri ai noului Consiliu, ci 91 (ca și în trecut). La un moment dat, Miu Dobrescu, total depășit, se duce să dea un telefon, ca să întrebe ce să facă. (Pe Burtică, desigur.) Se întoarce după un timp (destul de lung) și declară că e de acord să se aleagă 91 de membri, din 131 de candidați (114 propuși de Comisia de propuneri, iar restul de sală). Spre stupefarea sălii, Comisia de propuneri îi propune și pe Barbu, Păunescu etc. printre candidați! Din fericire, punîndu-se la vot fiecare propunere, Barbu și ceilalți „cad" (o mare de mâini se ridică împotriva lor). Între timp, conducerea ședinței a fost preluată de Macovescu, foarte priceput și abil, în orice caz cu autoritate. El acordă la cite trei vorbitori dreptul de a face obiecții contra candidaturilor propuse. Barbu, de pildă, e respins cu argumente tari de Cornel Omescu și Viorel Știrbu, dar e „apărat" vehement de Ion Gheorghe, care amenință că-și depune „mandatul", dacă Barbu nu va fi ales. Mac nu se emoționează însă. Și Piru a ținut să vorbească, pentru a "preveni" sala că nu va tolera un eventual atac contra lui Barbu. Lăncrăjan cere și el cuvîntul, pentru a spune că are "obiecții" față de modul cum e condusă ședința și pentru a-l ataca nominal pe "ministru de Externe", care și în urmă cu cinci ani s-ar fi făcut vinovat de conducere "nedemocratică" a lucrărilor unei conferințe. Bucuroasă că Barbu, Păunescu și I.D. Bălan au "căzut", sala n-a mai protestat contra propunerii de a fi aleși în noul Consiliu alți membri ai CC (ca Mihnea, Puțuri etc.) La 8,30 seara, ședința ia sfîrșit, lista propunerilor încheindu-se. Am strigat de citeva ori și eu, din fundul sălii, numele lui Caraion, dar Mac s-a făcut că nu aude. Din fericire, Pardău, așezat mai în față, a apucat să-l propună pe Caraion. Doinaș a propus-o pe Nina. După peste trei ore, listele cu cei 131 candidați s-au întors de la tipografie, iar la miezul nopții am început „să-iem nume", - suprema satisfacție a scriitorului român... Rezultatele le-am aflat abia sîmbătă 28 mai după amiază. Virgil a "căzut" și el, săracul, neîntrunind numărul necesar de voturi pentru a intra măcar în Consiliu. Macovescu e președinte, Chiriță, Marin Preda, Fulga și alți trei sînt vice-președinți, iar în noul Birou e și Bogza și Jebeleanu și Croh. În noul Consiliu sînt și Nina și Caraion. Se pare că noua conducere a fost numită direct de Burtică, ținînd totuși seama de votul scriitorilor. ■

ochiul magic

Cine aprinde beculețul?

AU MAI ȘTIU, a fost sau nu promulgată "legea Pruteanu"? S-ar zice că nu a fost promulgată, din moment ce nu se văd semne că ar funcționa. Sau a fost promulgată și doar atât? Mulți au și prezis: va ieși legea Pruteanu dar nu se va aplica niciodată.

Un lucru pentru mine e totuși sigur. De unde locuiesc, de câte ori mă uit pe fereastră, văd neclintită firma cât toate zilele a supermarketului de peste drum: *The Best*. Este fosta noastră *Alimentara* care, urmând cursul istoriei, s-a americanizat. În schimb, dacă ies și traversez Calea Moșilor, luând-o spre Foișor, dau peste *La Fourmi*, un bastion al francofoniei, probabil ultimul.

Și *The Best* și *La Fourmi* gem toată ziua de lume, cumpărătorii intră și ies în valuri. Nu par streșiți de inscripționările în limbi străine, cum se temea pentru ei senatorul Pruteanu. Poate pe unii îi stresează prețurile, dar aceasta e altă problemă.

Oricum, după tot tapajul, promulgată sau nu, legea Pruteanu a fost uitată. Brusca. De parcă nu s-ar fi vorbit despre ea niciodată. Păcat de atât zăbucium, păcat de energia imensă, inutil cheltuită de inițiatorul ei, plin de bune intenții, n-am nicio îndoială, însă neinspirat. De ce s-o fi cramponat el, mă

întreb, de inscripțiile publicitare, de firmele magazinelor, când nu de acolo ne vine, în primul rând, stricarea limbii române? Doar știe bine aceste lucruri George Pruteanu, căci ne vorbea despre ele, cu pricepere și har, în cronică lui de la televiziune, desființată de nu știu cine. Se lupta pe atunci cu adevărații mari stricători de limbă, care nu sunt străinii, ci vorbitorii autohtoni agramați. Și nu oricare dintre ei, ci aceia, deloc puțini, care dobândesc acces la mijloacele de adresare publică.

Să admitem că a-ți spune părerea despre orice este o cucerire a erei de libertate, dar să o faci oricum, folosind anapoda cuvintele, siluind gramatica în văzul tuturor, acesta e un abuz și un semn de subcivilizație.

Or, libertatea de a vorbi agramat tinde să devină, la televiziunile noastre, regula cea mai respectată. Există acea găselniță populistă a chestionării omului de pe stradă, cultivată cu fervoare. Nu este discuție între specialiști (sau preținși specialiști, mă rog), pe vreo temă la ordinea zilei, care să nu fie întreruptă de moderator cu vorbele: - dar să vedem ce crede și omul de pe stradă! Și se dă un

filmuleț, și reporterul întreabă despre măsurile guvernului, dacă sunt bune sau rele, și răspunsul vine tăios-bosumflat: *știe ei ce face!* Am aflat ce gândește omul de pe stradă? Nu sunt sigur. Sigur sunt însă de faptul că vorbirea agramată face adesea cea mai bună casă cu conformismul politic: *știe ei ce face!*

Dar să-l lăsăm în pace pe omul de pe stradă, care în fond e o victimă: victima școlii proaste pe care a urmat-o și a celor ce vede și aude zilnic la televizor. Și sunt oameni cu prestigiu social, nu-i așa, aceia pe care îi aude vorbind, oameni mari, tot unul și unul: parlamentari (colegi, adică, ai domnului Pruteanu), miniștri, generali, colonei, mari analiști și ce se mai întâmplă să fie. Cum vorbesc cei mai mulți? Cu dezacorduri îngrozitoare, cu pleonasm, cu pronunțări stâlcite de nume străine, cu vocabule folosite aiurea.

Să dăm și exemple, câteva. Prepoziția *pe* înaintea pronumelui relativ *care* mai nimeni n-o păstrează, astfel că auzim tot timpul: *omul care l-am văzut, bălălia care am dat-o etc.*, etc. Dar acesta e un fleac, precum și confuzia dintre

refulare și *defulare*, cuvinte folosite, ca sens, mereu unul în locul celuilalt. Dl Cosmâncă îl folosea pe *recent* pentru... viitor, promițând că nu știu ce articol de lege "il vom modifica destul de *recent*" (adică repede!). Un șef de partid deplângea deunăzi "luptele intestinale" din formațiunea sa, iar alt om politic susținea că realizările unui coleg de partid merită o *nota bene*. Alte lucruri: de ce or fi spunând unii *capabilitate* în loc de *capacitate*, de ce *condiționalitate* în loc de *condiții*, de ce, de la un timp, cum observa excedată și Ioana Părvulescu, *locație* în loc de... loc?

Ce să mai spunem despre limbajul buruienos, verde, crezut popular, plin de sevă, la care recurge unii publiciști deveniți moderatori celebri de emisiuni. Dar ce să mă mir de aceștia, când cineva pe care eu îl socoteam critic literar, dl Dan-Silviu Boerescu, îi propunea șagalnic moderatorului de la "Acasă" ca data viitoare să aducă în emisiune o "brunetă sexosă"? Pudic, partenerul de dialog al criticului literar a lăsat ochii în jos.

Există pentru filme, în josul ecranului, acele avertizări privitoare la cantitatea de violență sau

de licențiozitate pe care o conțin. De avertizat nu avertizează pe nimeni, ce e drept, ci mai mult intrigă și stârnesc, dar, în orice caz, conștiința celor care le afișează e împăcată. Ceva ar trebui să avertizeze și în legătură cu siluirile limbii. Ceva, un beculeț roșu ar trebui să se aprindă pe micul ecran și să semnalizeze: acum aveți de-a face cu cineva care vorbește incorect. Gradual, desigur: pentru erorile benigne o mică tresărire roșie în colțul ecranului. Și roșu intens-pălpăitor, pe toată suprafața, când se adresează națiunii, să zicem, un Mitică Dragomir, senatorul fost fotbalist.

Dar cine mănuieste beculețul, aceasta este problema. Cine sesizează greselile, cine le clasifică în mici, mijlocii și mari? Dacă ar fi după mine primul la care ar recurge ar fi George Pruteanu, cu tot eșecul legii sale neinspirate. L-aș rechema, ca să vorbim tehnic, *pe post*.

Gabriel Dimisianu

P.S. Scrisesem această notă când am aflat, de la un "televizor", că legea Pruteanu, întoarsă din drum de Președinte, este din nou în discuție la una din comisile Parlamentului. Deci n-a fost promulgată, dar nici chiar uitată, cum am crezut. Faptul nu schimbă totuși cu nimic esența spuselor mele de mai sus în legătură cu stricătoria limbii.

UM se salutau cindva ai noștri, ca-n Caragiale tatăl (și fiul). Era în dialogul canotierelor multă operetă de împrumut, dar parcă am prefera-o lipsei totale de operetă de-acum: încrincenatele noastre sal'tări, de împrumut și ele, dar din nu știu ce bestiale thrilleruri.

Mina lui Ceaușescu, salutând mulțimea umezită de stimă și recunoștință. Mină rigidă, inexpressivă, neputînd trece de la anchiloza fostului activist în tunică la nu mai puțin anchiloza conducătorului adulat asiatic. Mină minimă, traducînd, în înțepenirea ei, minima gândire a întirziatului stalinist. Mină plasîndu-se în lugubra galerie inaugurată de Stalin și Mao. Același gest țepăn, adus, peste Urali, în plină Europă, buimăcîntă încă de conflagrație. Nu mai da din mîini! suna, radical, în decembrie '89, apostrofarea mulțimii, în fața părăsîntului Comitet Central, adresată celui ce avea să preia imediat ștafeta de culoare kremlină și s-o șlefuiască, s-o ajusteze cu ereditară abilitate prezentului. Vă mai aduceți aminte: Nu mai da din mîini! Degeaba: orice ieșire în decora providențialului - cu inevitabila dare din mîini - găsește și azi adeziunea umezită a aceleiași maglavite mulțimi,

Tabletă

Sal'tare, onorabile!

cea care-i cerea, acum treisprezece ani, să nu mai dea din mîini. O speranță: e sigur că datul din mîini va rămîne la garderoba clubului vest-european de elită, în care probabil vom intra. Da, dar numai cu mînușa lui Chamberlain sau, de ce nu, cu trabucul lui Churchill.

Salutul lui Groza, cu fetrul scump al pălăriei, în gestul lumii bune din care venea, dar pe care a trădat-o criminal, răspunzînd astfel, slugarnic, celuilalt salut - cel mai odios din toate timpurile - al pumnului bolșevic.

Magistrul Dima îți întindea o mîină moale, princiară ("Braț molatec ca gîndirea unui împărat poet", ne citase chiar el într-unul din încîntătoarele lui cursuri), gest atât de plăcut contrastînd - în crunții ani stalinisti - cu menghina tovarășească a leprelor omniprezente.

Probabil că Napoleon (!) le oferea doar două degete inerte celor ce, microși, veneau să-l salute. Nici nu meritau mai mult. Celălalt Napoleon (III), în altă vreme, le întindea marilor români mîina toată. Da, dar aceștia - cum Brătienii - arătau șarmant în eleganța lor firească. Eleganța

lor a făcut Marea Românie (ce regretabil e să te ferești de tradiționalul România Mare, doar pentru că sintagma a fost confiscată de o trecătoare formațiune abjectă!). Unde-s Brătienii? "Unde sunt cei care nu mai sunt?", versul lui Crainic.

Superba Viorica Cortez îți oferea mîina ei rasată, palpîndu-ți, o secundă, palma și declanșînd astfel indicibile promisiuni.

Întîlnire, la Hală, cu amicul S., persoană situată pe palierul de sus al bunăstării - compensînd deficitul de inteligență cu șiretenie perfectă - plăcîndu-ne din cînd în cînd să ne întîrînim în subiecte de oarecare elevație. Îmi zice: Ai văzut cit s-a făcut kilu' de cartofi?! Fața lui sîreată vrînd să exprime, vezi Doamne, indignarea calicului. Mă uit la el, nu spun nimic, tăcerea se prelungește jenant și, după ce-i ciupesc un pic nasu-i brusc înroșit, îi zic: Dar cel de morcovi?

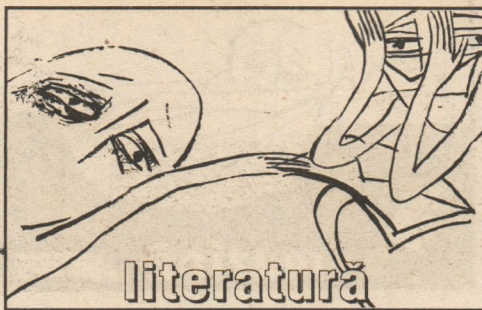
Vaclav Havel n-a trebuit să facă bezele mulțimii. Din două motive: unul stînd în chiar ființa sa notoriu făuritoare - om al scrisului - dar și trecînd prin pușcăriile comunistă, deci asu-

mindu-și comportament decent, demn, cinstit, în conducerea viitorului stat; celălalt motiv: nefiind marcat de tentațiile politicianiste sau mercantile ale celorlalți lideri est-europeni, ieșîți în față după căderea comunismului. S-a crezut că lipsa experienței manageriale a pînă atunci scriitorului îi va fi handicap, iată însă că după treisprezece ani de la preluarea puterii, Havel este posesorul unui bilanț strălucit (și sub aspect managerial), încît se poate spune că această țară, și așa mult mai civilizată (interbelic) decît vecinele ei, a fost hărăzită și cu noroc. Reușita lui Havel mai are și darul de a contrazice folclorul activist-securist cum că numai politicianul (activistul) de profesie este chemat să conducă, scriitorului rezervîndu-i-se doar statut de tovarăș de drum. Iată, nu: scriitorul (artistul) poate și el să conducă, dar cu o singură condiție, una esențială: să fie Havel. Ce destin! Nu lipsit de dramă: mai întîi, tenacitatea de a lupta cu propria-i sănătate, șubrezită în pușcăriile comunistă, apoi asumarea unui act dificil, cînd, sub impuls neocomunist, Slovacia hotărî să se despartă de civilizatul stat de pînă atunci. Havel nedramatizînd patriotard momen-

tu, ci acceptîndu-l înțelept-democratic. Și mai e ceva, iată, încîntător, în gestul său politic: retragerea simplă și demnă - din nou democratică - de la putere, lăsînd astfel țării iubite să-și trăiască ritmul impus de istorie. Cît de trist-departate sîntem de realitatea țării vecine! Nevoiați a suporta "șahul" în care ne ține personajul politicianist, ajuns la capătul mandatului/mandatelor, dar întîrîndu-ne psihoză unei încă neîntrevăzute retrageri definitive. Iliescu ar trebui să afle în firescul abandon al lui Havel modelul cardinal. Firesc nu numai procedural, dar și prin turnura lui romantică: cehul și-a cumpărat timp, la Algarve, în sudul Portugaliei, o modestă casă pescărească, unde, alături de tînăra și frumoasa lui soție, se va bucura, pînă la sfîrșitul exemplarei sale vieți, de soarele sudului. Da, dar Iliescu nu e Havel.

Reverența balerinilor. Cu tot corpul. Într-o fandare amplă, preluînd-o pe cea strict protocolară, din încăperile princiare ale Renașterii. Și nerenunțînd la ea nici azi, păstrîndu-se, distins, în vetustețea ei nobilă, care ne reamintește ceva pierdut pentru totdeauna de ființa noastră, cîndva (și) ceremonioasă.

Val Gheorghiu

Vederi din Iași

Eminescu și noi

IN FIECARE an, la mijloc de ianuarie, pretindem că ni se face dor de Eminescu. Și, ca să rămână semn că nu mai putem de dor, compunem articole ditirambice, în care punem la lucru impunătoarea zestre de poncife lăsată de înaintași. Peste an, prinși cum suntem cu multe și mărunte ocupații, n-avem timp de Eminescu. Însă pe 15 ianuarie (și pe 15 iunie), lăsăm balta treburile cotidiene, cât de însemnate, și gândul ni se îndreaptă, parcă de la sine, către el.

E normal să ne cinstim valorile, cu atât mai mult pe acelea de prim ordin. Numai că declarațiile de iubire la date fixe trezesc, prin convenționalitatea situației, îndoiele în privința sentimentelor ce le animă. Imaginați-vă un june îndrăgostit lulea de o domnișoară, care i-ar mărturisii acesteia cât o iubește numai în ziua ei de naștere! Atenția cu care ne înconjurăm valorile constituite atârnă la noi de calendar. Ca să-și aducă cineva aminte de un artist ori de un savant, acesta trebuie să stea cuminte la rând: dacă trăiește, să împlinească un număr rotund de ani; dacă a trecut în lumea dreptilor, să se adune un număr de ani măcar la fel de rotund de la moartea sa. Ne planificăm admirația așa cum ne planificăm vacanțele.

Asta vrea să însemne că nu l-am uitat pe Eminescu și că ne pasă.

La drept vorbind, cui îi mai pasă cu adevărat de Eminescu? Nu mă gândesc la cei câțiva oameni de carte, a căror viață și-a găsit un țel în studiul biografiei și operei lui Eminescu. Aceștia nici nu prea obișnuiesc să iasă în față la aniversări și praznice, preferând să se arate doar când socotesc că pot aduce o geană de lumină în universul încărcat de penumbra al poetului. Mă gândesc la ceilalți, care țin morțiș să ne repete, an de an, ce simt ei într-o asemenea zi, cât de mare le e admirația pentru Eminescu și cât de nenumărate datorile noastre față de el. Pentru ei, 15 ianuarie e ocazia de a se înfațișa dinaintea semenilor în chip de preoți ai templului eminescian, cărora devotamentul și cunoștințele de inițiați le dau dreptul să officieze slujbe de pomenire și să se stropșească la indiferenții lor contemporani. Adevărul e că tot acest specta-

col ieftin are un scop mult mai terestru, acela de a lega, fie și astfel, numele autoinvestițiilor preoți de Eminescu. Dacă tot nu au scris vreun rând notabil despre el, măcar să se știe că îl apără. În miez de ianuarie, mediocritățile se prind zdravăn de pulpana lui Eminescu, să nu piardă cumva unica șansă de a li se reține numele.

În fond, ce "valoare de întrebuințare" mai are azi Eminescu? Teoretic, opera sa (poetică și gazetărească) ar putea funcționa ca model și ca exemplu. Cine ar invoca-o drept posibil reper estetic, moral, civic, ar avea toate motivele să o facă. Practic însă, o asemenea investire e imposibilă. Eminescu ar putea fi un reper valoric pentru o societate corect structurată axiologic. Dar într-o lume a cărei scară de valori e cu josul în sus și nu sunt semne că va fi readusă în poziția normală, raportarea, fie și circumstanțială, la Eminescu pare de-a dreptul hilară. Străină oricăror condiționări estetice, ierarhia în vigoare la noi n-are cum să-l încapă pe Eminescu, decât cel mult ca o concesie făcută cutumei. Să fie o întâmplare că tocmai școala, care ar trebui să asigure fundamentele unei educații estetice, a consimțit să renunțe treptat la studiul valorilor așa-zicând clasice, în frunte cu Eminescu, în favoarea acelora încă neașezate și, deci, incapabile să garanteze o perspectivă corectă?

Nici șansele de a face din Eminescu un reper moral nu sunt mai mari într-o lume pentru care respectul principiilor etice a căzut în desuetudine. Chemat să ne călăuzească pașii în ceasul de față, el s-ar sufoca, probabil, de nesfârșita mizerie morală ce curge din noi. Cât despre spiritul civic al jurnalistu-

lui Eminescu, ce să mai vorbim? In suportabil prin luciditate și franchețe acum o sută douăzeci de ani, el ar fi măcar la fel de incomod și acum, având toate șansele să înfunde pușcări, precum atunci a înfundat ospiciul.

Eminescu rămâne visul frumos și curat al unei umanități care a uitat să mai viseze. Nu e loc pentru Eminescu printre noi. Dar poate va fi într-o bună zi, când ne vom trezi din coșmarul caragialesc ce ne devo-rează.

Maniere

PE 16 februarie, în preziua aniversării a 60 de ani, pictorul Liviu Suhar a deschis, în sălile muzeului de artă contemporană de la Palatul Culturii, o amplă expoziție retrospectivă. Cele peste o sută de lucrări strânse laolaltă punctează traiectoria unei prodigioase cariere artistice, întărindu-ne convingerea că suntem în fața unei opere de o vigoare și o rotunjime puțin obișnuite.

Liviu Suhar e personal nu doar prin unitatea stilistică a pânzelor, ci mai ales prin permanența prezență a gândului îndărătul formelor și culorilor. Pictura sa își trage consistența dintr-o reflexivitate gravă, dramatică aproape, din care pricină nu e destul să o privești, trebuind să o și înțelegi. Într-o vreme în care decorativismul amenință să devină cuvânt de ordine, Suhar are tăria de a ne face părtași la neliniștile conștiinței în preajma necunoscutului ce i se cască dinainte.

Arta este arareori rodul trecătoarelor clipe de fericire și numai atunci când fericirea își iese, cum se zice, din fire, călcând hotarele și prinzând să doară. Altminteri, ea obișnuiește să crească din suferință, este expresia sublimată a suferinței: fizice, sufletești, intelectuale. Căci gândul însuși devine, din momentul când trece de aparența realităților, întrebându-se asupra miezului lor, o inepuizabilă sursă de durere, materialul din care orice creator adevărat își durează opera. A da chip propriu îndoielilor, temerilor și spaimelor vechi de când lumea, dar atât de vii tocmai pentru că s-au dovedit insolubile, iată ceea ce constituie, după părerea noastră, marea izbândă a picturii lui Liviu Suhar.

Publicul iubitor de artă al Ia-

șilor a onorat cum se cuvine momentul aniversar, umplând până la refuz Sala Voievozilor. Mai puțin notabilitățile urbei. Nu spun, Doamne ferește, că activități mai prozaice, dar înfinit mai presante, nu le vor fi solicitat prezența, împiedicându-le să ia parte la eveniment. În fond, arta e, cum ne învață esteticienii, desfătarea ceasurilor de liniște, de care aleșii noștri, insomniaci de povara grijilor obștești, nu prea au parte. Spun numai că, oricât de numeroase și de neamânat vor fi fiind treburile ce le umplu agenda cotidiană, inclusiv în zilele de repaos, ei ar fi trebuit să facă măcar un formal act de prezență. O retrospectivă precum aceea a lui Liviu Suhar este o sărbătoare a întregii comunități, pe care notabilităților ei nu le e îngăduit să o ignore. Dacă tot nu pot (sau nu știu, sau nu au vreme, sau nu se pricepe, sau nu vor) să le netezească artiștilor existența, cel puțin să se deprindă a-i respecta.

Actorul și sălbaticii

DE CÂȚIVA ani buni, un mare actor român nu mai joacă. Nu că i-ar fi slăbit puterile ori că și-ar fi sleit zestrea de talent. Dimpotrivă, e la fel de proaspăt ca de când îl cunosc. Dar scena Naționalului din Iași, pe care și-a făcut un nume, pare să nu mai fie, în ultima vreme, destul de largă ca să-l încapă și pe el. S-a resemnat într-un fel trăgându-se în învățământ, ca să crească actori pentru mâine. Nu știu cât de mare-i va fi fiind talentul de dascăl. Se prea poate să fie și un pedagog deosebit, precum am auzit că este. Dar oricât de reală i-ar fi această vocație, ea nu poate fi mai presus de harul său de artist, unic și inconfundabil.

Un actor care nu mai joacă e doar o amintire. Și-l amintesc generațiile de spectatori trecute de maturitate, care au avut privilegiul să-l vadă, cândva, în *Jurnalul unui nebulon*, spectacolul ce a făcut epocă la Naționalul din Iași. Pentru tinerimea de azi, în schimb, el e doar un simplu nume. Absent de pe scenă, actorul de teatru nu mai există, iar evocările, oricât de calde și de expresive, n-au cum să-l învie.

Știu că Dionisie Vitcu, fiindcă despre el scriu aici, nu este un personaj confortabil. Puternica-i personalitate suportă cu greu până și măruntele "minciuni convenționale" ale vieții sociale, darmită grosolanele încălcări ale principiilor morale și artistice ce i-au fost călăuzite în viață. Dacă cineva s-a dovedit o canalie patentă, iar altcineva un ageamiu cu fumuri de expert, el nu ezită să le spună

de la obraz, și unuia, și celuilalt, ce crede despre ei, rupând relațiile indiferent de posibilele efecte neplăcute ale brutalei sincerități. Conștient de valoarea proprie, îi este peste puteri să respire același aer cu mediocritățile deghizate în repere artistice. Bunul lui simț țărănesc, de neimpăcat cu lipsa de măsură și de cuviință, îi dictează atunci să se tragă deoparte și să contemple, ușor amuzat și mult îndurerat, mascarada din jur.

Probabil că asta explică de ce, respectat de nevoie ca artist, Dionisie Vitcu nu e iubit nici de colegii de profesiune, nici de funcționarii culturali, care și-au dat mâna ca să-l lovească exact acolo unde îl doare cel mai tare. Așa se face că marele actor a ajuns să nu mai calce de atâta vreme pe scena Naționalului. Gurile rele sugerează că un dram de flexibilitate din parte-i ar fi fost suficient pentru a se evita această situație, rușinoasă pentru instituția teatrului și scandalos de nedreaptă pentru el. Căci, nu-i așa?, viața nu e altceva decât un șir de compromisuri, cu atât mai ușor de scuzat cu cât țelul în numele căruia sunt făcute mai nobile. Tot ce se poate ca firea incomodă a artistului să fi contribuit decisiv la împingerea lucrurilor într-o asemenea fundătură. Dar chiar așa fiind, tot mi-e greu să înțeleg de ce artistul e, de fiecare dată, cel care trebuie să-și calce pe inimă și să ceară, cu căciula în mână, ceea ce i se cuvine de drept, când normal ar fi fost ca ceilalți să lase de la ei și să-i iasă în întâmpinare. La urma urmelor, talentele excepționale nu apar în fiecare zi, în vreme ce funcționarii culturali — slavă Domnului! Ei ar fi trebuit, erau chiar datorii prin funcțiile în care se lăfaie, să-l recheme pe Dionisie Vitcu pe scenă și, la nevoie, să-l imploră să se întoarcă.

Ar fi nevoie de o lege care să-i pedepsească exemplar pe "culturalii" de doi bani, pricepuți să amarască viața artiștilor, împiedicându-i să-și împlinească destinul ce le-a fost hărăzit. Ar trebui instituite pedepse pentru rolurile neinterpretate, din vina lor, de un mare actor, pentru cărțile neașternute pe hârtie, tot din vina lor, de un mare scriitor, pentru simfoniile neterminate, iarăși din vina lor, de un mare compozitor. Poate că abia o astfel de lege le-ar reteza din față tușeul de a trata cultura ca pe o moșie la care au fost tocmiți vechili, descurajându-i să le tot pună bețe în roate artiștilor cu care au avut norocul să fie contemporani.

Căci artiștii sunt bun public, iar dreptul de a se bucura de lumina talentului lor este al tuturor.

Alexandru Dobrescu

România literară 21

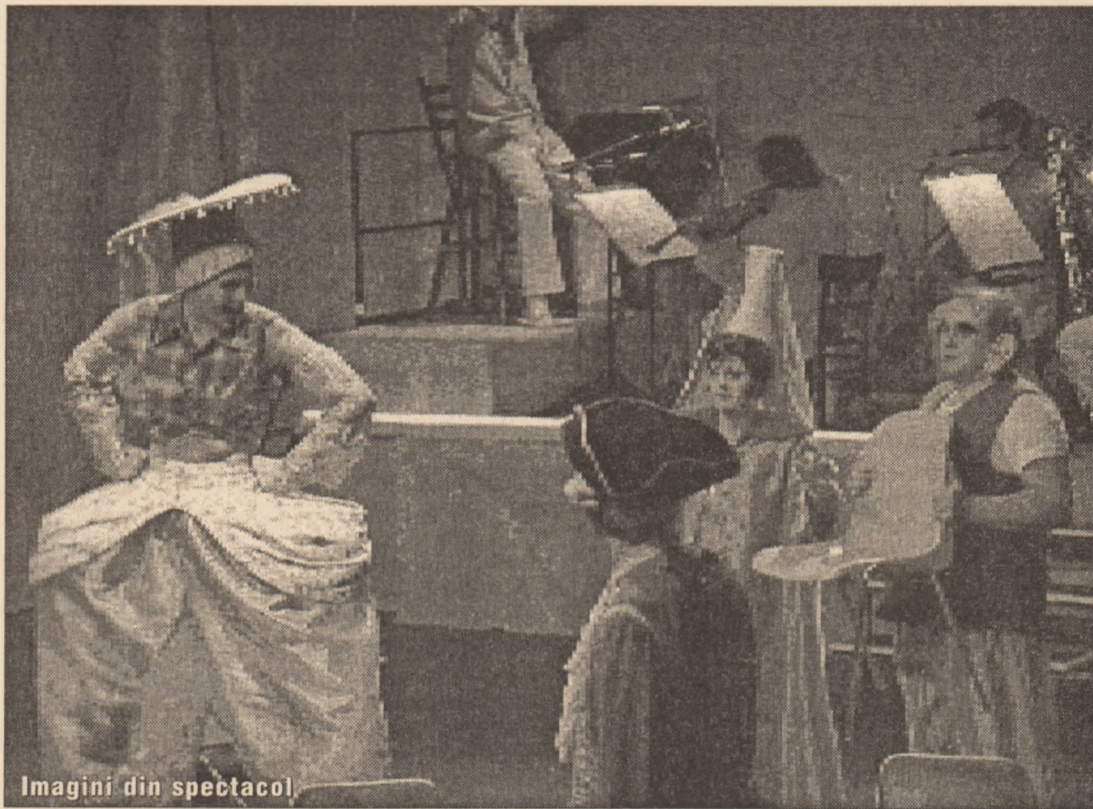

corespondență de la Berlin

MÜNCHHAUSEN în regia lui Dan Dediu la Neuköllner Oper

DAN DEDIU este în ultimul timp o prezență constantă pe scena muzicală germană, și anume una din prezențele românești poate cele mai corect recepționate. În contextul unei muzici de preferință post-seriale sau timid-postmoderne, muzica lui Dan Dediu aduce o notă proaspătă, neconvențională, o culoare mai vie, primitivă cu evident interes de diferite cercuri artistice. Nu în ultimul rând propriile sale explicații despre muzica sa, uneori șocante, dar în fond foarte serioase, bine gândite și clare, contrastează convingător cu stilul fie pedant, prețios, fie voit bizar, gratuit, obișnuite poate în mod special în Berlin.

Pe 3 noiembrie 2002 a avut loc la opera din Neukölln-Berlin prima audiție a operei sale comice "Münchhausen - Herr der Lügen" ("Münchhausen - domnul minciunilor"), o lucrare de cca. 2 ore, în două acte, pe un libret de Holger Siemann. (Regizorul a mai tăiat desigur câte ceva, în special din ultimul act, spre nemulțumirea compozitorului, care și-a văzut ratată prezentarea finalului propriu-zis într-o altă lumină, printr-o anumită „divagație tragică” a discursului...) Textul libretului este foarte liber conceput și pleacă nu de la lucrarea clasică a lui Gottfried August Bürger (1747-94) - *Die Wunderbaren Reisen des Freiherrn von Münchhausen*, 1786 - ci de la mai puțin cunoscutul text al lui Karl Leberecht Immermann (1796-1840) - *Münchhausen. Eine Geschichte in Arabesken* (1838-39). Eroul principal merită oarecare atenție. Karl Friedrich Hieronymus Freiherr von Münchhausen, numit *Lügenbaron* - „baronul minciunilor” - este un personaj real (1720-97), ofițer participant în calitate de cavalerist la campaniile militare rusești împotriva turcilor. În 1781 apar primele relații anonime ale povestirilor sale fantastice despre diferite aven-

Imagini din spectacol

turi de război sau călătorie; în 1785, respectiv 1786, scriitorii Rudolph Erich Raspe și Gottfried August Bürger publică primele cărți pe această temă, urmate de un roman în patru volume de Immermann (1838-39), mai târziu de dramele lui Herbert Eulenberg și Friedrich Lienhard, apoi de filmul *Münchhausen* sub regia lui Joseph von Baky după scenariul lui Erich Kästner (1943).

Dar poate merită să acordăm

puțină atenție și acestei ciudate tradiții, pe care Münchhausen o întrupează - așa numita *Lügendichtung* - „poezie a minciunilor”, un gen literar înrudit cu genul fantastic, născut în plin baroc. Altfel decât în povestiri, fabule sau alegorii, în *Lügendichtung* surprinde pretenția autorului - desigur ironică - asupra „adevărului celor relatate”, în ciuda evidentelor exagerări de tot felul. Se povestește mai ales la persoana I, deci se are pretenția „trăirii de către povestitor însuși” a celor relatate, adesea cu prilejul unei călătorii într-o regiune necunoscută. Uneori s-a folosit acest ton în slujba criticii sociale, ca la Swift. Personajul folcloric Till Eulenspiegel, ca și unele aspecte ale lui Rabelais, Grimmshausen, Alphonse Daudet, Paul Scheerbart nu sunt foarte departe de această lume. Acest excurs prin tradiția „liricii minciinoase” are ca scop relevarea unor semnificații mai profunde de cât s-ar părea a figurii baronului Münchhausen, un personaj deci solid ancorat în cultura germană, care compensează prin fantezia și creativitatea sa neobosită rigiditatea lumii de zi cu zi.

Libretul lui Holger Siemann

adaugă acestei lumi o notă post-modernă, în care ironia și absurdul se îmbină ingenios. Astfel, Münchhausen, urmărit de creditori, este confruntat cu „Münchhausiadele” oferite la un iarmaroc de Münchheim, un specialist în materie, el însuși concurat la rândul lui de „Münchoskopul” doamnei Kern, aparat care fabrică automat, în serie, „Münchhausiade”. După derularea unui vis - un nou nivel al fantasticului, în care apar un sultan și o dictatură în contextul căreia ministrul propagandei pretinde că el ar fi Münchhausen, iar Münchhausen însuși se salvează într-un concurs de minciuni spunând adevărul - cele trei părți convin să coopereze în cadrul unei societăți pe acțiuni sub numele „Münchhausen - Herr der Lügen”.

Comanda operei respective este urmarea câștigării de către Dan Dediu al celui de al 4-lea concurs de muzică de operă pe anul 2002 finanțat de GASAG (Berliner Gaswerk Aktiengesellschaft). Ceilalți premianți sunt Maxim Selujanov, originar din Moscova (premiul doi) și Uri Rom, originar din Tel-Aviv (premiul trei). Prin premiul pentru operă dorește să se recompen-

seze în mod special „creativitatea individuală, eliberată de legile meșteșugărești” (citat din cuvântul introductiv al reprezentatului GASAG). Realizarea spectacolului se datorează cooperării mai multor instituții, între care *Berliner Senatsverwaltung für Wissenschaft, Forschung und Kultur*, *Sender Freies Berlin*, *Zuger Kulturstiftung Landis & Gyr-Elveția*. Audiția a avut loc sub înaltul patronaj al ambasadorului României la Berlin, domnul Adrian Vierița, al cărui cuvânt deschide și programul de sală. Reținem una din ideile D-sale: „opera comică este aproape o provocare într-o perioadă în care comicul este ca și înlocuit de grotesc și parodie, iar opera de către cabaret sau musical...”

Neuköllner Oper (Opera din Neukölln, un cartier relativ periferic din Berlin) este situată, ca și Ballhaus, Berliner Kabarettanstalt și alte centre culturale, după o tradiție berlineză, într-o clădire obișnuită, destul de degradată, aflată destul de la periferie, într-un context de locuințe, magazine sau centre comerciale banale etc. - ceea ce este de asemenea destul de obișnuit, mai ales în Kreuzberg. Neukölln constituie, împreună cu Kreuzberg, o regiune berlineză aparte, cât un oraș de sine stătător, dens populat, renumit pentru rata înaltă a străinilor, amestecul de neimaginat al magazinelor de tot felul, rata la fel de înaltă a manifestărilor culturale netraditionale, ca și pentru regulatele scandaluri legate de unele date festive, scandaluri care degenează rapid în conflicte acute cu poliția. Dacă nu ar exista câteva afișe, nimeni nu ar putea bănuși că într-o asemenea clădire există o casă de operă.

DAR acest ambient nu joacă mai departe nici un rol negativ. În asemenea contexte se cântă mai ales muzică foarte serioasă, în special de avangardă, de către interpreți profesioniști de mare clasă (soliștii operei: Michael Hoffmann, Michael Bielefeldt, Johanna Krumin, Regine Gebhardt, Frank Bauszus), și se cântă la un nivel artistic de invidiat chiar și în centrul Berlinului. În acest caz, conducerea muzicală aparținut lui Hans-Peter Kirchberg, regia lui Boris von Poser, scenografia lui Marion Hauer, costumele lui Merle Hensel. „Caracterul berlinez” (și nu numai) își pune amprenta pe fiecare moment al realizării. Decorul reprezintă - într-o sală drapată mai ales în plastic roz-bombon (sau poate portocaliu?) - un portret uriaș al lui Marilyn Monroe, zâmbind fermecător, cu gura deschisă, marcată de becuri colorate... În rest, sunt pe scenă mai ales obiecte obișnuite, de ex. podiumuri, scaune. „Personajul chel” este un *topos* al sce-

nei teatrale germane contemporane. Astfel este desigur și baronul Münchhausen - chiar Siegfried apare fără tradiționalele plete blonde într-o montare a Nibelungilor din toamna anului 2002 în piața domului din Worms, alături de soli pe bicicletă sau un Gunther convins pacifist. Este peste tot multă ironie, cinism, dorință de a șoca cu orice preț. Orchestra - formată din șase soliști: flaut, clarinet și saxofon tenor, corn, vioară, cello, pian - se află pe scenă, în profil. Regia - urmând și ideea textului - nu se preocupă în mod exagerat de ceea ce s-ar putea numi o logică, oricare ar fi ea, ci de efecte în sine, și acestea sunt într-adevăr bine găsite, atractive, constituie un limbaj în sine. Tradiții deja mai vechi în stil pop se îmbină cu relicve caricaturale ale teatrului expresionist, cu împrumuturi din teatrul de cabaret, varieteu, emisiuni TV comice, reclame, teatru în teatru, elemente de psihanaliză, grotesc...

Sarcina lui Dediu nu a fost deloc ușoară. Compozitorul enunță ca marcă a demersului său ideea biologului și cercetătorului american Stephen Jay Gould: „S-ar putea să nu mai existe nimic nou sub soare, dar permutarea vechiului în contextul unor sisteme mai complexe poate provoca minuni”, și îl citează apoi pe Derrida „S'il y a du style, il doit y en avoir plus d'un”, ceea ce ar părea să explice suficient concepția sa estetică. Chiar dacă aceste enunțuri rămân în sine discutabile, nu s-ar putea imagina un punct de plecare mai bun pentru tema Münchhausen. Dediu vorbește de asemeni despre „parastilistică”, despre o „polifonie a formei”, despre o „formă holografică” sau „fractal-rondo” (o formă în care principiul rondo-ului se aplică, începând de la întreaga piesă și terminând cu cea mai mică unitate), despre „un concept armonic în care ar fuziona componente tonale, modale, dodecafonice și spectrale”. *Humoreske, Passacaglia, Chaconne, Cake-Walk, Ragtime, Cabaletta, Pas-de-deux, Peşrev, Gigue* și multe altele reprezintă „numere” ale opere. Multe din principiile enunțate de compozitor ca specifice acestei opere ar putea fi considerate specifice întregii

sale creații. În contextul declarațiilor sale trece aproape neobservată o mică remarcă: „Cum se poate asigura ca diversitatea materialului să fie totuși unitar percepută?”, remarcă ce clarifică totuși decisiv poziția sa, dacă ar mai fi fost nevoie de o clarificare teoretică după audiția muzicală, și anume: Dan Dediu este un compozitor „moderat post-modern” - sau, dacă este, accentul cade la el altundeva, poate pe eliberarea de orice apartenență definitivă fixată, dar în orice caz nu pe dizolvarea formei. El nu dorește să anuleze unitatea operei de artă, ci să o potențeze „altfel”, mai complex, mai subtil. Departate de a fi deci o critică, acest comentariu relevă poziția sa cu totul particulară în contextul post-modern. A devenit atât de ușor în ultimul timp a dezmembra, de exemplu prin colaje, unitatea unei opere de artă, încât nu poate fi considerat decât ca semn al unei personalități mature faptul că un compozitor se situează *undeva sub această limită*, acolo unde „diversitatea stilistică” poate fi încă percepută sub semnul unei anumite unități - altfel „diversitatea” s-ar anula pe sine însăși. Un mic paradox deci: „multiplicitatea stilistică” într-o lucrare se constituie într-un nou „stil”; aceasta este și opera subiectivă a percepției, care contribuie la această iluzie (după cum la fel de bine poate descoperi o relativă diversitate în cel mai

monoton context). Mai presus de orice, meritul lui Dediu este însă acela a fi luat în serios oferta neobișnuit de pestriță a libertului, de a nu se fi lăsat condus către o soluție facilă. Muzica sa este bogată, diversă, recurge rareori la citate străine (și în acest caz le integrează), curgerea formei și culorile ansamblului sunt foarte eficiente dozate - există suficientă densitate ca și suficientă liniște, spațiu, există de asemeni momente pregnante, care rămân în memoria publicului (cum ar fi lungul solo al clavecinului de la începutul actului II), o cantitate enormă de idei de tot felul. Este muzica unui compozitor de mare talent și ținută profesională, care *găsește o soluție înalt-culturală pentru cea mai vulgară idee sub-culturală*, și o găsește cu atâta dibăcie, *în cadrul granițelor muzicii și nu prin artificii exterioare*, încât toți sunt fermecați, chiar cei care au venit să vadă un spectacol facil.

MERITUL său este astfel dublu: pe de o parte, oferă publicului berlinez ceea ce acesta își dorește mai mult - comic, absurd, picant, ritm pur, un noian de imagini permanente vii, captivante; pe de altă parte, nu face nici o concesie de la arta sa, care rămâne permanent „serioasă”, opera unui compozitor de ținută, stăpân pe meseria sa și pe talentul său. În general, această primă audiție reprezintă o coincidență fericită, ideală, între cerere și ofertă, ceea ce a și condus la un succes real, de excepție, manifestat prin aplauze prelungite ale unui public entuziasmat, aplauze intensificate perceptibil la apariția pe scenă a compozitorului, alături de ceilalți protagoniști ai spectacolului. Dacă este vorba de un succes al muzicii românești în Germania, îmi sunt cunoscute puține cazuri în care acesta să fi fost mai evident, deplin.

Corneliu-Dan Georgescu

Perspectivile unui festival

CONFERINȚA de presă de lansare a Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu”, ediția a XVI-a, a prezentat un stadiu de pregătire mult mai avansat decât eram obișnuiți din alți ani. Programul, aproape în întregime definitivat, concentrează în câteva zile (12-24 septembrie 2003, cu 8 zile mai puțin decât în trecut) și separat de Concurs (7-14 septembrie) o multitudine de manifestări. Printre oaspeți se numără ansambluri de prestigiu (11 simfonice, 5 camerale) ca London Symphon Wierfer Symphoniker, Filarmonicile din Praga, Helsinki, Dresda, Santa Cecilia din Roma, Kremerata Musica, Soliștii din Moscova conduse de dirijori importanți, asemeni lui Zubin Mehta, Colin Davis, Vladimir Fedoseev, Riccardo Chailly etc. Soliști de renume (Ivo Pogorelich, Vengerov, Sara Chang, Gidon Kremer etc.) vor apărea în recitaluri sau pe podiumul simfonic și dintre ei atrage atenția prezența, pentru prima oară în țară după ani de strălucită carieră internațională, a sopranei Leontina Văduva. Bineînțeles și cei mai valoroși artiști ai noștri nu vor lipsi de pe afișe.

Un moment de mare interes va fi desigur noua montare a „Oedip”-ului enescian în viziunea regizorului Petrika Ionesco, venit anume de la Paris, și a dirijorului Horia Andreescu; rămâne doar ca și distribuția să răs-

pundă exigențelor vocale și dramatice ale acestei partituri intense. Și manifestările paralele care s-au bucurat de un succes deosebit în edițiile trecute - seria, acum „Beethoven by midnight”, concertele din piața Festivalului, expoziții, reuniuni etc. - vor continua. Va avea loc un simpozion internațional organizat de Uniunea Compozitorilor dedicat operei enesciene și raporturilor ei cu epoca.

Ideile noi nu lipsesc: s-a introdus un ciclu de concerte „Muzica românească a secolului XX” și un ciclu de recitaluri de lieduri pe versuri de poeți români - astfel creația originală își cucerește locul cuvenit.

Se naște pe răstimpul unei săptămâni Orchestra Festivalului sau „Filarmonica de ieri și de azi”, care va reuni, în concertul de închidere sub bagheta lui Cristian Mandeal, orchestra Filarmonicii noastre și foștii artiști care astăzi activează în străinătate.

Unul dintre punctele în suferință în edițiile anterioare - promovarea Festivalului pe circuitele internaționale - va fi se pare rezolvat prin publicitatea pe canalele media internaționale (televiziune Euronews, Mezzo) corespondențe în publicațiile specializate de mare circulație etc.

Dintre cifrele vehiculate, este de reținut faptul că prețul biletelor rămâne același ca în 2001, cu reduceri pentru anumite categorii.

Elena Zottoviceanu

POLIROM

NOUTĂȚI
martie 2003

Peter Sloterdijk
Critica rațiunii cinice
(vol. II)

Iris Murdoch
Marea, marea

Henry James
Daisy Miller

György Konrád
Călătoria

În pregătire:

Walter Kolacz
Mihail Bulgakov

Mituri și realități în Europa de Est
Inimă de ciine

Reduceri de 30%

Pentru oferta săptămânii în site-ul www.polirom.ro Agenda

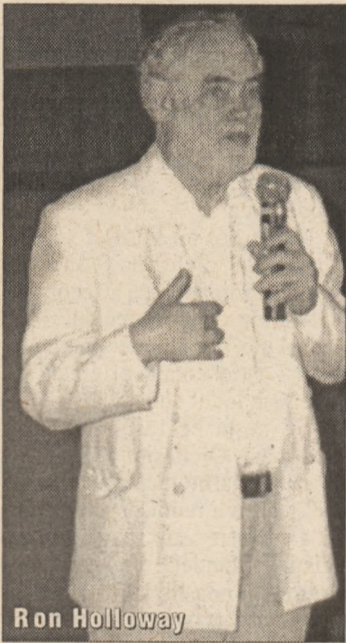
Comenzi la CP 266, 6600. Iași, Tel. & Fax: (0232)214100; (0232)214111; (0232)217440
București, Bd. I. C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978, Timișoara, Tel.: 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

Interviu cu Ron Holloway

„Cuvintele înseamnă foarte, foarte puțin...”

Ron Holloway

CRITIC de film de notorietate, Ron Holloway este cofondator al Centrului de Studii de Film din Chicago și al Cinematecii din Cleveland. Stabilizat în urmă cu 30 de ani la Berlin, devine correspondent la *Variety*, *Hollywood Reporter* și *Moving Pictures International*. Colaborează de asemenea cu *Financial Times*, *Herald Tribune*, *Manchester Guardian* și cu alte periodice, germane, suedeze și canadiene. Scrie șase cărți de istorie și de critică de film și întemeiază revista *KINO German Film and International Reports*, împreună cu soția sa, actrița Dorothea Moritz. În aceeași echipă realizează patru documentare – dintre care unul despre Serghei Paradjanov. Jurizează la numeroase festivaluri. În anul 2000 i se acordă Medalia de Aur a Festivalului de la Cannes.

L-am întâlnit la TIFF, festivalul de film de la Cluj, din juriul căruia a făcut parte. După proiecția filmului *Prea mic pentru un război atât de mare* de Radu Gabrea, a avut amabilitatea de a-mi acorda următorul interviu.

- Cărui motiv se datorează interesul dvs. atât de constant pentru cinematografia est-europeană?

- Dacă privești un film francez, constăți că se vorbește și se raționalizează prea mult. Desigur, pot înțelege acest gen de cinema, dar eu am mers totodată la o universitate germană, deci germana e cea de-a doua limbă a mea. Înțeleg filmul german datorită revoluției aduse de noul cinema german. Îi cunosc pe realizatorii acestei orientări, pentru că am trăit în mijlocul lor. Iar mulți dintre ei mi-au mărturisit că au fost influențați de regizorii cehi. Le place foarte mult noul cinema ceh, noul val. Și mai știu că mulți regizori au o foarte mare admirație pentru realizatori ca Tarkovski, care sunt extrem de importanți pentru ei.

În cinematograful estic, regizorii pot folosi metafore, simboluri, un limbaj poetic... Ceea ce e diferit de tot ceea ce poți afla în filmele franțuzești sau americane. Trebuie să ai așadar o anumită privire și să-ți antrenezi sensibilitatea pentru a înțelege sufletul estic.

Cred de fapt că filmele estice sunt mai spirituale. Iar asta îmi place foarte mult. Ai văzut, de pildă, în acest film al lui Gabrea, secvența procesiunii de la biserică. Iar în *Andrei Rubliov* are loc o crucificare, într-o ciudată tradiție folclorică. E un foarte frumos omagiu adus sufletului unui popor.

- Este deci filmul est-european, cel puțin în anumite privințe, mai subtil decât cel occidental?

- Da, pentru că trebuie să fie. Regizorul din Est face un film pe baza scenariului și a cuvintelor – și un altul din imagini. Trebuie să citești printre rânduri. Există regizori care sunt maeștri în așa ceva. În al doilea rând, aveți atâtea mari nume, precum – îmi vine în minte acum – cehul Svankmajer... Și regizori de animație geniali... Operatori foarte buni... Să nu uităm și faptul că guvernele estice au investit foarte mulți bani în școlile de film.

În America, prin contrast, nu

au existat școli de film. Filmului american i-a luat foarte mult timp ca să părăsească studiourile hollywoodiene. Și atunci ei privesc cu atenție filmele studenților care vin din toate aceste țări est-europene. Or, aceste filme au fost chiar foarte bune în anii '60 și '70.

Apoi, în Est unele filme sunt încă realizate în alb/negru. În America, acest lucru este astăzi de neconceput. Este foarte greu acolo să te mai întorci la epoca filmului alb/negru.

În fine, astăzi nu se mai fac filme pe 35 mm. Există acum super 16, videocamere, există, mai nou, filmarea digitală. Iar toate acestea fac mai ușoară realizarea unui film, dar, pe de altă parte, nu mai există umbre. Acele frumoase *shadows*...

- Care aduc mai multă poezie...

- Da, sunt mult mai poetice. Chiar și în America, filmul *noir*, apărut în anii '40 și '50, după terminarea războiului, era un film cu umbre. Dar astăzi ele au dispărut. Nu mai putem face astfel de filme în America. Și mi se pare că și unele dintre țările est-europene au pierdut foarte mult datorită schimbărilor de după '89. Câștigând, pe de altă parte, o audiență tânără.

- Știi că ai absolvit facultatea de filosofie. E un avantaj pentru un critic de film?

- Dacă vrei să știi cu adevărat despre ce este vorba într-un film, trebuie să citești foarte mult, să ai o perspectivă asupra istoriei, eticii... Nu ajunge să știi totul despre partea tehnică, sau despre producție, așa cum se întâmplă astăzi în cele mai multe cazuri. Trebuie să studiezi, de pildă, filosofie medievală. În ceea ce mă privește, sunt fascinat de mistică Evului Mediu. Și dacă merg oriunde, ca de pildă în Cluj, mă simt ca acasă, pentru că, privind în jurul meu, văd, de exemplu, o catedrală...

Oamenii se miră că mă pot simți acasă fără să înțeleg limba... Dar limba e numai o parte a vieții, iar cu cei mai mulți oameni poți comunica fără a avea toate cuvintele necesare... Și uneori ești foarte uimit să constăți că un film precum *Prea mic pentru un război atât de mare*

aproape că nu are subtitrare. Privești mai mult la ceea ce apare pe ecran, iar cuvintele înseamnă foarte, foarte puțin. Singurele cuvinte apar atunci când acel bărbat întreabă unde sunt barăcile. Și i se răspunde: "Te duc eu acolo". Iar primele 30 de minute trec fără un dialog real; un soldat dă niște comenzi, dar poți să vezi și fără asta ce face soldatul. În fapt, filmul se povestește prin imagini.

Îmi amintesc când am mers prima dată la Cinemateca Franceză. În acea vreme, francezii erau încă foarte săraci. Cineva s-a urcat pe scenă și ne-a spus: avem un pachet nou de filme japoneze. Ozu și alții. Filme minunate. Dar nu fuseseră subtitrate. Existau doar niște file, pe care era scrisă povestea fiecăruia. Și asta era tot.

- Ca un fel de libret...

- Da. Cred că dacă înveți cum să privești ceea ce se întâmplă pe ecran și cum se mișcă imaginile din cameră și felul în care joacă actorii, poți înțelege cel puțin jumătate dintr-un film. Iată de ce trebuie să citești multă filosofie, istorie... Filosofia, de pildă, e foarte potrivită pentru a

înțelege filmele. La 14 ani învățam în școală limba greacă și latina. Am citit astfel multă tragedie greacă. Ceea ce m-a adus către teatru. Și m-am familiarizat apoi și cu operele lui Shakespeare.

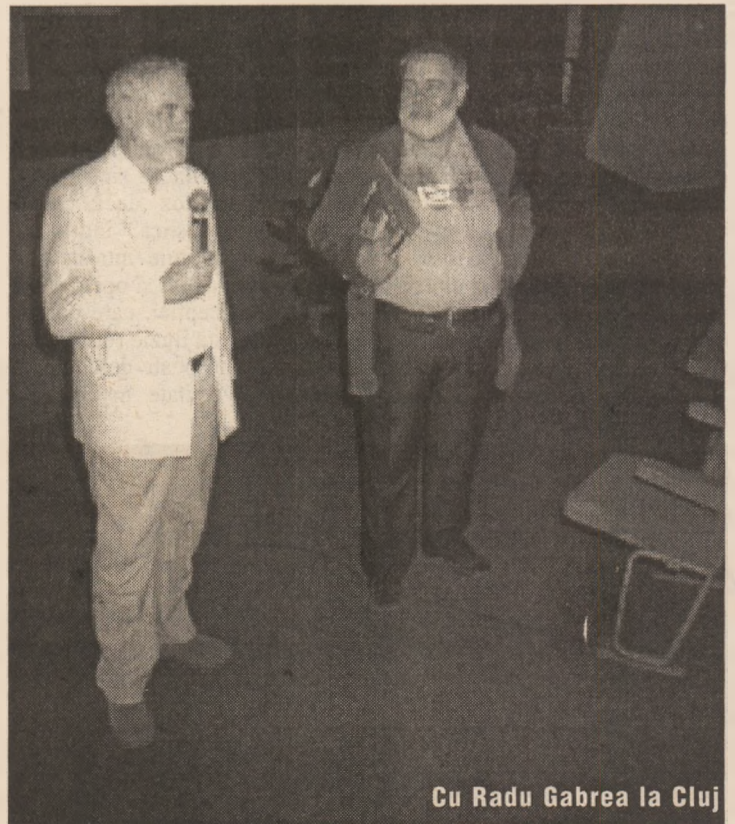
Când am ajuns în București serile trecute, organizatorii festivalului m-au întrebat ce vreau să fac. Mi s-a propus să mergem la un restaurant... Dar eu văzusem deja că la teatrul din apropiere se joacă o piesă de Cehov. Bine, mi-au spus ei, dar ai nevoie de un translator, așa că vom merge cu tine. Nu, nu, le-am răspuns, traducătorul ar strica totul. Și apoi, eu cunosc piesa. Credeți-mă pe cuvânt.

- Aveți vreo preferință printre regizorii sau filmele românești?

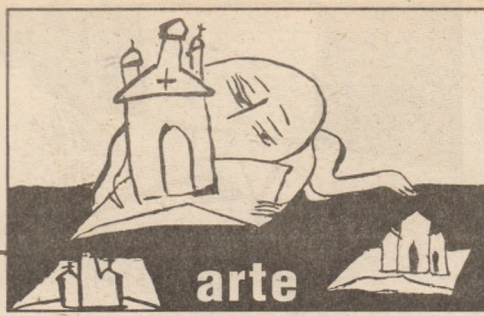
- Da. Mă gândesc la Pintilie. Mai cunosc filmele lui Ciulei, Dan Pița, Mircea Daneliuc... Și *Trenul vieții*, de Mihăileanu, e un film foarte interesant, dar e în limba franceză. E turnat aici, dar e mai mult un film francezesc, căci actorii vorbesc franțuzește. Mi-a plăcut apoi foarte mult filmul *Occident* al lui Cristian Mungiu. E foarte inteligent construit. Povestea începe într-o direcție, apoi reîncepe într-alta cu un personaj diferit, și, încet, încet, se întâlnesc toate personajele și ai întreg tabloul. Există și foarte mult umor în film... Ar fi putut fi chiar mai amuzant, cred eu – dar, oricum, e foarte bine făcut.

Singura mea grijă este că ați putea imita filmele americane, ceea ce nu ar fi o idee prea bună.

Interviu și prezentare de Dorin-Liviu Bîțfoi

Cu Radu Gabrea la Cluj

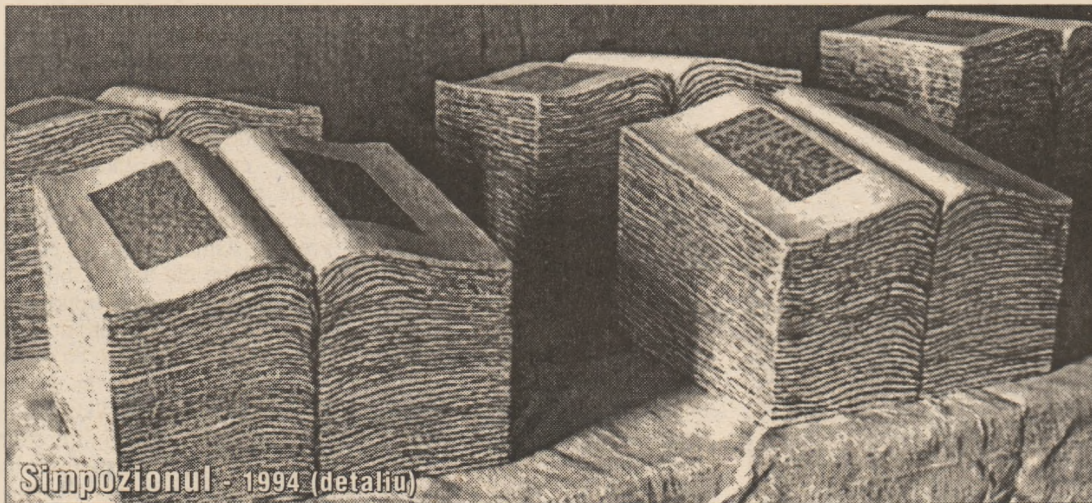
arte

cronica plastică

de Pavel Șușară

Imposibila posteritate a lui Ion Bitzan

Simpozionul - 1994 (detaliu)

SOTII Teodora și Ion Stendl au deschis recent, la Galeria Apollo, o expoziție ieșită din comun prin densitatea de forme, prin complexitatea și prin bogăția ei tactilă. Născută la intersecția inginarului, alimentat din surse culturale, cu spiritul ludic și cu performanțele manualității, această expoziție, asupra căreia voi reveni mai pe larg cu un alt prilej, mi l-a readus în memorie pe Ion Bitzan. Nu are rost să explic mecanismul acestei asocieri, pentru că nu afinitățile unor demersuri artistice mă interesează acum, dar faptul că Ion Bitzan mi-a venit în minte nu este chiar întâmplător. Acum, la câțiva ani de la dispariția sa în plină disponibilitate fizică și putere a imaginației, perioada în care el a fost cu totul absent din spațiul nostru public, numele artistului a început să circule tot mai des, însă nu în sălile de expoziții, ci pe piața de artă. De o bună bucată de vreme, pe la casele de licitație apar tot mai des lucrări semnate de Bitzan, ceea ce este perfect legitim pentru un creator de o asemenea forță, dar prețurile la care aceste obiecte au fost puse în circulație sînt absolut ridicole, fapt care nu mai are nici un fel de legitimitate, însă care poate avea o explicație: nu se mai știe cine este Ion Bitzan sau, și mai grav, în mod intenționat se încearcă transmiterea unui semnal distorsionat către piață și către consumatorul de artă. Rememorăm succint, pentru cei care au probleme cu ținerrea de minte, câteva dintre caracteristicile de bază ale artei lui Ion Bitzan.

Între spațiu și timp

DELIBERAT sau numai instinctiv, prin marile sale reverii pe marginea obiectualității, Ion Bitzan a reus în discuție dimensiunea temporală a operei de artă, receptată multă vreme exclusiv din perspectivă spațială. Însă nu prin narație exterioară, prin succesiunea episoadelor ori prin spectacole în mișcare i-a fost recuperată acesteia temporalitatea, ci prin convocarea la o nouă viață a unor forme în care timpul s-a așezat, vizual și tactil, ca un element definitoriu. Cartea veche, obiectul în nenumăratele sale ipostaze - de la cel irelevant și derizoriu pînă la acela înobilat prin raritate ori prin patina vremii -, forma comună și alcătuirea bizară, produsul tehnic și instrumentul științific și-au găsit în universul artistului un regim existențial comun și o putere de exprimare asemănătoare. Prin identificare și, mai apoi, prin selecție și prin comentariu. Bitzan le-a reinvestit cu o viață nouă și

cu un destin exemplar. El a reușit definitiv și, aparent, fără efort, să abolească funcțiile și să anuleze circumstanțele pentru a recupera simbul de eternitate amorf în culcușul efemer al aparențelor. Sub privirea sa iscoditoare și contemplativă, în primă instanță neutră și glacială, banalitatea s-a ridicat pînă la vibrația lirică, anodina a căpătăt măreție și indiferența un tragism inexprimabil. Însă dincolo de prospecțiunile temporale și de permanenta codificare culturală, artistul a fost în permanență un voluptuos al materiei. De la instrumentele și de la tehnicile consacrate ale pictorului și ale graficianului, de la marile scenografii la focalizările microscopice, de la hîrtia obosită la metalele grele, de la transparența emulsiilor la bitumul nocturn, el a experimentat totul cu același rafinament și cu o egală feroare. Asemenea lui Borges, de care este atât de apropiat prin dinamica mentală și prin abilitatea tehnică, Bitzan a creat un vast labirint în care viața și codurile culturale se întrepătrund pînă la a sugera o realitate unică și indestructibilă. În acest nou univers, în același timp rațional și impregnat de senzualitate, artistul și-a găsit nu numai un teritoriu optim de manifestare, ci și spațiul său de securitate, orizontul sub umbrela căruia nu este loc pentru degradare și entropie. Disociind semnul de sensul său convențional, obiectul de funcție și forma de conținutul ei previzibil, el a reconstruit totul într-un regim unitar, ireductibil și fără convulsii. Infinitatea de cărți s-a revărsat în Cartea atotcuprinzătoare,

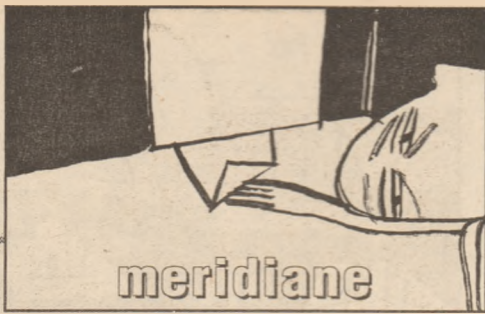
universul domestic s-a comprimat într-o Cutie, după cum viața însăși s-a restrîns în ordinea severă a unui Insectar. Ceea ce la prima vedere ar părea o simplă reducere la mormîntul gol, la imaginea pietistă a cenotafului este, în esență, o încrîcnată și neobosită căutare a Edenului. A spațiului absolut în care forma este conținutul însuși, în care corporalitatea încetează a mai fi derizorie și în care segregările diurne devin inoperante.

Creație și mimesis

MAI IMPORTANTE decît lucrările înseși, în general știute bine și prețuite în consecință, sînt mecanismele și resorturile adînci ale fascinației pe care arta și personalitatea lui Bitzan o exercită asupra conștiinței publice și asupra privitorului, în particular. În pofida faptului că artistul și-a delimitat foarte net universul și și-a restrîns reveriile la câteva categorii de obiecte-reper, senzația de bogăție, de materie inepuizabilă și de acțiune formativă infinită se impune, dincolo de interesele imediate și chiar de nivelul de instrucție, tuturor categoriilor de spectatori. Pentru că Bitzan, spre deosebire de majoritatea confrăților săi, contrar aparenței de noutate radicală, oferă privitorului, cu o savantă intuiție psihologică, exact ceea ce acesta, la un prim nivel, poate accepta fără protest și poate înțelege fără efort. El își amăgește interlocutorul că arta este tocmai ceea ce acesta bănuia de mult, adică o copie limpede a realității, un act mimetic desăvîrșit, o dublare a

naturii printr-o imagine de o fidelitate care, la un moment dat, poate genera confuzii. Tocmai acest mecanism al *imitației* și această consecință ultimă care este *confuzia* sînt, la urma urmelor, factorii psihologici pe care se construiește arta lui Bitzan. Însă artistul deplasează net zonele de interes și perturbă cu desăvîrșire toate reperatele. El separă natura neutră, anonimă și indiferentă în sine, care secole de-a rîndul a fost sursă directă pentru contemplația și pentru acțiunea artistică, de formele artificiale, de produsele culturii și ale civilizației. Și în loc ca actul mimetic, după cum ar fi fost de așteptat, să se exercite în relație cu natura, cu lumea așa zis obiectivă, el se manifestă exclusiv, profund și iremediabil față de formele constituite ale culturii. Din act de fidelitate, de supunere și de celebrare, *imitația* devine un gest de sfidare, de reconsiderare și de posesiune. Dacă *mimesisul* clasic adăuga naturii un sens și instaura o anumită ordine, *mimesisul* lui Bitzan perturbă pînă la anihilare modelul, îl golește de toate sensurile originare și îl resemantizează într-un alt sistem de codificații. Fila de manuscris, pagina de incunabul, insectarul, laboratorul alchimic sau al omului de știință pozitivist, inventarul de buduar și tot ceea ce este universul artificial oferă în ansamblu și în amănunt se preschimbă, printr-o halucinantă construcție mimetică, în opusul desăvîrșit al originalelor: în iluzie pură, în gratuitate absolută, în joc dramatic cu absurdul și cu fatalitatea. Confuzia inițială, oscilațiile percepției și continua glisare între

obiectul real și ficțiunea imaginii, sprijinite și întreținute de artist printr-o manualitate și printr-o capacitate de adaptare la spiritul formei și la somațiile materiei cu totul ieșite din comun, se transformă, finalmente, în ambiguitate trăire estetică și în vibrație metafizică adîncă. Fără să fi fost un om cultivat în accepțiunea academică a cuvîntului, adică fără o cultură narativă solidă și sistematizată, dar cu o profundă cultură vizuală și cu un instinct infailibil al livrescului, Bitzan a intuit că una dintre cele mai eficiente modalități de a provoca interogații filosofice și vibrații estetice este brusca ontologică, dizlocarea obiectului din funcția, din natura și chiar din existența sa. Operînd exclusiv cu semne și cu structuri preexistente, deja sistematizate în arhiva noastră mentală și semnificate în orizontul cunoașterii, artistul explorează, în principal, patru căi de acreditare a formei și tot atîtea strategii de manipulare a privitorului; prima cale este aceea a *imitației directe* (cazul paginii scrise, al cărții, al bibliotecii, al insectarului etc.) prin care imaginea devine autonomă față de obiectul inițial, a cărui esență este acum uzurpată. Cea de-a doua cale ar putea fi numită a *imitației analogice* și ea presupune invocarea unei realități prin substituții sprijinite pe analogii formale: un dovlecel uscat, de pildă, se substituie drugului de salam într-o compoziție care comentează ironic imaginea vitrinei de magazin alimentar. Cele de-a treia și a patra cale este aceea a *construcției metonimice* și ea se referă, în special, la instalațiile complexe de genul *CÎNTĂRII CÎNTĂRIILOR* în care epica și personajele unei narații preexistente sînt introduse metonimic prin repere plastice minimale însă perfect definitorii pentru întregul acțiunii: de pildă pantofii barbatului și ai femeii, ca substitut al personajului. Și, în sfîrșit, cea de-a patra cale este aceea a *construcției în sine*, indiferentă față de modele și irepetabilă ca structură. Aceste construcții, fără a se raporta la realități deja cunoscute, sugerează plauzibil universuri condensate, stochează și aglutinează obiecte, forme, substanțe, densități și tonuri diferite fără o altă justificare decît aceea a unei conviețuirii legitime sau aleatorii. În aceste cutii, valize, dulapuri și în tot felul de alte recipiente, mai mult sau mai puțin identificabile, se adună toată tandrețea, ironia, patetismul, bogăția și disperarea mocnită a unei conștiințe neobosite și profunde. Neobosite prin puterea de a lupta cu neantul și profunde prin inocență, prin bucurie și prin împăcare subînțeleasă cu ideea zădărnice. ■

Maurice Nadeau în serviciul literaturii

Fotografii de Ioana Pârvulescu

IN MOMENTUL în care apărea la București, (sub titlul *Să fie binecuvântați*, în traducerea Ioanei Pârvulescu, tipărită de Editura EST, 2002), cartea de memorii a lui Maurice Nadeau, *Grâces leur soient rendues*, imprimată de Editura Albin Michel, Paris 1990, se publica, la aceeași casă pariziană, un nou masiv volum al cunoscutului critic literar și editor, intitulat pur și simplu *Serviteur!* Adică, mai pe românește, un fel de "Sluga dumitale!" slujbaş aflat mereu la dispoziția cuiva, dar neexcluzând nici un pigment ironic ce lasă un mic spațiu de joc presupusului orgoliu al "servitorului". Un fragment de dialog cu autorul, datând din octombrie 2000 și preluat acum "în chip de postfață", lămurește acest apelativ mai curând în sensul modestiei și al supunerii față de stăpânii care sunt scriitorul și cărțile lui, căci, la întrebarea dacă se recunoaște ca istoric al literaturii din secolul XX, se răspunde așa: "nu m-am considerat niciodată un istoric. Sunt un jurnalist, jurnalist literar, critic care s-a interesat de anumiți autori, anumite mișcări, și care a simțit nevoia să scrie despre ele". Până și despre o lucrare devenită de referință, cum este *Istoria suprealismului*, pu-

blicată în 1945, crede că este mai degrabă o "cronică", iar celelalte cunoscute sinteze, *Romanul francez de după război* (1953) nu-i recunoaște, de asemenea, calitatea de "istoric": "Este vorba despre articolele mele din ziarul *Combat*, dintre 1945 și 1951 (...). Se întâmplă că acestea constituie o panoramă a romanului din Franța din perioada imediat următoare războiului"...

Iată, așadar, că statutul de cronicar literar nu i se pare deloc rușinos unuia dintre "servitorii" lui cei mai atașați – spre deosebire de meleagurile noastre literare, unde o asemenea meserie, larg practică totuși, e privită destul de des cu o reticență ce-i drept provocată de slabul apetit pentru sinteze ample și solide, atât de necesare unei corecte evaluări a "stării de lucruri" din lumea cărților, mai ales atunci când ea nu e tocmai bine și temeinic așezată. Modestia lui Maurice Nadeau atrage însă indirect atenția asupra faptului că zisa "cronică" pretinde, ca să poată rezista în timp, luciditate a spiritului critic îndelung exersat, gust, siguranță a judecății de valoare, discernământ al selecției titlurilor luate în seamă, evitându-se pierderea de vreme cu lectura și eventuala desființare a unor texte insignifiante, de dragul spectacolului polemic –

cum, iarăși, nu se prea întâmplă la noi, unde, dacă întâmpini cu un anumit calm și o anumită seninătate scrisul în dimensiunile pe care i le crezi valabile, ești repede taxat ca lipsit de vlagă, de culoare, monoton și neatractiv...

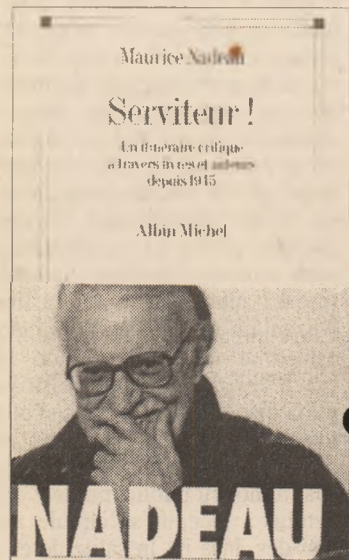
În orice caz, acest "itinerariu critic printre cărți și autori din 1945 încoace" – cum se subintitulează culegerea imprimată la Albin Michel – probează tocmai o atare încredere în valoare; iar dacă "cronicarul" nu-și ascunde respingerile (spusese limpede, încă în "memorii", că nu a scris și nu va scrie despre scriitori altminteri importanți precum Mauriac sau Montherlant), opțiunile sale apar, pe suprafețele frecventate, într-un totul justificate, iar timpul – se vede acum – le atestă valabilitatea. În rândurile finale din cartea din 1990 autorul își asumase, cu simplitatea pe care i-o regăsim astăzi, condiția de "jurnalist", "muncitor" dintre cei mai harnici, scriind la mai multe ziare paralel, fiind, în epoca imediat postbelică, poate criticul cel mai atent la actualitatea literară, dacă nu – zice el – și cel mai citit. Ascultat, recunoaște însă că a fost, – referințele la opiniile și judecățile sale de valoare sunt numeroase –, și aceasta îi rămâne cea mai mare satisfacție, dincolo de amărăciunea de a fi citit, în jurnalul lui Paul Léautaud, că un confrate l-ar fi calificat drept "mediocru, plat, fără stil".

Dacă în memoriile din *Să fie binecuvântați*, evocarea numeroaselor figuri de scriitori pe care i-a cunoscut era situată sub semnul admirației și al iubirii (e unul dintre motivele pentru care recomand instructiva lectură a versiunii lor românești) – și mai ales al acelei recunoștințe datorate unor oameni cu care, comunicând profund, au ajuns să facă parte organică din viața sa – itinerariul reconstituit acum nu e mai puțin animat de o similară grațitudine. Căci recunoștința e, în fond, și recunoaștere de sine, în propriile opțiuni, în evenimentele sufletești și intelectuale generate de sutele de lecturi edificatoare prin care se cristalizează o biografie umană și pentru care contează în chip adesea decisiv și fundamentele bibliografice. O atare participarea la întemeierea și remodelarea propriei existențe semnificative e recunoscută în filigranul paginilor reactualizate de "itinerariul critic" parcurs de cronicar timp de o jumătate de secol. El mărturisește că a scris numai despre cărți care-l interesau cu adevărat,

că a dat seamă despre ele fără nici o constrângere, că și-a pus în articole "gusturile și sentimentele", că, pur și simplu, i-a făcut plăcere să le scrie, simțindu-se bine în prezența și în prezența cărților.

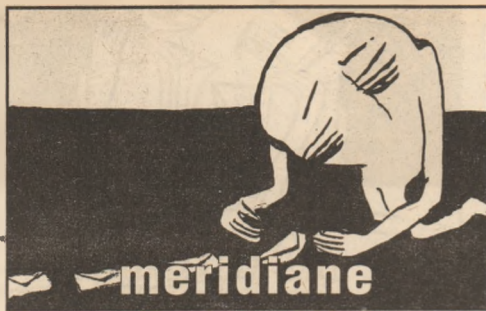

ITITORUL de astăzi simte din plin acest mod de a lucra destins și liber, cu o sinceritate și o franchețe a tonului exemplare. Fiindcă foiletonistul Nadeau nu vrea să ascundă nimic din crezurile sale, fie ele amendabile astăzi – cum este cazul "troțkismului" din tinerețe, pe care nu-l reneagă în esență, pentru că vedea în ideologul bolșevic în primul rând un adversar al dictatorului Stalin (care urma să-i și ordone asasinarea) și al dogmatismului catastrofal spre care a fost împins marxismul. Retipărindu-și acum articolele din 1953 și, respectiv, 1964, consacrate acestui "revoluționar de profesie", vedem că reține atât din biografia lui cât și din reflecțiile asupra *Literaturii și revoluției*, în deosebi ideile unui militant care, intransigent și dur când e vorba să apere ideile revoluției, apare cu mult mai disponibil și nuanțat în materie de literatură, căreia-i recunoaște specificul și-i afirmă libertatea necenzurată de expresie, opunându-se programelor rigide ale "scriitorilor proletari" și "realismului socialist" ucigaș, promovat mai apoi de Stalin. Punctul de vedere al cronicarului și prefațatorului rămâne, și în acest caz oarecum extrem, suficient de nuanțat, latura "idealistă" a privirii sale neafectând grav luciditatea criticului; opinia sa "datează" totuși, citită astăzi, căci creditul acordat de tânărul din 1953 celui care ordonase reprimarea "cu lovituri de tun" a unor revolte și recusesse la "eliminarea uneori brutala a curentelor 'anarhiste' și mic-burgheze" ori criticase "fără milă" chiar la marii scriitori admirați, "valorile muribunde", nu putea fi, totuși, un spirit prea democratic... Maurice Nadeau, se vede însă limpede, nu se confunda, chiar în acei ani de adeziuni juvenile, cu stângismul de salon cultivat de atâția, "drăguți burghezi" – ca să folosim o expresie a dadaistului Tzara. Întrebat, într-o "oră franceză", pe care mi-a acordat-o în 1993, cum își judecă astăzi "romantismul" primelor adeziuni politice, D-sa își mărturisea decepția și, mai ales, dezorientarea: chiar dacă a rămas "într-un anumit sens" mar-

xist, nu mai crede – zicea – în utopie și mesianism, nici în revoluția proletară, într-o vreme când contextul social-istoric s-a schimbat profund, realitățile și condiționările au devenit cu mult mai complexe și când, însăși intelectualitatea în definiția ei cea mai exactă a încetat să mai fie solidară în numele unor principii chemate altădată să schimbe lumea, nemaifiind, de altfel, luată în seamă ori contând foarte puțin în comparație cu timpul în care, de pildă, generalul de Gaulle spunea, referindu-se la Sartre cel din 1968, că nu poate fi întemnițat un Voltaire...

Dacă evoc această luare de poziție, este pentru că "servitorul" literaturii probează, pe întregul parcurs al "itinerariului critic" din ultimii cincizeci de ani, o consecvență a "angajării" moderate, ce nu se suprapune, de exemplu, celei sartriene, o implicare ce înseamnă în primul rând încredere într-un anumit rost al scrisului ca purtător de mesaj uman, implicare în mișcarea vie, prezentă a literelor în relație cu societatea, dezavuare implicită a izolării în desuetul "turn de fildes". "Preocupările politice", cum sună un titlu, nu sunt abandonate nici după momentul troțkist, întoarcerea din lagărele naziste (și sovietice!) ale unor vechi camarazi de crez obligă la reconsiderări majore, revelațiile lui Soljenițin despre Gulagul comunist îl fac, ca membru al unui juriu important, să susțină premiera romanului *Primul cerc*, apărut în traducere franceză. Va edita apoi *Povestirile de la Kolâma* ale lui Varlaam Șalamov, iar o reuniune de la Praga, la care participă și scriitorii sovietici, îi va da ocazia de a face critici severe făcute politicii culturale rusești și de a îndemna

la difuzarea în URSS a unor opere încă interzise, precum cele ale lui Joyce, Bataille, Breton, Leiris. Refugiul în Franța al unui disident ca Andrei Siniavski a prilejuit, de asemenea, gesturi semnificative de apărare din partea criticului, devenit și "propagandistul" unor scriitori opozanți precum cehul Kundera, maghiarul Tibor Déry ori albanezul Kadare, abia tolerați în țările lor. Un chestionar adresat scriitorilor comuniști francezi, cerându-le reacția la dezvăluirile celor trecuți prin lagărele sovietice ori atitudinea față de invazia tancurilor sovietice în Budapesta anulului 1956, semnarea "Manifestului celor 121", privind războiul din Algeria, aderarea la un "Comitet scriitori-studenți" în mai 1968 marchează, la rândul lor, un parcurs de implicări semnificative pentru felul în care Maurice Nadeau se "angajează" în mișcarea de idei a epocii.

E DE ÎNTELES, astfel, că, scriind o primă *Istorie a suprarealismului*, a cărei prefață e reluată în acest volum, va evidenția, dincolo de idealul afișat al eliberării totale a omului, inerentele limite ale mișcării lui Breton, după cum e firesc și interesul criticului pentru scriitorii mai vechi sau mai noi aflați în conflict cu lumea în care trăiesc – precum marchizul de Sade, din care alcătuieste în 1948, prefațând-o, o primă antologie și tipărește corespondența în revista "Les Lettres Nouvelles"; ori cenzuratul Henry Miller, prezentat elogios încă în 1946 și căruia îi reliefează revolta contra conveniențelor sociale ipocrite, vitalitatea debordantă, deschiderea mitică și chiar religioasă, simțul tragicului. "Transfigurarea abjecției" la Jean Genet, obsesia erosului și a morții la Georges Bataille, "povestea reluată la nesfârșit a unui individ condamnat să rătăcească în așteptarea unei odihne din ce în ce mai problematice a cărei formă supremă ar fi neantizarea", la Samuel Beckett, experiențele-limită ale drogului Michaux, "cruzimea" teatrului lui Artaud, dificilul "caz Céline", – mare scriitor semnaland, ca Poe ori Baudelaire, "o inadecvare totală la lumea care se face pentru noi, o dezadaptare funciară la viața modernă", nostalgie a inocenței și iresponsabilității", dar "vinovat pentru că a crezut în personajul său până la a se identifica cu el, pentru că și-a confundat sentimentele personale cu cele ale cetății și literatura cu viața" – sunt alte subiecte atrase în sfera aceluiași interes pasionat față de tot ceea ce presupune ieșirea din raporturile comode cu sine cu lumea din jur.

Maurice Nadeau e foarte atent și la mutațiile însemnate

anunțate de "noul roman" francez prin Nathalie Sarraute, Michel Butor, Claude Simon sau Robbe-Grillet, făcând act de pionierat în opinia critică a momentului (suntem în anii 1957-59) prin analize foarte exigente; în-tâmpină – nu fără anumite rezerve privind determinismul excesiv în care este plasată literatura în raport cu o istorie mai degrabă pusă în chestiune de scriitori – debutul lui Roland Barthes cu *Gradul zero al scriiturii*, sesizează aspectele inedite ale personalității lui Sartre revelate de introspecția propusă de *Cuvintele sale*, salută publicarea *Manualului de descompunere* a "gânditorului crepuscular" Cioran, "venit din România", care "contra optimismului senin prin care omul triumfă asupra absurdității lumii și a propriei condiții (...) se ridică, mândros și disperat, iar ca răspuns la 'întrebarea fundamentală' clamează un nu furios". "El crede încă în ceva, fiindcă scrie, se confesează și își cântă nefericirea" – adaugă comentatorul din 1949. "Pentru că o modulează într-o limbă cu atât mai admirabilă cu cât este de împrumut, pentru că o distribuie artistic în perioade lirice, unele ușor oratorice, altele de o amploare în genul lui Pascal sau Nietzsche, vom avea oare neobrăzarea să spunem că această deznădejde e prefăcută?"

Câteva dintre secvențele cele mai dense ale cărții au ca obiect opere-reper precum cele ale lui Balzac, Flaubert și André Gide. De fiecare dată, cititorul specializat acordă o particulară atenție complexei rețele de relații dintre creator și mediul său de formare, privilegiind însă puterea sa de reacție, a creației ca răspuns și replică la mulțimea circumstanțelor modelatoare, dar pe care le redimensionează în tiparul propriei viziuni. Așa se întâmplă cu "mitologia" presei la Balzac, în ale sale *Iluzii pierdute*, eseu unde criticul, declarând că-l citește pe autorul *Comediei umane* din pură plăcere, nu se poate abține și bine face – să nu cerceteze, cu o pasiune de arhivar, biografia contradictorie a romancierului atras sau respins de universul celei de a patra puteri în stat, până să ajungă la "adevărul esențial" vizat în ultimă instanță. Tot așa, prefațând în 1969 ediția completă din *Operele flaubertiene*, criticul declară că nu "susține nici o teză", nefiind "nici filosof, nici estetician, nici psihanalist, nici lingvist". El nu e însă mai puțin vigilent în urmărirea unui traseu al formației scriitorului, mai exact al construcției de sine, de data aceasta desenat pe terenul propriilor sale confesiuni sau prin intermediul mărturiilor celor care i-au fost în preajmă. Mai mult decât determinările propriu-zise, interesează încă o dată replica, interpretarea, re-

structurarea în viziune a unui univers menit să-și găsească sensul deplin nu (sau nu numai) prin raportare la un reper anume al "realului", ci cu precădere în substanța artistică, în ceea ce romancierul însuși credea a fi numai "artă pentru artă", însă era, de fapt, infinit mai mult decât atât. Pe de altă parte, în raport cu aspirația de a accede la propria existență profundă, la o regăsire autentică de sine, voința ca și eroică de a crea – cum scrie criticul – "opere de artă care să 'acționeze' precum fenomenele naturale", realizată în scris, are, paradoxal, un efect contrar de alienare: "Între ele și lume scriitura s-a strecurat ca o străină și îl retrimite în mod constant, sub numele de artă, la o a doua natură care nu e a lui, în care nu se recunoaște (...). Formă de salvare, activitatea artistică nu este salvare mai mult decât celelalte activități omenești" (Foarte bine plasată este, imediat după acest studiu, lectura masivei cercetări sartriene dedicată autorului *Doamnei Bovary*, *Idiotul familiei*, prin care cititorul realizează o performanță de subtilitate susținută de un fin spirit ironic în demontarea complicatei mașinării conceptuale și metodologice puse la bătaie de filosoful – "nemilos biograf", pentru care marile prozator ar merita să fie mai degrabă condamnat: e un exemplu, foarte bine argumentat, de "bruijaj" prin exces de filosofare

a unei lecturi adecvate realității opere: "el are răspuns la toate, iar dacă te îndoiești de anumite noțiuni ale sale într-adevăr prea elastice (...), e poate pentru că nu ai un cap de filosof. Tot așa, când ființa și neființa își schimbă figurile în așa măsură încât nu mai știi dacă te afli pe pământ ori în cerul conceptelor".) Când abordează, sub forma unui amplu studiu introductiv la ediția "Pléiade", romanele lui André Gide, Maurice Nadeau se arată din nou pasionat de propria construcție ca "artist" a scriitorului, marcat de conștiința măștii și a spectacolului, angajat într-un tensionat efort de a se "obține" pe sine. Notând că prozatorul nu are harul observatorului detașat al celorlalți, că rămâne mereu întors spre propria subiectivitate, problematizând-o și propunând "atitudini de viață ce presupun alegeri prealabile ce pot fi constant repuse în chestiune", criticul evidențiază caracterul demonstrativ, oarecum didactic și ilustrativ al prozei gidiene. "Romancier, cu toate acestea", cum sună titlul unui subcapitol al analizei, Gide vede "alături de povestirea-teoremă... necesitatea unui roman-polifonie", cu vieți și voci simultane ale personajelor antrenate în aceeași acțiune, dar care sunt subordonate subiectivității interrogative a autorului, ce "revine la preocuparea lui esențială: de a-și asuma prin scris o descoperire și o

experiență". Slaba capacitate de a "surprinde lumea raporturilor umane" apare, așadar, compensată oarecum de problematizarea însuși actului elaborării romanului, prin celebra "mise en abyme" din *Falsificatorii de bani*, în demersul – cum spunea scriitorul – "de a arăta rivalitatea dintre lumea reală și cea a reprezentării pe care ne-o facem despre ea". Sunt numai câteva dintre numeroasele puncte de maxim interes ale opereii lui Gide asupra cărora se oprește acest remarcabil studiu.

"Servitorul" literaturii apare pe acest itinerariu critic și ca un pasionat susținător al unor scriitori străini pe care i-a promovat în calitate de editor. Sunt reținute aici doar câteva nume de autori care "au contat cel mai mult" pe acest parcurs – Kafka, omul "condamnat al vinovăție", "vinovat că s-a născut", "acuzat perpetuu", așa cum îl dezvăluie și jurnalul său intim –, Malcolm Lowry, autorul acelei "Divine comedii bete" care este romanul *La poalele vulcanului*, "minunatul sofist" Borges, apoi Robert Musil, cu al său protagonist supere lucid, "mereu disponibil" și ironic-demistificator, urmat de Faulkner, pentru care se propune o "reabilitare" în fața celor ce se declară "obosiți" de "poveștile lui despre țărani", sau controversatul Burroughs, apreciat pentru "harul cuvântului prin care obscenitatea însăși încetează să fie obscenitate".

A ICI UNUL dintre eseurile și articolele acestui fidel "servitor" al cărților care este Maurice Nadeau nu te lasă indiferent. Respectând statutul oarecum "modest" al foiletonului, "cronicarul" ține să se retragă de pe itinerariul său cu aceeași discreție și lipsă de îngâmfare. "Am lucrat – scrie el în cele doar câteva rânduri de despărțire, "Pour prendre congé", din final – sub presiunea actualității și în grabă, încercând să fac cât am putut mai bine. Ceea ce tocmai am oferit este o răsfrângere a vieții mele, care este și una de editor. O viață din care nu pot spune, între ziaristică și editură, ce parte este cea mai bună și care, pentru moment, continuă în aceleași direcții". Prin felul cum e construit acest amplu mozaic, unde liantul dintre lecturile critice e asigurat de precizări confesive privind împrejurările scrierii lor și inserția ei în biografia autorului, ca și prin gradul de implicare personală supraviețuitoare în comentarii, Maurice Nadeau da acum, după memoriile din *Să fie binecuvântați*, încă un exemplu de ceea ce ar putea să definească personalitatea unui cititor de profesie ideal.

Ion Pop

Interviurile României literare

cu PIERRE ROSENBERG, Directorul Muzeului Luvru

A ști să vezi

IN MAREA capitală a artelor, care este Parisul, dar aproape la fel de mult la New York, Londra, Berlin sau Veneția, Pierre Rosenberg este o personalitate dintre cele mai cunoscute și mai îndrăgite: cunoscut, pentru că este un istoric de artă de talie internațională, respectat și admirat pentru erudiția, experiența, pentru intuiția formidabilă și pentru competența sa, și îndrăgit pentru că, lucru rar, își pune toate aceste calități în slujba operelor de artă cu generozitate și dezinteres, oriunde și oricând este solicitat, plasându-se mereu în centrul vieții artistice internaționale cu o curiozitate, o vioiciune, o disponibilitate spirituală și o bună dispoziție de-a dreptul uluitoare. Numele său rămâne totuși legat de Luvru, muzeul unde și-a desfășurat neîntrerupt patruzeci de ani de carieră.

Lui Pierre Rosenberg i se datorează mari expoziții retrospective organizate la Paris, în alte mari orașe europene și americane, dedicate unor pictori ca Chardin, Watteau, Fragonard, Poussin, desenelor franceze din colecția Prat, picturii franceze din colecții americane, toate însoțite de cataloage care sînt rodul unor studii și cercetări fundamentale pentru cunoașterea și reevaluarea operei artiștilor amintiți. I se datorează, de asemenea, îmbogățirea colecției departamentului de pictură al Luvrului cu un număr impresionant de capodopere într-un timp record, după cum și reorganizarea expunerii de pictură franceză în cadrul proiectului "Marele Luvru", la îndeplinirea căruia a participat și a contribuit atît în calitate de conservator general al Patrimoniului, de șef al departamentului de pictură, cît și de Președinte-Director al marelui muzeu. Pentru această prestigioasă activitate, Academia franceză l-a ales în 1966 printre membrii săi, iar Pierre Rosenberg a considerat această alegere nu atît un omagiu personal, cît o recunoaștere, fie și întîrziată, a istoriei artei ca disciplină științifică de-sine-stătătoare. Printre omagiile care i s-au adus cu acel prilej, s-a spus: "Iubiți mai mult decît orice pictura fericită și senină pentru că, nu fără merit și curaj, v-ați dedicat viața descoperirii a ceea ce este frumos pe lumea asta, a ceea ce a rămas intact din originea noastră divină, dorinței de a le arăta și celorlalți aceste lucruri pentru a-i face să le iubească. Sînteți mediatorul, neobosit și pasionat, al frumuseții lumii, aceea de care raul nu s-a putut atinge."

La sfîrșitul anului trecut, Pierre Rosenberg a avut amabilitatea de a răspunde la cîteva întrebări pentru *România literară*. (M.V.)

Domnule Pierre Rosenberg, sînteți acum Președinte-Director onorific al muzeului Luvru, după ce ați fost rînd pe rînd conservator general al patrimoniului, șeful departamentului de pictură al acestui muzeu, apoi, timp de opt ani, Președinte-Director al Luvrului. Cum v-ați asumat acest rol, ținînd seama de prestigioasa descendență în care vă situați numeroșii responsabili celebri ai Luvrului, începînd cu Vivant Denon, pe care nu ezitați să îl numiți cel mai mare director al Luvrului, căruia de altfel i-ați dedicat o monografie în 1999?

Cu modestie. Nu e deloc ușor să urmezi atîtor figuri ilustre de la conducerea Luvrului (înaintea mea a fost Michel Lacotte), iar misiunea mea a fost cu atît mai dificilă, cu cît a trebuit să mi-o asum într-un moment de modificări structurale ale muzeului, atît administrative, cît și arhitecturale. În ceea ce-l privește pe Vivant Denon, într-adevăr îl consider ca fiind părintele Luvrului, al unui Luvru considerabil împușinat ca urmare a că-

derii lui Napoleon, în 1815, și a restituirii multor opere în locurile lor de origine, dar al unui Luvru pe care l-a dorit un muzeu organizat pe departamente – trei pe vremea lui, șapte în prezent, iar în curînd opt, cu cel de artă islamică -, cu o prezentare cronologică a colecțiilor, pe care tot el a pus-o la punct, și cu cataloage de colecții. Denon a imaginat muzeul ca pe un loc de delectare, dar și de instruire.

Ce înseamnă de fapt un uriaș așezămînt de cultură ca Luvrul – un adevărat mit – pentru cel însărcinat cu administrarea lui, cu îmbogățirea colecțiilor, cu funcționarea lui, pentru public, dar și ca imens centru de cercetare?

Desigur că muzeul reprezintă în primul rînd o sumă de colecții de opere, apoi publicul lor. Ambele aspecte trebuie avute în vedere: pe de o parte, colecțiile trebuie îmbogățite, bine prezentate, restaurate, studiate științific, pe de altă parte, muzeul trebuie să fie mereu gata să-și întîmpine vizitatorii, toate cate-

goriile de vizitatori, de la turistul care va veni o singură dată în viață la Luvru, pînă la "prietenuLuvrului" care vine în acest muzeu o dată pe săptămînă.

Pentru că ați vorbit de vizitatori, oricine a fost la Luvru a putut observa că numărul lor este uriaș, și în continuă creștere, ceea ce mi se pare stînjenitor pentru o relație calmă și privilegiată cum ar trebui să fie cea cu opera de artă. Această explozie a turismului cultural este benefică pentru artă?

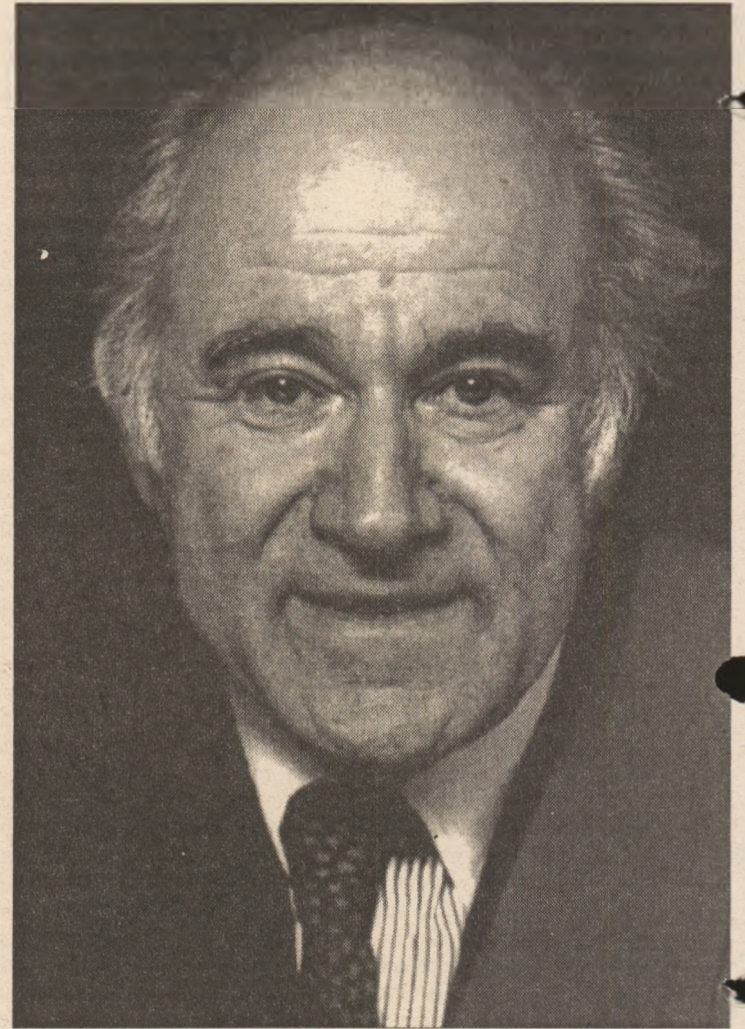
La Luvru vin aproximativ șase milioane de vizitatori pe an! Cu toate acestea, eu susțin că Luvrul este gol. Cu excepția parcurului pe care se află *Gioconda*, *Venus din Milo* sau *Victoria din Samotrace*, cu excepția, de asemenea, a sălilor de artă egipteană, în restul muzeului, vizitatorul se poate simți la largul său practic oricînd. E surprinzător de puțină lume vine în sălile de pictură franceză de la etajul doi al Curții pătrate.

Și ce e de făcut? Ați remarcat o dată că francezii nu știu să citească un tablou. E adevărat?

La școală înveți să citești, dar, în Franța cel puțin, nimeni nu te învață cum anume trebuie să privești, să vezi, cum "să știi să vezi", după cum sună titlul unei celebre cărți italienești. Și dacă acest lucru nu se face metodic, în școală, atunci cînd vei dori să înveți singur, o vei face imperfect. Fără efortul școlii și în lipsa unei predări sistematice a istoriei artei în licee, mă tem că viitorul muzeelor este în pericol...

Oamenii ar trebui să viziteze mai mult muzeele, expozițiile, să aleagă ce anume le place, să citească lucrările consacrate acestor lucruri. Să înțeleagă că nu întotdeauna vor resimți plăcere estetică la prima vedere, că trebuie răbdare, uneori chiar efort (cuvînt care nu mai e la modă) pentru a ajunge la ea. Personal, le datorez multe momente de fericire pictorială pe care îi iubesc, lui Poussin, Chardin sau Watteau, dar și multor alora, care îmi plac după anotimp sau dispoziția de moment. Cum să împărtășești această bucurie? Nu cunosc nici o rețetă magică. Știu doar că trebuie, repet, să petreci mult timp în fața operelor de artă, să citești lucrările care le sînt consacrate, apoi să te întorci să vezi tablourile, să le privești cît mai mult posibil, intens.

Specialiștii în istoria artei

apreciază la dvs. o calitate pe care o numesc "ochiul", adică o intuiție formidabilă care vă face infailibil și rapid în recunoașterea valorii, dar pe care o susțineți cu o erudiție, și aceasta inegalabilă. Ce înseamnă acest "ochi"?

Este un dar al naturii, care trebuie însă cultivat, dezvoltat uneori, pentru a nu-l pierde. Mă ajută în diagnostic, ca pe medic. "Ochiul" meu deosebește gripa de reumatism, stabilește cu certitudine o maladie, vede de ce anume suferă "pacientul". Dar legat de felul cum mi-am cultivat "ochiul", trebuie să spun că acesta își are limitele sale. Se spune că "ochiul" meu valorează ceva în domeniul picturii franceze a secolelor XVII și XVIII. Nu are nici o greutate cînd e vorba să se pronunțe, de pildă, asupra unui tablou de Rembrandt.

Știu că există în Franța o dezbateră privind relansarea istoriei artei ca disciplină științifică. Vi se pare că evoluția ei merge mîna în mîna cu evoluția instituției muzeale?

Este cert că un muzeu ca Luvrul joacă un rol major în progresul cunoștințelor noastre de istoria artei, și este imperativ necesar să fie așa. Cataloagele de expoziție, dar mai ales cataloagele rezonate ale colecțiilor – ultimul apărut la Luvru este cel al desenelor spaniole din colecțiile sale – toate publicațiile științifice ale celor șapte departamente contribuie în mod hotărîtor la progresul acestei discipline. Cred

că Luvrul nu va publica nicio dată îndeajuns în domeniul istoriei artei.

La un moment dat, chiar dvs. ați formulat o întrebare, la care v-aș ruga să răspundeți indicînd cîteva repere: "Ce fel de istorie de artă așteptăm din partea muzeelor, a celor ce sînt răspunzători de ele și se mîndresc cu titlul de conservator?" Abordarea de pînă acum nu este suficient de tehnică, de științifică?

Mă gîndesc la conservatori pentru că sînt în contact permanent cu operele de artă, cu originalele. Sînt cei mai în măsură să se ocupe și să se pronunțe în legătură cu tot ceea ce ține de atribuire. Pe de altă parte, ei sînt mai "practici", mai "vizuali" decît cercetătorii universitari, care sînt mai înclinați spre teoretizare, spre reflecție speculativă. Pentru conservatori, esențială este noțiunea de "calitate", atît de greu de definit, și totuși capitală pentru public.

Sînteți de părere că scriitorii sau istoricii care scriu despre artă încalcă un teritoriu care nu le aparține, că pretind a fi competenți într-un domeniu care îi depășește?

Nu le reproșez nimic scriitorilor sau istoricilor care comentează arta. Îl admir de pildă fără rezerve pe Diderot, adesea pe Baudelaire, uneori și pe Malraux. Dar fiecare cu locul său. Mi se pare că scriitorii se servesc de opera de artă spre propriul fo-

los, în vreme ce istoricii de artă ar trebui să fie în slujba ei, să o servească.

Ce înțelegeți de fapt atunci când vorbiți despre necesitatea relansării istoriei artei în Franța?

În Franța, pentru multe dintre domeniile istoriei artei lipsesc practic specialiștii. După foarte mulți ani de așteptare, s-a înființat în sfârșit Institutul Național de Istoria Artei, așa că acum speranța că acesta va însufleți o disciplină careia francezii, spre deosebire de italieni, nu îi acordă suficientă importanță, dacă nu chiar o ignoră. Sarcina istoricului de artă este dificilă într-o țară unde, așa cum spunem, istoria artei nu se predă în liceu.

Printre numeroasele demersuri interpretative care se practică, sau s-au practicat în funcție de mode și tendințe, există vreunul pe care îl considerați mai mulțumitor, mai potrivit, mai eficace pentru înțelegerea operei de artă?

O operă de artă, e știut, se poate "citi" în cele mai diverse feluri. Vrem să știm mai întâi ce a vrut să spună artistul. În ultima vreme se poartă abordarea din perspectiva comanditarului: i-a impus el artistului un subiect sau l-a lăsat să picteze ce a vrut, ce a văzut? Există de asemenea interpretări iconografice, iconologice, se vorbește despre succesul sau eșecul operei, provizoriu sau definitiv. A existat o abordare din perspectivă marxistă a artei, depășită din fericire (cu excepția Statelor Unite!), a existat o lectură semiologică, feministă,

structuralistă..., dar personal nu prea am gust pentru nici una dintre ele. Constat în ceea ce mă privește că se comentează din ce în ce mai puțin opera însăși, dar se vorbește din ce în ce mai mult pe marginea operei: se teoretizează din ce în ce mai mult, deși, adeseori, e de ajuns să privești cu atenție. Pentru a lucra, pictorul se slujește de ochi, are o viziune, după cum se spune mai pretentios. Ca și pictorul, istoricul de artă și, desigur, conservatorul, ar trebui să-și folosească în primul rând ochii. Dacă nu face așa, trădează de multe ori însăși intenția pictorului.

Domnule Pierre Rosenberg, ați vizitat Muzeul Național de Artă al României în primăvara anului 2001, cu prilejul redeschiderii Galeriei de Artă Românească Modernă. (Galeria de Artă Europeană era deja deschisă, iar anul trecut s-a deschis și Galeria de Artă Medievală Românească.) Ce amintiri aveți?

Am vizitat cu mare plăcere muzeul, din păcate în timpul unui sejur prea scurt. M-au interesat în primul rând lucrările din secolele XVII și XVIII, perioadă care îmi este mai familiară. Evident, patrimoniul muzeului este important. Sint convins că este o forță de atracție considerabilă pentru turiștii străini în general, pentru cei francezi în special. De asemenea, o parte a acestui patrimoniu le oferă românilor ocazia de a se familiariza cu un Occident din care și ei fac parte, în care, sint convins, se vor integra din ce în ce mai mult.

Interviu realizat de Marina Vazaca

Împreună cu echipa care a refăcut expunerea de pictură franceză a Luvrului

Radu Sergiu Ruba în "Jurnal extim"

● După cum am mai anunțat în această pagină, cea mai recentă apariție în volum pe care Michel Tournier ne-o propune prin intermediul Editurii La Musardine poartă un titlu pe cât de incitant, pe atât de dificil de transpus în altă limbă fără a pierde ceva din parfumul echivocului său discret. *Jurnal extime* înseamnă deopotrivă *Jurnal în afara timpului*, conform sensului ce poate fi avansat de limba engleză cuvântului «extime», cit și *Jurnal extim*, caz în care aceeași originală vocabulă ar apărea ca pereche antonimică pentru «intim», interpretare către care ne orientează, încă din prefața, autorul însuși. Cartea este un jurnal, după cum spune și titlul, organizat însă nu după succesiunea cronologică a zilelor, ci în funcție de evenimentele întâmplate în fiecare lună, indiferent de zi sau de an.

Relatarea secvențelor celor mai semnificative care i-au marcat lunile de viață se constituie astfel într-o inedită configurare a universului personal, construită prin recursul la o perspectivă inversă celei deja consacrate, bazată, așadar, pe privirea dinspre exterior. Selecția, decupajul, ciștigă, prin prisma unui asemenea principiu de lucru, sensul de reper ordonator valorizând episoadele prezentate. Și cum, prin forța lucrurilor, momentele deosebite ce i se oferă unui mare creator nu pot fi deloc puține, faptul că întâlnirea pe care a avut-o cu Radu Sergiu Ruba este menționată în carte capătă o rezonanță ce nu se cuvine a fi neglijată. Este vorba de întâlnirea de la Choiseul, din ziua de 29 iunie 2000, consemnată de prozatorul francez în jurnalul său în portofoliul lunii iulie. De altfel, Ruba a realizat atunci un incitant interviu cu Tournier, publicat în premieră în *România literară* și reluat ulterior în volu-

mul *Dialoguri și eseuri* (Ed. Muzeul Literaturii Române, Buc. 2001). Reproducem, în continuare, consemnarea lui Michel Tournier tipărită în *Jurnal extime* la pagina 135: "Vizita traducătorului meu român, Sergiu Ruba. Sint surprins descoperindu-l nevăzător. E condus de o tânără femeie. Îmi spune: «Am văzut pînă la 11 ani. Îmi amintesc culorile». Îi admir verva, curiozitatea, erudiția. Orbii îmi inspiră un fel de teroare sacră. Am descoperit asta copil fiind, în prezența scriitorului egiptean Taha Hussein, a cărui soție era o verișoară a mamei mele. Am făcut aluzie la asta. Îndată Ruba mi-a menționat numele principalei cărți a acestuia, *Cartea zeilor*. Sint convins că pentru mine cecitatea ar însemna numai deocădată sinuciderea. Iată de ce orbii îmi apar ca niște morți vii." Taha Hussein (1889-1973) este un prozator, eseist, profesor universitar și om politic egiptean, fost ministru al educației în țara sa după 1952. Și-a pierdut vederea în copilărie. Principalul său roman a fost tradus în limba română sub titlul *Zilele*.

Concurs literar pentru liceeni

● Clubul Kiwanis București lansează un concurs de eseuri în limba română pe tema "Fă pentru altul ceea ce ai dori să se facă pentru tine".

Concursul se adresează elevilor din clasele superioare de liceu.

Cele mai bune trei eseuri vor fi premiate cu câte o săptămână de vacanță în Franța, oferită de un club Kiwanis francez. Se vor acorda și alte premii din partea unor cluburi Kiwanis din țară și din străinătate și, de asemenea, vor fi premiate școlile de la care se vor primi cele mai multe eseuri valoroase.

Eseurile trebuie să aibă maximum cinci pagini dactilografiate la două rânduri. Ele vor fi expediate în dublu exemplar până la data de 30 aprilie 2003, pe adresa: CP 33, Oficiul 63 București, specificându-se numele, adresa, telefonul, eventual adresa de e-mail, precum și numele și adresa școlii.

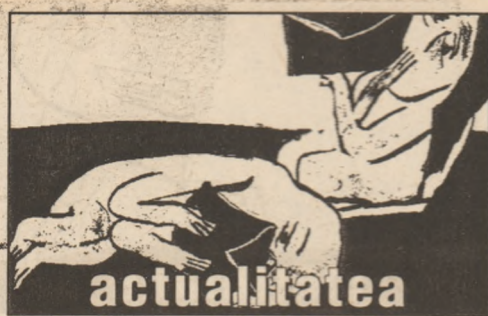
Kiwanis International este cea mai mare organizație internațională pe bază de voluntariat care plasează în centrul preocupărilor ei bunăstarea, sănătatea și educația copiilor. "Fă pentru altul ceea ce vrei să se facă pentru tine" este Regula de aur urmată de kiwanieni din 86 de țări.

Întoarcerea lui Vintilă Horia

● Uniunea Scriitorilor din România și Institutul Cervantes au organizat o *Evocare Vintilă Horia*. În Sala Oglinzilor de la sediul Uniunii a avut loc o masă rotundă dedicată prozei de tinerețe a scriitorului, cu prilejul apariției cărții *El fin del exilio. Cuentos de juventud* ("Sfârșitul exilului. Povestiri de tinerețe"), publicată la Editura Criterio Libros din Madrid la sfârșitul anului trecut. Volumul reproduce textele tipărite de Editura Dacia sub titlul *Moartea morții mele*, împreună cu alte câteva povestiri de tinerețe ale lui Vintilă Horia (1915-1992), într-o selecție realizată și prefațată de prof. univ. Mircea Popa. Au participat autoarele versiunii în limba spaniolă a volumului, profesoarele universitare Ileana Scipione, Sanda Popescu și Tudora Șandru Mehedintu, precum și Eugen Uricaru. La sediul Institutului Cervantes a fost deschisă o expoziție de acuarele inspirate de povestirile lui Vintilă Horia tinerei plasticiene Bianca Scurtu, iar realizatoarea de televiziune Marilena Rotaru a prezentat, sub genericul *Întoarcerea lui Vintilă Horia*, un episod din serialul tv "Memoria exilului românesc", al cărui protagonist este poetul, prozatorul și eseistul român. Ca și manifestările organizate la Ambasada României de la Madrid cu ocazia lansării volumului *El fin del exilio* (care s-a bucurat de un deosebit succes în Spania, prima ediție fiind deja epuizată), și cea de la București marchează întoarcerea acasă a unuia din cei mai subtili autori de eseuri și ficțiuni despre exil.

Descoperire

● Un prim roman, inedit, al romancierei și jurnalistei britanice Rebecca West (1892-1983) a fost găsit din întâmplare în arhivele universității americane din Tusla, Oklahoma, de o doctorandă de la Oxford, Kathryn Laing. Intitulat *Santinelă*, acest roman între 1909 și 1911, pe cind scriitoarea era încă adolescentă, descrie mediul sufragetelor angajate în lupta pentru dreptul de vot al femeilor la începutul secolului XX. Manuscrisul, sub forma a patru caiete, "nu e dect o încercare de începător, dar e important pentru geneza operei fiindcă anunță prin numeroase elemente stilistice și tematice romanele ulterioare, ce au adus faimă Rebeccai West" - a comentat directoarea Centrului de cercetări asupra domeniilor umanistice europene de la Universitatea Oxford, sub egida căruia va fi publicat *Santinelă*.

post-restant

de
Constanța Buzea

APLECAREA către a scrie aduce folos oricarui om sensibil pe care ceva, vreo întâmplare, l-a trântit sufletește la pământ. El apelează la poezie cu puterea amărăciunii, în singurătate, și gestul lui echivalează uneori cu nădejdea că se va ridica în sine și se va mângâia. Este, poate, o replică la răul ce ne insoțește fără istov, starea de poezie fiindu-ne dată tuturor, dar nu tuturor ni se trezește și acel simț armonios, util pentru a crește ca din nimic conștiința valorii a ceea ce scriem. *Anotimpurile sufletului*, dar mai ales *Nostalgie*, arată de ce zestre naturală dispuneți, grația mărturisirii mi se pare însă umbră de o expresie ușor expirată, fără voie împrumutată din exercițiul romanțios minor al altor poeți. Din recuzită nu lipsesc razele de luceferi, vâlul de mărgean, revărsările de veacuri, de ofțări, jeratecul de-amor, cărările de frunze, aleile de suflet. Poate că nu v-a preocupat niciodată, dând curs impulsului fraged și nevoii de eliberare, să știți la ce se mai uită cu atenție cititorul dvs. A evita locul comun este ca a te vindeca miraculos de un fel de bălbăială. Recolta celor vreo 22 de ani de când scrieți mi se pare palidă. Dacă tot ce ați scris până acum este marcat de slăbiciunile aceleiași nostalgii, cred că ar trebui să încercați un salt peste propria umbră, să măcinați la altă moară, să ieșiți la aer și să-l respirați cât puteți de adânc. (Mihaela-Lucia Manta, București) ☒ "Azi am întâlnit un cerșetor/ Și mi-a spus încetșor/ Legănându-se ușor:/ Că eu sunt cel mai mare cerșetor./ Cer iertare./ Cer iubire./ Cer un pic de fericire./ Cer iubire./ Cer iertare./ Cer un pic din fiecare". Dacă vă place foarte mult, cum spuneți, textul de mai sus, nu este obligatoriu, chiar dacă ar fi comod pentru mine, să vă las răpit de extaz. Cerșetorul nu are nici o vină, el filozofează corect. În schimb, poetul care transcrie întâmplarea cu pricina, o face într-un mod pueril, efectul alunecând masiv din grav în comic exasperant. (Ciprian Ban) ☒ Remarcabilă tensiunea mărturisirilor brutale, patetice, pline de cruzime și totuși vagi: "Pentru

câțiva arginți/ mi-am trădat tinerețea./ Visele le-am îngheșuit/ în cuvinte nerostite./ sco-rojite de arșiță./ inmuiate de ploii./ îndârjite de crivăț./ În fâlfăiri de aripi/ printre roțile Carului Mare./ cu luna pernă./ invelut cu noaptea./ admones-tat cu litanii.../ Mi-am intins pe ciolane/ pielea zbârcită/ peste arcu timpului". Cititorul trebuie să se mărginească a dispera în bulboana complicată a metaforei, poetul eșuând în tentativa lui de vânzător, de ludă fără destin, până la urmă prea mult sentimentală. Sinucigașul ratează, și foarte bine că ratează, prin multă vorbire, prin rătăcire în meandre de imagini, autosuprimarea. Iși lasă viața să curgă, revolta să i se aprindă în direcția altei revelații, care întârzie însă, motivul prețului reapărând, cu aceleași hibe, în alt ipostas metaforic: "Ar trebuie să tac./ Mâna aripă frântă./ neuronul gând./ univers în haos./ începutul de lume/ la care nu mai vreau să particip./ O gură ne-bună/ cronometrează prostia./ Banul se aruncă/ os printre gratii.../ Ar trebui să tac!" Nu pierdeți speranța că într-o zi pădurea se va deschide în luminișuri de popas. Poemul *Veghe* mă îndreptățește să cred aceasta. Spuneți "de vorbe încălcit./ Zadarnic elanul"... și ceva mai la vale: "Abandonat de iubire/ în zodia copacului./ ancorat în realitate./ veghez (eu aș spune *supra-veghez!*) ispita trădării/ de care ei, copacii./ nu știu"... (Vasile Ghinea, Râmnicu Sărat) ■

voci din public

Stimate Televizor,

Îți semnalez cîteva emisiuni tv. care au deformat în mod neprofesionist și tendențios realitatea. E vorba de reportajele de la Bagdad ale lui Cătălin Radu Tanase de pe Pro tv și de un reportaj despre Irak al lui Adelin Petrișor de pe Antena 1, transmise la jumătatea lui februarie (ultimul, în buletinul de știri de luni 17). Nimic, în reportajele cu pricina, despre adevărații vinovați pentru situația dramatică a poporului irakian. "Liderul" vinovaților apărea, în reportaje, doar în fundal, prin imensele panouri cu figura lui sinistru, care acoperă zidurile exterioare și pereții instituțiilor publice. În relațiilor dnilor Tanase și Petrișor, era vorba despre mizeria oamenilor, lipsa medicamentelor sau frica de bombardamente, despre marșurile "eroice" ale unor bărbați, femei și copii în sprijinul păcii. Toate acestea fiind reale, modul în care au fost prezentate a inversat rolurile dintre vinovați și inocenți. Dnii Tanase și Petrișor au comis ceea ce s-ar putea numi un șantaj sentimental. Sigur că, văzînd de pildă, copii care nu pot fi tratați din lipsa antibioticelor, telespectatorii se infioară de milă și de oroare. Dar dnii Tanase și Petrișor au uitat să spună de ce ONU a supus Irakul unui embargou necruțător; au uitat să arate pe ce anume s-au dus banii încasați (miliarde de dolari!) pe petrolul irakian; palatele lui Saddam și costumele lui de haine de zeci de mii de dolari nu și-au găsit loc în reportaje. Ca să nu mai spun că dnii Tanase și Petrișor s-au făcut că nu știu că embargoul n-a afectat niciodată medicamentele, ajutoarele umanitare și în general produ-

sele vitale.

Admit că nimănui nu-i place războiul și că milioanele de cetățeni obișnuiți ai Irakului au toate motivele să nu-l dorească. Dar oare cine poartă răspunderea pentru faptul că una dintre țările cu cea mai veche civilizație de pe glob a ajuns un pericol mortal pentru civilizația actuală de pe planetă? Și cum să-l împiedici pe un demagog ca Saddam, comparat, pe bună dreptate, cu Stalin, cu Hitler, cu Ceaușescu, să-și distrugă țara și poporul? Adevărul e că nu americanii duc la pierzare Bagdadul urmașilor califilor, ci însuși califul Saddam, așa cum colapsul Germaniei naziste ori al Japoniei militariste i-a avut la origine pe guvernanții fără scrupule ai celor două mari țări și nu bombe, clasice ori atomice, aruncate de aliați asupra Berlinului sau Hiroshimei.

Cu mult respect,
prof. G. Antonescu

* * *

Stimate Doamnă Nicolae Manolescu,

Permiteți-mi să revin cu o precizare – la fel ca acum 12 ani - în paginile *României literare*. Atunci reacționam la afirmațiile greșite ale unei publicații timișorene, care nu auzise de Lugoj. Scuzabil – nici eu, la școală, nu prea îi cunoșteam pe cei din clasele mai mici, dar îi știam pe toți cei din clasele mai

mari.

Acum vreau să-i răspund dlui Mihail Rădulescu din Caransebeș. În *România literară* nr. 6 afirma: "Orașul în care locuiesc, a fost, după Timișoara, al doilea oraș care s-a declarat liber de comunism." Deși, după cum combate printre rîndurile ce cu generozitate i-au fost publicate, se pare că nu am scăpat de ei.

Pe 20 decembrie '89 au început demonstrațiile în Lugoj și, în jurul orelor 19,30, asupra coloanei ce trecea pe șosea prin dreptul unităților militare, s-a tras, doi tineri fiind împușcați mortal (la cca 50 de metri de unitate). În jurul orelor 21 Casa Albă, cum i se zicea primăriei, a fost ocupată și incendiată. Dacă dl. Rădulescu are, din partea orașului în care locuiește, priorități față de cele scrise mai sus, îi admit să-l revendice și pe Homer. Știu că problema e în litigiu, și chiar și el, se zice, mai aștepta uneori.

Oare nu-i e teamă de judecata copiilor săi, pe care îi învață greșit Istoria? Dar dacă bănațenii nu au habar de ce s-a întimplat la ei, ce pretenții putem avea de la cei ce locuiesc acolo unde se afirmă harta în cui? Și-apoi, mă întreb total nelămurit, de ce îl admira bănațeanul meu pe dl. N. Manolescu dacă nu îl înțelege? - în scris, mă refer, căci politic e clar că n-a înțeles mare lucru.

Cu considerație,
Victor Balintoni,
Lugoj

Editura AULA

Gabriel Angelescu

Dicționar de sinonime, omonime, paronime, antonime, pleonasme 512 p. 99.000 lei

Dicționarul limbii române 244 p. 50.000 lei

Proza secolului XIX (antologie) 400 p. 75.000 lei

Valentina Rotaru

Teoria literaturii (compendiu) 128 p. 40.000 lei

Basmul românesc cult (antologie) 112 p. 35.000 lei

Naomi Ionică

Concepte operaționale 176 p. 35.000 lei

A. Bota, A. Bărbat, G. Angelescu

Limbă și comunicare 160 p. 30.000 lei

N. Kozma, G. Scoruș

Literatura română. Repere critice (antologie) 416 p. 95.000 lei

Dana Cărăușu

Dicționar englez-român / român-englez 256 p. 40.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

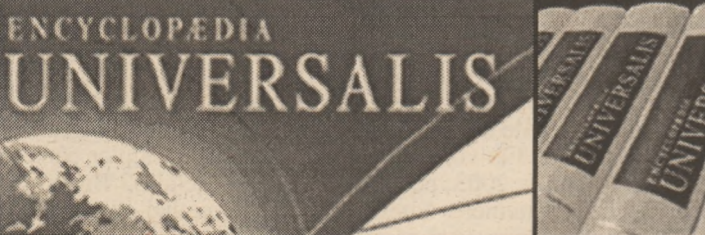
PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

tel.: 210.89.08, 210.89.28 sales@prior.ro

Encyclopaedia Universalis editia 2002

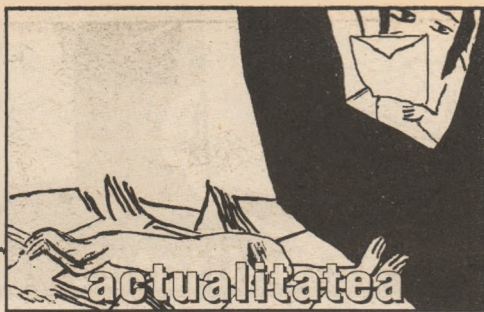
Cea mai importanta enciclopedie de limba franceza

28 de volume, 50 000 de articole

**REDUCERE DE PRET 25%
in limita stocului disponibil**

www.ebookshop.ro

Semnal clasic

Gramatopoliana

Savantul

RAREORI, cât timp sunt printre noi, savanții coboară în agora. Renumele li-l duce șirul de titluri de cărți acoperind pagini întregi dintr-un c.v. care altminteri nu mai conține altceva atractiv. Apoi, în sertarele savantului se adună, cu vremea, sumedenii de premii și distincții naționale, universitare și academice, înfrățite cu premii și distincții internaționale. După aceea vine, desigur, și rândul societăților științifice, toca și toga dobândite, de la o țară la alta, din partea ilustrelor comunități, de bună seamă tot universitare și academice, sub specia vibrantă a lui *honoris causa*. Și iată că deodată, într-o bună zi, știrea incredibilă despre plecarea dintre noi, în plină energie și omagiere creatoare, a savantului, își face loc, însoțită de mii de regrete, în jurnalele de seară ale televiziunilor, pe la mijloc între reportajul despre un viol zoofil și sondajul privitor la sursele autoincendierilor ratate.

De fapt, cine ești dumneata, savantule? Pentru ce existi, dacă mai există cu adevărat? Și pentru ce ai existat, dacă ai existat într-adevăr, de obicei paralel cu viața reală?

Aceste întrebări am fi putut să i le punem lui Mihai Gramatopol când, numai în anul 2000, i-au apărut, înșirat de-a lungul lui, un număr record de cărți: 4. Chiar dacă doar una singură, dintre ele, era absolut nouă – cea pe care o semnalează astăzi – savantul pregătise retipărirea celorlalte cu aceeași meticulozitate a cizelatorului care revine înmiit pe aceeași suprafață a milimetrului pătrat. Nu i-am putut pune atunci nici o întrebare. Savantul plecase dintre noi, lăsându-ne a pune ce și câte întrebări am fi vrut ori am vrea doar cârților lui.

Moira, myths, drama (ediția a II-a, București, Editura Univers, 2000) se numește cartea debutului editorial (București, Editura pentru Literatură Universală, 1969). *Civilizația elenistică* (retipărire, Brașov, Editura Orientul Latin, 2000) recheamă nemodificat textul primei ediții (București, Editura Enciclopedică Română, 1974). Cea de-a treia apărută în 2000 (*Arta romană în România*, București, Editura Meridiane) include, în proporții diferite, contribuții mai vechi. Singura carte pentru care nu există precedente rămâne în același timp *opus maximum* al savantului. Este, cred, chiar aceea care ne poate demonstra că, deși foarte rar, savantul, oricare ar fi

el, dacă este un savant autentic, tocmai prin cărțile lui coboară în agora. Fie și atunci când, împrăștiindu-se pământescul, doar cartea savantului mai rămâne printre noi.

Cui îi e frică de antichitate?

ANTICHITATE și modernitate, volumul postum al lui Mihai Gramatopol*, este, pentru oricine îi cunoaște – fie și doar de la o anume distanță – opera, lucrarea cea mai reprezentativă. Mesajul lui către noi, venit de dincolo de noi, adună în pagini puține o multime atât de vastă de teme, paralele, interferente sau complementare, încât fiecare dintre ele – începând cu prefața programatic apologetică pe tema valabilității eseului ca demers științific și sfârșind cu eseul (al XXIII-lea, deși autorul nu le numerează) consacrat prezenței spiritului sportiv în mentalitatea educațională contemporană – ar fi putut susține, separat și amplificat, subiectul câte unei cărți de bun renume.

Pe măsură ce întoarce paginile acestei cărți virtual multiple, cititorul (indiferent de zona culturală din care provine) resimte mai lămurit acea senzație, inițial greu reperabilă, care, sportivă, sfârșește prin a se instala definitiv: i se oferă, mai degrabă fragmentat decât divizat, un conținut pe care, în mod cert și la urma urmei, doar eruditul – și numai el – îl poate stăpâni în ansamblul lui, adică pe toată suprafața, precum și, mai ales, în adâncimile feluritelor straturi. Să deschidem, într-o paranteză lămuritoare, un provizoriu inventar: de la „nexul miraculos al genezei civilizației europene” la „farsa” romanescă a lui Umberto Eco; de la „frica în antichitatea greco-romană” la rebeliunea romantică, ultima un produs al titanului „efort creator al omului” modern (p. 174), care a aflat în Roma antică „străvechiul leagăn al romantismului poezilor damnați” (p. 181); de la unidirecționala odiseică Ithacă la aceea zilnică, perpetuă și a noastră, a tuturor, prin intermediul unui singur gest: „călătoria”; de la...

Cred că trei sunt nivelurile de lectură prin a căror atingere succesivă se deschide în profunzime cartea.

Primul coincide cu reabilitarea eseului ca mod întru totul legitim de a fi al științei, ca voce distinctă a ei, cu drept deplin de cetate. Pentru Gramatopol, eseul este calea liberă (de prejudecăți,

preconcepții, predeterminări etc.) care pune în slujba rigorii teoriilor științifice ale unei discipline sau alta fantazarea creatoare. Ceea ce înseamnă ieșirea – pragmatică, poate chiar cinică de la un punct încolo – din tipare cu ajutorul tiparelor înseși: „ingeniosul bine temperat” – ca să ne sprijinim, într-un alt context, pe celebra formulă.

Al doilea nivel ține de viziunea construcției, mai exact de spiritul dinapoia ei, care o animă și menține pe cât de vie, pe atât de solidă. Spirit antic sau spirit modern? În locul falsei dileme, al disjunției care divide conștiința europeană de cel puțin un mileniu încoace, Gramatopol propune o mult mai profitabilă ecuație: spirit antic, adică spirit modern. Reluându-l pe Flaubert, vom spune și noi, închizând paginile eseului preliminar care dă titlul volumului: dacă democrațiile moderne s-au construit pe „exemplaritatea Atenei și a Romei” (p. 16), dacă trăsătura inalienabilă a civilizației europene stă în deschiderea ei (p. 12), atunci fără nici o îndoială Antichitatea suntem noi.

Dar cine o poate aborda? Ea stă, într-adevăr, deschisă tuturor: însă cui? Cui nu îi e frică de Antichitate? Pariul și, totodată, ultimul plan, de cea mai adâncă profunzime, al cărții este acesta: nimănui nu-i e frică de Antichitate, pentru că Antichitatea, cum ziceam după spusele lui Gramatopol, suntem noi. Dar perfect valabilă e și reciprocă: nu oricine se poate apropia de ea, nu oricine poate, c o m p e t e n t, vorbi de ea. Antichitatea este o funcție a culturii (moderne, postmoderne, cum vrei să-i spunem, nu aceasta ne interesează). Un dat filogenetic repetat ontogenetic. Ne-am născut antici. Creăm azi o Europă, unită în diversitatea ei, a culturii contemporane, cu genele moștenite ale primei Europe unite: moarte efectiv în Istorie, vie latent în noi. Cultura clasicismului greco-latin, oferită în eșantioane de polidricile eseuri gramatopoliene, actualizează, într-o contemporaneitate cumva autoalienată și brutalizată de traume succesive, o ereditate benefică și comprehensivă.

Chiar îi e frică, în vreun fel, cuiva de apele oglinzii? Și de ce?

Liviu Franga

* Mihai Gramatopol, *Antichitate și modernitate - eseuri pragmatice*. Brașov, Ed. Orientul Latin, 2000, 316 p.

la microscop

de Cristlan Teodorescu

Supravegherea străinilor

IN ULTIMELE luni diverși cetățeni străini rezidenți în România mi-au spus că se simt „monitorizați” și că li se ascultă telefoanele. Oamenii de afaceri, slujbași pe la diverse firme, corespondenți de presă. De această atenție se bucură, mi-au declarat ei înșiși, și cetățeni români care lucrează în mass-media sau sint angajați pe la firme străine în funcții importante.

Azi, unul, miine altul, asta ca să nu mai vorbesc de propriile mele bănuiele, în ceea ce mă privește.

Compatrioții noștri fac din cind în cind scandal în presă pe această temă. Nu toți însă. Funcționarii la firmele mixte se abțin. Pe fiecare dintre cetățenii străini care mi-au spus asta în convorbiri particulare, l-am întrebat dacă îl pot cita. Nu! În nici un caz! Din precauții față de imaginea firmelor la care lucrează, firme care nu vor să fie tirite în scandaluri de presă, m-au refuzat și românii. Aceștia, deși vizibil deranjați de ceea ce li se întâmplă, o mai dau pe glumă, deocamdată. Cineva, un domn slobod la gură și pînă în '89, mi-a teoretizat avantajele *ascultării* de azi, față de cea de pe vremea lui Ceaușescu. *Atunci* te puteau ridica de acasă pentru ceea ce spuneai, *acum* ți se arhivează opiniile, ceea ce e un pas înainte. „Trăim într-o democrație suspicioasă!” a încheiat domnul cu pricina mica sa explicație, cam penibilă, de ce nu vrea să-l citez. E adevărat că domnul la care mă refer n-a fost un disident, dar una era să spui ce crezi sub ceaușism și cu totul alta e acum. Am încercat să-i riciu orgoliul, în speranța că acceptă. Nici o șansă. Omul nu vrea să-și riște poziția la firmă de dragul unei declarații pentru presă. Irritat de insistența mea, domnul m-a pus la punct cu o frază care mi-a rămas în minte: „Sub Ceaușescu toți eram o apă și-un pământ. N-aveam nimic de pierdut. Acum am o poziție și nu vreau să am probleme!”

Această filosofie a „poziției” e, din păcate, din ce în ce mai răspândită în anumite medii de la noi, aseasonată cu termeni precum „standing-ul personal”, „prudența elitară” etc. Mai pe șleau spus, *poziția* bate convingerea.

Cu cetățenii străini lucrurile stau altfel. Aceștia nu vorbesc pentru că sint *străini*. Temerea lor

e că dacă ar ieși cu declarații în presă nu ar stîrni un curent de simpatie în opinia publică, ci ar fi luați la ochi și mai mult.

Cei mai mulți dintre străinii care vin în România au grijă de imaginea lor. Nu vor să fie tiriiți în scandaluri de presă. În comunitatea lor se consideră *expatriati*. E limpede că în ciuda așa-numitei ospitalități tradiționale a românilor, străinii care vin aici cu intenția de a sta vreme îndelungată nu se simt ca la ei acasă. Față de sensibilitățile lor, circula - mai pe ascuns, mai pe față - replica: Dacă nu le place în România, sint liberi să plece în altă parte! Și asta nu cu referire la personaje de tip Kurt Treptow, care ar pleca el, dar n-are posibilitatea, ci la investitori serioși care au băgat bani mulți în afacerile pe care le fac pe plaiurile noastre. Oamenii din această categorie preferă să tacă, pentru a nu-și periclita afacerile. Dar, cum imi spunea un amic care reprezintă aici o firmă cu greutate: cînd el se simte urmărit ca o maimuță scăpată de la Zoo, firește că le povestește celor care vor să vină cu investiții în România la ce să se aștepte. Lucrurile astea nu mi se spun la telefon, ca să nu se audă, ci în scurte conversații în locuri publice.

Aș fi mulțumit să le pot spune acestor oameni că se paranoizează singuri, că lumea întoarce capul după ei pe stradă fiindcă îi aude vorbind în altă limbă și pentru că arată altfel. Dar nu pot! Românii nu mai întorc capul după străini pe stradă, nici nu se mai îngheșuie să se uite la mașinile lor, ca în '90-'91. Investitorul străin nu-și permite să circule în România cu automobile de lux, spre deosebire de omul de afaceri autohton.

Așa că nu pot să nu mă întreb și eu de ce au fost luați la ochi străinii în ultimele luni? Repet, e vorba despre străini onorabili, cu afaceri la vedere, nu de inși care ar putea fi bănuți de legături cu Al Quaida sau cu regimul lui Saddam Hussein. Nu mai are SRI-ul ce să facă? Poate dă o mână de ajutor Parchetului Național Anticorupție, cu informații mai precise decît anunțurile sibilnice ca există persoane care ocupă funcții înalte implicate în afaceri de corupție. Ar fi timpul ca SRI-ul să renunțe la stilul fumigenilor de pe vremea lui Virgil Măgureanu și să-și ia treaba în serios, urmărind pe cine trebuie. ■

Generația '27

ÎN ROMÂNIA LIBERĂ din 14 februarie, dl Nicolae Prelipceanu scrie un articol teribil despre una din figurile marcante ale restaurației noastre morale și intelectuale. E vorba de directorul general al Teatrului Național din București. Între altele, autorul articolului ne reamintește (ce repede ne lasă memoria!) că fostul secretar general de redacție al *Lucaferului* lui E. Barbu (și el, figură luminoasă a trecutului ce se continuă deseori în prezent) a publicat pe vremuri un interviu (comandat de PCR, desigur) cu mama dlui Virgil Ierunca, pusă să-și acuze fiul aflat în Franța de tot felul de orori (între care și aceea de a o fi dat uitării!). Servind odinioară astfel de cauze murdare, directorul general al TNB nu poate să le servească acum pe cele curate. ● Absolut sclipitoare, de idei și de imagini, articolele pe teme sportive ale dlui Traian Ungureanu. *Orb ca Gazza* din revista 22 (18-24 februarie), despre fotbalistul englez, cîndva celebru, Paul Gascoigne, este o mostră de spirit viu și de limbaj imaginativ. La fel, articolele din *PROSPORT*. Dl Ungureanu a fost pedepsit pe vremuri de către oficialii comuniști pentru o vorbă de acest fel, adică amuzant-instructivă. El a folosit, în legătură cu echipa de fotbal Flacăra Moreni, împinsă spre vîrfurile ierarhiei naționale de niscăi generali de securitate, expresia "morenașterea fotbalului românesc". Oare azi, în epoca eternului și fascinantului Dumitru Dragomir, și el cîndva pe la Scornicești, ca toată musca pe produsul organic bine mirositor, ce expresie potrivită cu situația fotbalului românesc am putea găsi? Să-l punem la încercare pe TRU ● În același număr din 22, dna Marta Petreu consacră un lung și util studiu (a doua parte, în numărul din 25 febr. - 3 martie) generației '27. Numită așa după anul apariției cărții lui M. Eliade *Itinerariu spiritual*, 1927, urmată în 1928 de *Manifestul Crinului Alb* al lui Sorin Pavel, Ion Nistor și Petru Marcu-Balș (Petre Pandrea), generația lui Eliade și Cioran s-ar fi rupt, conform aprecierii unor istorici, în două curente istorice, iar conform lui N. Jianu și dnei Petreu înseși, în trei. Cei mai numeroși reprezentanți ai generației s-au îndreptat spre extrema-dreaptă, spre legionarism și spre ortodoxismul naționalist: Mihail Polihroniade, M. Eliade, E. Cioran, C. Noica, Haig Acterian, Petru Țuțea, Marietta Sadova, Dan Botta, P.P. Panaitescu, Tr. Her-

revista revistelor

seni, Radu Gyr ș.a. Nu mulți au luat calea politică inversă, spre comunism: Belu Silber, Petre Pandrea, M. R. Paraschivescu, Al. Sahia, Alfons Adania, Șt. Beldie etc. În fine, unii au rămas pe poziții de "centru", adică democratice: E. Ionescu, Petru Comarnescu, Ionel Jianu, M. Sebastian (cu oarecari înclinații spre stînga), Bucur Țincu (cu, inițial, oarecari înclinații spre dreapta), Anton Golopenția, Alexandru Vianu etc. Semnificativă este și împrejurarea că, privită ca antifranceză, generația '27 a dat doi mari scriitori francezi, (E. Ionesco și E. Cioran) și o personalitate cunoscută a lumii științifice și culturale occidentale (M. Eliade). ● În *AXIOMA* prahoveană din ianuarie, dl Ieronim Țătaru îl evocă pe I. Slavici, de la nașterea căruia (18 ianuarie 1848) s-au împlinit 155 de ani. O lună generoasă, s-ar zice, pentru literatura română: pe lângă Slavici, în ianuarie s-au mai născut, se știe, Eminescu și Caragiale. Prima pagină a revistei din Ploiești reunește fotografiile celor trei. Ceva mai departe este comentat Cezar Petrescu: 110 ani de la naștere (1892), în decembrie trecut. *La colțul* de pe pagina ultimă, poetul Ion Stratan îi schimbă un portret lui Salman Rushdie, "profet pro-occidental". ● Și, dacă e să avem o listă și mai bogată de "ianuariști", să deschidem *LITERELE* tirgoviștene pe luna cu pricina din anul 2003: vom vedea că tot în ianuarie s-au născut Al. Brătescu-Voinești (1868), Ticu Arhip (1891), I. Heliade-Rădulescu (1802), Vladimir Streinu (1902), M. H. Simionescu (1928), Radu Petrescu (1927) și alții, toți, pe meleaguri dimbovițene. N-am luat în considerare. ● În sfîrșit, tot în *Litere*, dl Tudor Cristea semnaleză în editorialul său un lucru incredibil: într-o obscură editură cu numele *Lider* a văzut lumina tiparului versiunea românească a cărții lui Michael H. Hart *100 de personalități din*

toate timpurile care au influențat istoria omenirii. Și fiindcă ediția engleză nu conținea nici un român, cîțiva politicieni români cu vocație cultural-patriotică au fondat un comitet, condus de dl Adrian Năstase și de dl Răzvan Theodorescu, și numărînd printre membrii săi pe dl Stelian Neagoe, pe dna Diana Constantinescu (?) și pe alții, care a decis să taie zece nume din originalul cărții și să le înlocuiască urgent cu zece nume de români. Nu contează cine pe cine a înlocuit. Dar contează că România urcă astfel pe poziția a treia a țărilor producătoare de genii (cu zece nume, în timp ce Rusia rămîne cu patru: Petru cel Mare, Lenin, Stalin și Gorbaciov). Asta da, patriotism!

Ciine îmbătat cu șampanie marca PSD

ÎN TIMP ce gropile de pe străzi i-au adus în pragul disperării pe bucureșteni, iar facturile la întreținere i-au împins pe culmile ei, primarii de sector se luptă cu Traian Băsescu și noul șef al RADET, Radu Opaina, dezmințe azi ceea ce afirma rîtos pînă mai ieri. Cum pe primarii de sector Traian Băsescu i-a scăpat de sub control, primarul general a închis robinetul finanțării bugetare către RADET. Sau cum anunță *ZIUA*: "Băsescu a debransat RADET-ul". De ce a luat primarul general această măsură fără precedent? *Ziua* îl citează pe Traian Băsescu: "Am pus capăt scurgerilor masive de bani de la RADET în buzunarele clienților politici." Sună promițător, dar întrebarea pe care și-o pune orice bucureștean care plătește milioane acestei regii e în ce măsură decizia primarului Băsescu va duce la scăderea notelor de plată nerușinate pe care i le percepe RADET-ul. ● După demisia din PSD a marelui ba-

ron de Vrancea al acestui partid, Marian Opreșan, cităm din *NAȚIONALUL*: "Imediat după primele buletine de știri referitoare la demisia șefului pesedist, pe străzile din Focșani s-a claxonat în draci, semn al bucuriei și al aprobării de către focșăneni a acestei demisii. În unele apartamente s-a sărbătorit pînă în zori, în timp ce în alte case și mai ales vile nu s-a pus geană pe geană din cauza supărării [...] De bucurie că Opreșan și-a dat demisia, președintele Alianței Civice Vrancea, Puiu Siru, și-a îmbătat ciinele cu șampania oferită de lacheii pesedistului la mega-show-ul din noaptea de Revelion. «Am păstrat această sticlă, pe eticheta căreia se află sigla PSD, special pentru acest eveniment. Nu credem că se va întîmpla așa repede...» a declarat fericit Siru" scrie reporterul *Naționalului*. Ciinele merita un tratament mai bun, cel puțin așa crede Cronicarul. ● Tot din *Ziua* cităm un scurt fragment din editorialul lui Adrian Severin: "Retorica furioasă a liderilor occidentali este, pînă la urmă, utilă. Ea distruge iluzia inhibantă a est-europenilor asupra superiorității morale a Occidentului." Frumoasă zicere și patriotic simțitoare, mai ales că ea vine din partea unui fost ministru de Externe al României. Dar, după părerea Cronicarului, nu superioritatea morală a Occidentului e în discuție, ci faptul că România vrea să intre în Uniunea Europeană, nu viceversa. Ceea ce nu se obține cu mina întinsă, dar nici urzicîndu-i și mai mult pe liderii europeni supărați că România a ales să fie de partea Statelor Unite în conflictul cu Irakul. ● N-a trecut anul de cînd partidul de guvernămînt nu voia să audă de retrocedarea imobilelor în care, azi sînt adăpostite spitale. Criza din Sănătate a determinat-o pe dna Daniela Barțoș, ministru de profil, să declare că spitalele aflate în clădiri retrocedabile ar putea fi desfiin-

țate, asta într-un proiect care prevede scoaterea din sistem a o sută de spitale despre care dna ministru Barțoș afirmă că au devenit de prisos. Deși face parte din același partid, doctorul Sorin Opreșcu, director al Spitalului Universitar din București, e de părere că în spatele ideii kolegei sale de breaslă și de PSD s-ar afla șmecherii ale Casei Naționale de Asigurări de Sănătate. Oricum, Sorin Opreșcu o atacă pe față și pe Daniela Barțoș spunînd că spitalele trebuie închise ținînd seamă de realitate, nu după cifre contabile, citat fiind de mai multe ziare centrale. Acest război din PSD e mult mai limpede și mai pe față decît eternizata dispută dintre premierul Năstase și președintele Iliescu. Acesta din urmă a propus impozitarea salariilor de peste 10.000 de dolari să ajungă la 80%, făcîndu-l pe premier să exclame: "Să ne dea dl președinte o listă cu cei pe care vrea să-i impoziteze astfel". Altfel, pentru a nu părea mai puțin interesat de lupta pentru tot soiul de transparențe decît președintele Iliescu, premierul a anunțat lansarea campaniei "România curată". În *EVENIMENTUL ZILEI*, Cornel Nistorescu salută, în principiu, această inițiativă, dar o privește cu reținere: "Sună promițător acest anunțat program «România curată». Dar în același timp e așa de puțin credibil, încît eu, unul, m-aș mulțumi și cu «România curățică»".

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cec la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.79.86. Tel./Fax: 212.79.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 2003: 3 luni - 195.000 lei; 6 luni - 390.000 lei; 1 an - 780.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la Tipografia Ana

32 pag. - 15.000 lei La redacție: 10.000 lei